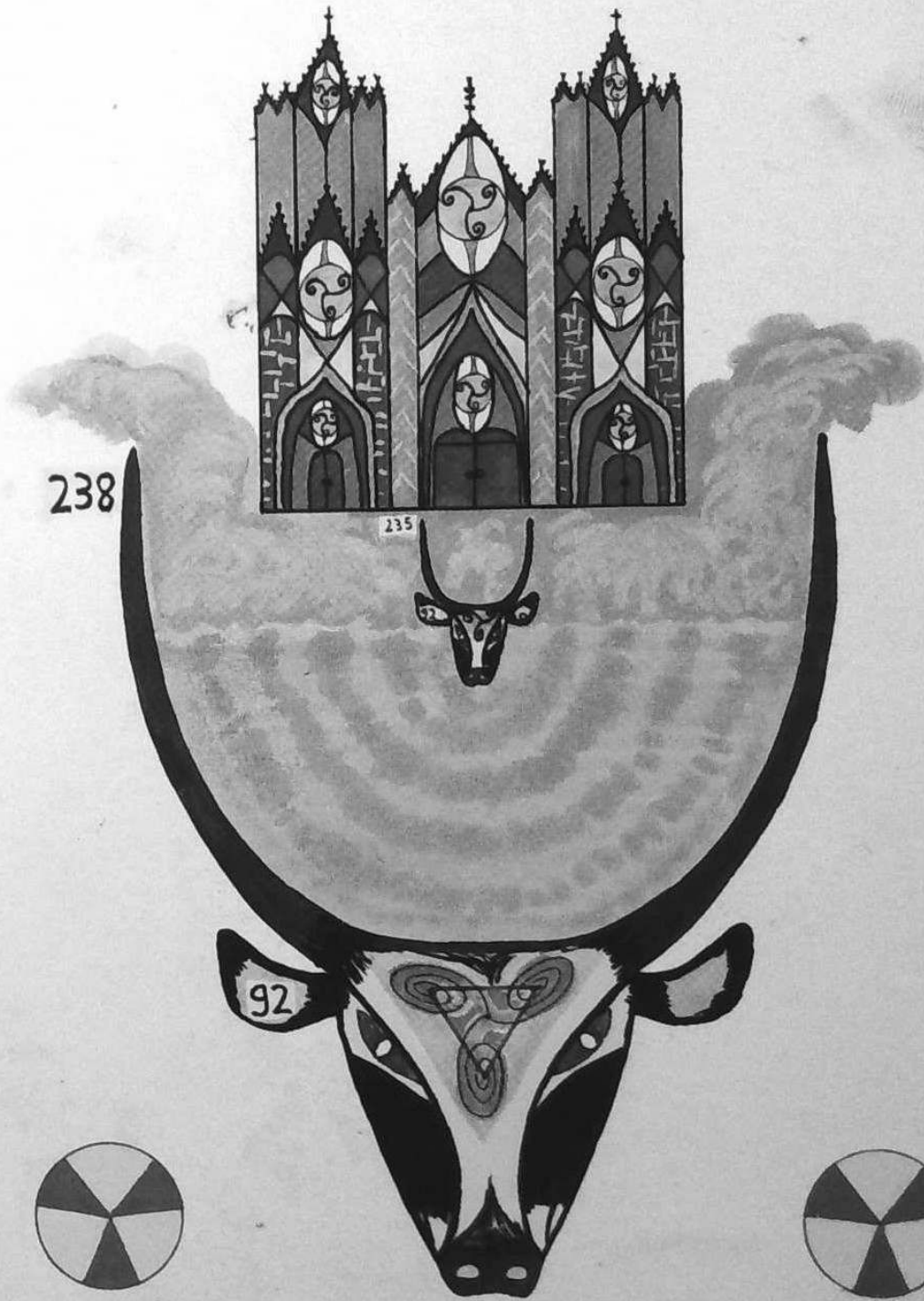

Youenn LANNC'HUEN

E KAOJ EMA

MIL MALLOZH RUZ !

SORC'HIENNOU AN TOULL DU

Kafe Bara Amonenn

E KAOJ EMA
mil mallozh ruz !

Youenn LANNC'HUEN

E KAOJ EMA

MIL MALLOZH RUZ !

SORC'HIENNOU AN TOULL DU

Troet e galleg ged Herri Ar Borgn

Kafe Bara Amonenn

KENTSKRID

Skrivet eo bet an heuliad sorc'hiennoù-man warlerc'h barr-awel foll mis here 1987. Diviset e oa bet, d'ar c'houlz-se, ged ar gevredigezh Kafe-Bara-Amonenn (*), sevel kentelioù brezhoneg da voud skignet " dre radio.

En em dolpet o doa un dornad tud a fesson beb sizhun, ewid kass al labour-se da benn. Enrollet oa bet un euriad beb taol : ar gentel a bade war dro ur c'hard-eur ; warlerc'h e vese kaoj ag an hanwioù-lec'h, kontet e vese doereoù spontus servichoù kuzh K.B.A., hag all...

El-se em eus diviset, ewid ma lodenn, skrivañ ur sorc'hienn beb sizhun a-zivoud ar stumm studiet er gentel dremenet.

Levesonet on bet kreñv ged an darvoudoù a rae trous er vro pe er Bed d'ar mare-se. D'ar c'houlz-se e oa, just awalc'h, gozed ramzel é klask ober toulloù er vro Pourleth.

Embannet eo bet an abadenn war Radio Bro (w) Gwened etre mis here 1987 ha mezheven 1988 ged an hanw :

" Awel foll dindan tokoù plous "

(*) K.B.A. : Ur bodad tud yaouank ag ar vro Pourleth é labourad ewid ma chomo yac'h ha bew o Bro, hag é klask gounid o boued enni.

PREAMBULE

Cette série de contes a été écrite après l'ouragan d'octobre 1987. L'association " Kafe-Bara-Amonenn " (*) avait décidé, à cette époque, de créer des cours de Breton destinés à être diffusés par radio.

Une poignée de potes (ha plac'h) s'est réuni chaque semaine pour mener ce travail à bien. Une émission d'une heure était enregistrée à chaque fois : la leçon durait environ un quart d'heure, la suite portait sur les noms de lieux, on contait les informations épouvantables des services secrets de K.B.A., etc...

C'est ainsi que j'ai entrepris, pour ma part, d'écrire un conte chaque semaine à propos de la tournure étudiée la leçon précédente. J'ai été fortement influencé par les bruits qui agitaient le pays ou le Monde à ce moment. A cette époque il y avait, justement, des taupes monstrueuses qui cherchaient à faire des trous dans le pays Pourleth.

L'émission a été diffusée sur Radio Bro Gwened entre octobre 1987 et juin 1988 avec le titre :

" Vent fou sous chapeaux de paille "

(*) K.B.A. : Café-Pain-Beurre. Un groupe de jeunes du pays Pourleth travaillant pour que leur pays soit sain et vivant ; et cherchant à y gagner leur croûte.

MAGADUREZH

Danvezioù diasez :	Tan, Douar, Avel ha C'hour.
Danvezioù an natur bew :	Bara, amonenn, avaloù, betarabes, mais, avaloù-douar.
Dourennoù :	Kafe; chistr, laezh.
Danvezioù benimus :	Uraniom, radiom, radoñ.
Ur c'hast a zanvez :	Argent.
Danvez studi :	Ar Brezhoneg.
Danvez sakr :	Ar vuhez.
Kelou Mad :	Ar Peoc'h.
Doereoù kaer :	Labour e Breizh ; an toull du stanket da vad.
Doereoù arvarus :	Tan an diaoul e troiñ da dredan.
Danvez liw gwenn kann :	E = mc ²
Danvez liw du-pod :	E153 (huenn glaou koad).
Goust treñk :	Toullereş an toulller meur.
Goust c'hwerw :	Gwaskerezh ar chas klañv.
Goust vad :	Ragout kaol.

Heb nitrat na fosfat ; heb liw trellus ; heb soñj tagus.

INGREDIENTS

<i>Matières de base :</i>	<i>Feu, terre, vent et eau.</i>
<i>Matières de la nature vivante :</i>	<i>Pain, beurre, pomme, betteraves, mais, pommes de terre.</i>
<i>Liquides :</i>	<i>Café, cidre, lait.</i>
<i>Poisons :</i>	<i>Uranium, radium, radon.</i>
<i>(non traductible) :</i>	<i>Argent.</i>
<i>Matière d'étude :</i>	<i>La langue (Breton).</i>
<i>Matière sacrée :</i>	<i>La vie.</i>
<i>Informations magnifiques :</i>	<i>Du travail en Bretagne ; le trou noir bouché pour de bon.</i>
<i>Informations douteuses :</i>	<i>Le feu du diable devenant électricité ; le décret autorisant de traire les taureaux.</i>
<i>Colorant blanc éclatant :</i>	<i>E = mc².</i>
<i>Colorant noir total :</i>	<i>E153 (poudre de charbon de bois).</i>
<i>Agent de sapidité acide :</i>	<i>La tromperie du grand fossoyeur.</i>
<i>Agent de sapidité amère :</i>	<i>L'oppression des chiens enragés.</i>

Sans nitrate ni phosphate ; sans colorants d'artifices ; sans agressivité.

GER- DIWALL

Evel just, an darvoudoù a zo kontet amañ, n'o deus netra da weled, nag a-dost, hag a-bell, ged darvoudoù gwirion, namaed e vehe dre zigouez.

Neozh, toull ar (c'h) " Cogema " zo du-se, goulle digor frank, etre Perken ha Bubri. Ma ne gredet ket, kerzhet da weled, med diwallet ! diwallet mad a gouezhel a-barzh.

Boud zo mem pesked bihan ennañ. Ma soñja genoc'h emaint pesked ebrel, kerzhet da besketa du-se, med diwallet ! diwallet mad a voud klañv gete.

E KAOJ(1) EMA

An deiz-mañ, e kreis ar mis du, ema c'hoazh Yann Ber Ar Gov, doc'h Kerbuzhugo, éc'h ober e droiad, dre lanneier Bubri. Ema Yann Ber é labourad ewid servichoù kuzh K.B.A. da lâred eo, ema eñv é ewezhaad doc'h ar vro Pourleth :

Gweloud a ra peb tra heb boud gwelet, ha, didrous, e klew eñv an disterañ trous.

Selloud a ra a dost doc'h peb gwezenn, peb kleuñ, peb park . Ha setu eñv é tegouezoud e park Al Lann Hir, hag a zo du-se, etre Lokolwen ha Ker An Talm, e parres Bubri. Krapet war ar c'hleuñ, e taola ur sell er park araog moned e-barzh, e-gis ma vez mad d'ober pa veser paotr ar servichoù kuzh.

Chom a ra ase bamet : E kreis ar park zo un den é hejiñ e zivrec'h, e-gis ur spontailh hegasset ged an awel, pe unan foll achapet doc'h ti ar re sot. Ha

(1) Kaoj = Kaos

gwassoc'h c'hoazh : Trous a zo getoñ, e gis pa vehe bet é kontañ kaoj. Afi dam avad ! un den, é kontañ kaoj, e unan penn, e kreis park Al Lann Hir, hag é tañsal en awel : N'eus ket bet gwelet james kement arall c'hoazh, er vro Pourleth !

Petra gober ? a soñja Yann Ber en ur grabissaad e benn, heb gouied dehoñ ré vad penaos, é ta en e soñj ar gentel vrezhoneg rik, bet embannet an deiz arall, war wagennoù Radio Bro Wened. Beb sizhun e selaoue doc'h an abadenn ged ewezh, e-gis ma ra peb servich kuzh a dalv un dra bennag er bed. Ar gentel a zo en e soñj bremañ eo hini ar stumm : " Ema... é " :

" Ema ar paotr é labourad er park ".

Menañ avad n'eo ket é labourad : d :

" Ema ar paotr é kontañ kaoj er park ".

" E kontañ kaoj ema ", e soñj Yann Ber, é Krabissañ e benn.

" Me dam ya ! é Kontan kaoj ema ! E kaoj ema, mil mallozh ruz ! "

Ma, splann eo ; tarzhet en deus ar sklerijenn e spered Yann Ber : Ar paotr, a zo ase, e kreis park Al Lann Hir, e parres Bubri, eo paotr ar (c'h) " Cogema ", 'el reson.

A boues bras eo enta gouied hiroc'h war an afer. Neuse, heb koll amzer, e kémer Yann Ber stumm ur c'hoz douar, hag e ra e doull beteg degouezoud dindan treid paotr ar (c'h) " Cogema ". N'eo ket bet re ziaes dehoñ, rag ar park a zo newez hadet a winizh, hag an douar a zo blot c'hoazh.

Ema Yann Ber e kreis ar gaaj bremañ :

" Pemzeg dewezh arad zo er park, dre gant metr a rec'hier frouezhus a zo dindan, dre unan dre gant a uraniom a-barzh, dre gant mil lur an tamm, dre Lusifer ha kant diaoul an ifern ! Kement-mañ a ra ur gont vraw a argant ! Afi dam ! Un taol kaer zo d'ober ase. "

Hag, a boues penn e hucha, en ur sailh ag an douar, ken a gouezh bruzhunoù war Yann Ber Ar Gov spontet, en e doull :

" Din me e vo aour lous an Diaoul. "

Neuse e klewa Yann Ber trous ur gaouad awel é treusiñ ar park, hag ur vouezh arall é troulas bremañ a-us dehoñ :

" Galvet peus an diaoul ? Setu me diragdoc'h. Ar pezh a zo dindan ho treid a vo deoc'h med, red vo din kaoud boulom ar park hag e vaoues, Dont a rin d'o sammañ heb dale. Setu amañ un nebeud argant fresk da gempenn an afer gete. "

Pa glewa kement-se, e tistroa Yann Ber buan d'ar c'hleuñ. Lâred a ra d'ar skoul a zo ase, morgousket war vranc ur wezenn sapin, moned beteg burew servichoù kuzh KBA, ha lâred du-se digass amañ, a-benn, ar person ged ur sailhad dour benniget.

An daou lampon a zo ase bepred e kreis ar park, é tivis hag é c'hoarzhñ, pa ziguzha an elikopter ag a-dreñv ar gwez, ged person Bubri a-barzh. Pad eo arru an askel-dro a-us d'an daou gomper, neuse, e skuilha warnezhe ar sailhad dour benniget.

An diaoul a zistag ur skrijadenn ken spontus, ken glac'harus, ma tregern (1) an heklew a lann da lann, dreist ar manezioù, beteg Kistinid, é lakaad an anken e kalon peb loen ha peb den er vro. Yann Ber e unan, spontet lip ged ar vleijadenn ankenius, en em guzh a-dreñv ar c'hleuñ. Pa sav e fri, n'eus ket mui den, mamaed ur vokedenn skañv, é sevel ag an douar, e kreis park Al Lann Hir e parres Bubri.

Setu penaos, ur wezh oc'hpenn, ema bet savetaet ar vro Pourleth ged servichoù kuzh K.B.A.

(1) Tregern = dasson.

I - E KAOJ EMA (COGEMA) IL EST EN TRAIN DE CAUSER

Aujourd'hui encore au cœur de novembre, Yann Ber Ar Gov de Kerbuzhugo fait sa tournée au cœur des landes de Bubry. Yann Ber reste en train de travailler pour les services secrets de Kafé Bara Amonenn, c'est-à-dire qu'il veille sur le pays Pourleth.

Il voit toutes choses sans être vu.

Et, sans faire de bruit, il entend, lui, le moindre bruit.

Il regarde de près chaque arbre, chaque talus, chaque champ. Et voici qu'il arrive au champ Al Lann Hir qui est là-bas entre Lokolwenn et Ker an Talm en la commune de Bubry. Hissé sur le talus, il jette un regard sur le champ avant d'y pénétrer, comme il sied à un homme des services secrets.

Il reste là stupéfait : un homme au milieu du champ agite les bras, tel un épouvantail aux prises avec le vent ou tel un fou échappé d'un asile. Et pis encore : il fait du bruit comme s'il était en train de parler.

Eh ! bien dam ! Un homme qui cause, tout seul, au milieu du champ d'Al Lann Hir, et qui danse au vent : jamais on n'a encore vu semblable chose au pays Pourleth !

Quoi faire ? Yann Ber réfléchit, se gratte la tête, et, sans trop savoir comment, lui vient en mémoire précisément le cours de breton émis l'autre jour sur les ondes de Radio Bro Gwenad. Chaque semaine il écoutait attentivement l'émission, comme fait tout service secret un tant soit peu valable au monde. La leçon dont il se souvient maintenant concerne la structure

" Ema é... Il est en train de... "

" Ema ar paotr é labourad er park "

" Le gars est en train de travailler au champ. "

Celui-ci de toute évidence n'est pas en train de travailler.

" L'homme est en train de discuter dans le champ. "

" Il est en train de discuter ", songe Yann Ber, se grattant la tête. " Mais oui il est en train de discuter ! E kontañ kaoj ema ! E kaoj ema ! - 1 000 malédictions rouges ! "

Oui c'est clair ; l'évidence a jailli à l'esprit de Yann Ber : l'homme qui est là, au cœur du champ Al Lann Hir, en la commune de Bubry, est l'homme de la Cogema évidemment.

Il est donc de la plus haute importance d'en savoir plus long. Alors, sans perdre de temps, Yann Ber prend la forme d'une taupe, et creuse un souterrain jusqu'aux pieds de l'homme de la Cogema. Ça ne lui a pas été difficile car le champ est fraîchement ensemencé de froment, et la terre est encore meuble.

Yann Ber est maintenant en plein cœur de la conversation :

" 15 journaux de labour dans le champ, par 100 m de riches rochers sous terre, par 1% d'uranium, par 100 000 F l'échantillon, par Lucifer et les 100 diables de l'enfer ! Ça fait une coquette somme d'argent ! Dame oui ! Il y a là un beau coup à faire ! "

E: à tue-tête il crie, tressautant au point que de la terre s'effrite sur Yann Ber effrayé dans son trou :

" A moi l'or sale du diable ! "

Yann Ber entend alors une rafale de vent qui traverse le champ et une autre voix qui tempête maintenant au-dessus de lui :

" Tu as appelé le diable ? Me voici devant toi - Ce qui est sous tes pieds sera à toi, mais il me faudra le propriétaire du champ ainsi que sa femme. Je viendrai les charger sous peu. Voici un peu d'argent frais pour régler l'affaire avec eux. "

En entendant cela, Yann Ber s'en retourne vite à son talus. Il dit à la buse qui est là, assoupie sur une branche de pin, de rejoindre le bureau des services secrets de Kafé Bara Amonenn, afin qu'ils amènent immédiatement le recteur muni d'un seau d'eau bénite.

Les deux vauriens sont toujours là au milieu du champ, discutant et riant, quand apparaît de derrière les arbres l'hélicoptère avec à l'intérieur le recteur de Bubry. Arrivé au-dessus des 2 compères, l'hélicoptère répand sur eux le seau d'eau bénite.

Le diable profère alors un cri de douleur si effrayant, si douloureux, que l'écho en retentit de lande en lande, au-dessus des collines jusqu'à Kistinig, semant l'angoisse au cœur de chaque homme et de chaque bête du pays. Yann Ber lui-même, carrément effrayé par le mugissement douloureux, se cache derrière le talus. Quand il lève la tête, plus personne, si ce n'est une brume légère qui se lève au milieu du champ Al Lann Hir en la commune de Bubry.

Voilà comment une fois de plus a été sauvé le pays Pourleth par les services secrets de Kafé Bara Amonenn.

Remarque sur le premier conte :

Le prétexte de ce conte est une leçon de breton dont l'objectif est de faire assimiler la structure "EMA E...", qui peut se "mal traduire" en français par "il est en train de ...": si cette expression traduit bien le sens, elle n'en a pas du tout l'élégance ni la sonorité.

L'expression "leçon de breton" est à comprendre ici, non pas comme une banale activité scolaire ou un passe-temps anodin, mais comme une liturgie de la parole qui, par la magie du verbe, donne accès à l'imaginaire collectif. Il s'agit d'un rite sacré d'initiation à l'univers du cérébral.

La stratégie de communication de tout conteur est basée sur le jeu des mots qui charment l'oreille: cet effet repose sur la musique des phonèmes qui résonnent en accord d'unisson, ainsi que sur d'autres subtiles connivences qui nous viennent de l'enfance et que notre raison ne peut analyser. Malheureusement cet aspect essentiel des contes n'est pas traduisible, ou exige une initiation approfondie.

Ce conte veut mettre en valeur la puissance de la parole qui est révélation et pouvoir. D'où le titre de cet ensemble de contes: "E Koaj Ema" (littéralement: "en parole il est")

Ce conte introduit l'ensemble des autres contes en mettant en scène les éléments de base de la suite:

- la terre, poussière d'étoiles ou germe la vie: terre sacrée;
- l'eau qui fertilise la terre, Eau qui tue le feu;
- le feu qui éclate en éclairs dans le ciel orageux, qui brûle et aussi qui purifie;
- le vent qui attise le feu et crée l'agitation ou le murmure. Terre, Eau, Feu, Vent - Roche, Torrent, Foudre, Ouragan: de la quadrature de ces quatre éléments surgit le verbe en s'intégrant dans un combat qui est celui du respect absolu du sacré: terre, vie, homme.

Ce conte illustre la stratégie de défense du groupe social enraciné (de la tribu). Quand la conservation de l'espèce ou du milieu est en danger, l'imaginaire collectif secrète une dialectique manichéenne où les individus n'ont le choix qu'entre le mal (nucléaire) et le bien (écologie). Ou bien l'individu s'oublie pour se fondre dans le "groupe", ou bien il se marginalise et est voué au diable.

II - AR SEC'HOR DON

Ema . mis du é voned da gerzu, an azvent é tiskenn, ha Yann Ber Ar Gov, doc'h(1) Kerbuzhugo, bepred é vale bro. Gouied mad a rit, ema Yann Ber é labourad ewid servichoù kuzh K.B.A., hag eñv ur paotr fin peogwir e wel

(1) doc'h (bro pourleth) = diouzh.

peb tra heb boud gwelet, ha didrous, e klew eñv an disterañ trous. E toned a Bersken dre an hent, ema é voned da Seglian da zebriñ koan. Med allas! Degouezet e Lann Gozhlenn en em santa gwann, hag e chouka ase war ar grouan da gemer e anal. Petra gober pand eo ar paotr Yann skuizh ha dinerzh?

"Tapet am eus anoued en un toul riboul bennag" a soñja eñv.

"Ne c'hellan ket, atchen(1), goulenn an Diaoul d'am zougen, warlec'h an taol kaer am eus c'hoariet dehoñ an deiz arall!"

Anavoud a ra Yann Ber ur boulom kozh, Loeis e hañw, é chom, en e unan, en ur penn-ti, e Lann Brugo.

"Sur e c'helliñ kaoud eno un tamm plous ewid an nos," a soñjas. hag e sava Yann, ged mil boan, é kemer poues war e vazh:

"N'eo ket pell Lann Brugo" a ragacha ur bik a zo ase é trapikellad war ur bod fao.

Loeis Lann Brugo a zo un den leun a furnez, ha fin e-gis un tamm louarn kozh. Bewiñ a ra ged dister a dra: teir buoc'h, ur bagad konifled ha yer; ur park a laboura ged e jao Mariano, hag ul liorz hihan a zo a-dreñv an ti.

Ar moked a sav plom war chemical ti Loeis, ha Yann Ber a gav an den kozh e kraou ar saout.

"Oc'h é c'hoera ar saout Loeis?" a hucha Yann Ber, e toull dor ar c'hraou, pa arruas.

"Pas", a voe respontet er c'hraou.

"Pas pas, eh on é c'hoerñ ar vuoc'h."

"Med teir a zo!" a gendalc'ha Yann Ber.

"Pas pas, n'eus nemaed unan. Nann, n'eus nemaed unan é reiñ laezh bremañ: ar Wennduig". Plijoud a rae da Loeis farsal!

"Ha penaos ema bet ar barr-awel amañ? a c'houlenna Yann Ber é kaoseal ag an awel foll diroll spontus hag en doa skubet ar vro, ha glac'haret an dud, ar sizhun drementet.

"Allas! Allas! Ma gwez avaloù! Plantet genin: diskaret int bet rac'h, falc'het e kreis o brud ged an awel diroll. Ya, tost eo bet din troiñ da foll."

E weled ur bern avaloù war al leur, e c'houlenna, ewid laouenad ar gaos:

"El-se oc'h ec'h ober sistr c'hoazh ar blez-mañ(2)?"

"Ya, ne vo ket a sec'hor ar blez-mañ; med goude avad e vo gwassoc'h. Dont a ray un amzer ma ne vo ket mui a ev d'an dour, ken koussiet ma vo. Neuse e kouezho war ar vro ar gwazhañ kleñwed a zo: ar sec'hor."

(1) atchen = aken, alkent

(2) Blez = bloaz

Setu Kaosoù an den kozh ha Yann Ber a glask gouied hiroc'h :

" El-se oc'h é soñjal e troa an traou da fall ? "

" Ya, nemaed e vehe goloaet ar vro ged gwez avaloù "

Goeret en deus Loeis e vuoc'h, e-ser(4) diouganiñ, ha mont a raont o daou d'an ti. Diw skudellad chistr a zo diskennet, lonket soubenn al laezh, hag eh a an dud da gousked hag ar yer d'o c'hud.

Yann Ber a gouska war ar plous etre ar vuoc'h gwennedù hag an heni dugwenn. Poan en deus é kavoud ar c'houk. Soñjal a ra e kaosoù ar boulom kozh :

" Marse ne oa ket é farsal ? "

A daol trumm e ta, en e spered lemm, ar gentel vrezhoneg bet embannet an deiz arall war R.B.W. : hini ar stumm : " Eh oc'h é... eh onn "

" Ya, un dra bennag a zo ase ". Hag e paras ar sklerijenn en e spered, e kreis an nos du, e kraou ar saout, etre Gwennduig ha Dugwennig. Setu koñtant bras Yann Ber, ken a sav e vouezh er c'hraou, ewid reiñ da ouied d'ar saout, a zo é valañ boued en o c'houk, ar pezh en deus diviset :

" Warc'hoazh vintin, d'ar goulou-deiz, eh in beteg Seglian, hag ase, e lakaiñ embann war R.B.W. :

" Diwallit ta ! diwallit tud ar vro Pourleth, kozh ha yaouank, bras ha bihan, peisant pe artisan, selaouit doereoù newez a-berzh servichoù kuzh K.B.A. : Ur gwalleur spontus a c'hella kouezhel war ar vro. Faota ket kaoud aon. N'eus nemaed eun dra d'ober : Plantañ gwez avaloù. E peb traonienn, war peb krec'hienn, war ar plaen hag ar manez, plantet gwez avaloù. Avaloù hon savetay "

Lakaet e vo embann, hag adembann iwez war R.B.W. ar gentel vrezhoneg : " Oc'h é... eh on "

Oc'h é plantañ gwez avaloù ? - Eh on é plantañ gwez avaloù.

Oc'h é labourad eneb d'ar sec'hor ? - Eh on é plantañ gwez avaloù.

Oc'h é savetif ar vro ? - Eh on é plantañ gwez avaloù. "

Ha goude e krapin e tour ilis Seglian da lakaad da vrallañ kloc'h bras ar barres.

Hag e gis-se e tay ar vro Pourleth da vout bro ar sistr avaloù ha n'eo ket bro ar sistr per, dre berzh servichoù kuzh K.B.A. Ha biskoazh ne vo klewet lâred ema marwet unan bennag, er vro Pourleth, ged ar sec'hor, na tamm 'bed muioc'h ged ar sec'hed evel just ! "

(4) e-ser = ar un dro

II - LA GRANDE SECHERESSE

Novembre vire à décembre, l'Avent prend place, et Yann Ber Ar Gov de Kerbuzhugo

marche toujours au pays. Vous le savez bien : Yann Ber travaille pour les services secrets de Kafé, Bara, Amonenn, et ce en toute finesse puisqu'il voit tout sans être vu, et que, silencieux, il perçoit lui le moindre bruit.

Venant de Persquen par la route, il s'en va souper à Séglien. Mais hélas ! voici qu'arrivé à Lann Gozhleñn il se sent faible, et s'assoit là sur le gravier pour reprendre souffle. Que faire puisqu'il est fatigué et sans ressort ?

" J'ai pris froid dans un mauvais passage " pensa-t-il.

" Je ne puis tout de même pas demander assistance au diable après le beau coup que je lui ai joué l'autre jour ! "

Yann Ber connaît un vieil homme nommé Loeis qui habite seul une maison à Lann Brugo.

" Je trouverai sûrement un peu de paille pour la nuit ", pensa-t-il. Et Yann de se lever au prix de mille efforts en s'appuyant sur son bâton.

" Lann Brugo n'est pas loin " jacasse une pie qui sautille là sur un bosquet de hêtres.

Loeis Lann Brugo est un homme plein de sagesse, et fin comme un vieux renard. Il vit de très peu : 3 vaches, quelques lapins et poules, un champ qu'il travaille avec son cheval Mariano, et un petit jardin derrière la maison.

La fumée sort droit de la cheminée de la maison de Loeis, et Yann Ber trouve le vieillard dans l'étable.

" Tu traies les vaches, Loeis ? " crie Yann Ber en arrivant au seuil de l'étable.

" Non, répondit-on dans l'étable, je traie la vache "

" Mais il y en a trois " continue Yann Ber

" Non, non il n'y en a qu'une qui donne son lait maintenant : la Gwennduig ". Ca lui plaisait à Loeis de jouer au farceur !

" Et comment a été la tempête par ici ? " demande Yann Ber en parlant du vent fou effrayant qui s'était déchaîné pour balayer le pays, affliger les gens la semaine passée.

" Hélas ! hélas ! mes pommiers ! je les avait plantés, ils ont été nettoyés net, fauchés en plein rendement par l'ouragan. Oui j'ai failli en devenir fou "

En voyant un tas de pommes sur l'aire, Yann Ber demande pour égayer la conversation :

" Ainsi tu fais encore du cidre cette année ? "

Oui il n'y aura pas de sécheresse cette année, mais ensuite ce sera sûrement pire. Il viendra un temps où l'on ne boira plus d'eau, tant elle sera sale. Alors tombera sur le pays la pire des fléaux : la sécheresse "

Telles étaient les paroles du vieillard et Yann Ber de chercher à en savoir plus :

" Ainsi, tu penses que ça va mal tourner ? "

- Oui à moins que l'on ne couvre le pays de pommiers. "

Tout en prophétisant, Loeis a trait sa vache et tous deux rejoignent la maison. Deux

bolées de cidre sont absorbées puis la soupe de lait, et les hommes au lit et les poules à leur perchoir.

Yann Ber dort sur la paille entre la vache gwenndu et la dugwenn. Il a du mal à trouver le sommeil. Il pense aux paroles du vieillard :

" Peut-être ne plaisantait-il pas ? "

D'un coup jaillit à son esprit aiguisé la leçon de breton publiée l'autre jour sur Radio Bro Gwened, celle sur la structure " Oc'h é... Eh onn é... " (tu es en train de... Je suis en train de...)

" Oui il y a là quelque chose ". Et la clarté de se faire dans son esprit au milieu de la nuit noire, dans l'étable, entre gwennduig et dugwennig. Et Yann Ber se sent super content au point d'élever la voix dans l'étable afin que les vaches qui ruminent dans leur sommeil apprennent ce qu'il a décidé.

" Demain matin, à l'aube, j'irai jusqu'à Séglien et là je ferai publier sur Radio Bro Gwened : " Attention ! Attention ! gens du pays Pourleth, jeunes et vieux, grands et petits, paysans ou artisans, écoutez les nouvelles des services secrets de Kafé, Bara, Amonnenn : un effroyable malheur peut s'abattre sur le pays. Il ne faut pas avoir peur. Une seule chose à faire : planter des pommiers. Plantez des pommiers sur toute vallée, sur toute colline, sur terrain plat ou vallonné. Des pommes douces ou aigres ou amères, des vertes, des rousses, des jaunes : le jus doré des pommes nous sauvera ".

On fera publier et re-publier sur R.B.G. la leçon de breton : " Oc'h é... Onn é " (tu es en train de... Je suis en train de... "

" Tu est en train de planter des pommiers ? - Je suis en train de planter des pommiers.

" Tu est en train de travailler contre la sécheresse ? - je suis en train de planter des pommiers.

" Tu est en train de sauver le pays ? - je suis en train de planter des pommiers. "

Et ensuite je grimperai à la tour de l'église de Séglien et je ferai sonner la grosse cloche de la paroisse.

Et ainsi le pays Pourleth deviendra-t-il le pays du cidre de pommes et non le pays du cidre de poires, par l'action des services secrets de Kafé, Bara, Amonnenn. Et jamais on n'entendra dire qu'est mort un pourleth du fait de la sécheresse, et encore moins du fait de la soif évidemment ! "

NB : evel se oc'h é : vous êtes à ?

sec'hor : sécheresse

se oc'h 2 syllabes, 2 notes qui s'égrènent

sec'hor le long du texte en une litanie languissante.

TARZHADENN AR PEOC'H

Mintin mad ema Jos Ar C'hor eh ont d'e labour ; n'eo ket daet re skler c'hoazh. C'hoant en deus Jos achui tennañ e veterav rag, tostaad a ra ar goañv kaled. Ema enta war hent park Al Lann Traon, seder ha drant(1), laouen e gan ha skañv e don, pa glew ur c'hwitelladenn er wezenn fao etaltoñ.

" Ho ho ! " a lâra Jos, " boud zo ase ur poussin, pe an diaoul an heni eo ? Gwelet e vo ".

Hag e stlap ur maen er wezenn. Neuse, e ta ur respont, a daola ar spont e Fouzelloù Jos :

" Sinou aiaou ! diwallit Jos Ar C'hor ! oc'h ec'h ober droug d'ar c'hoz en he goañv ".

Armenet ar souezhadenn, e kompren Jos an digouez ken dic'hortos : Yann Ber Ar Gov, anavezet mad er vro, ya, paotr servichoù kuzh K.B.A., a zo ase war skalv ar wezenn fao, e gouloù-deiz louet maesioù ar vro Pourleth. Ha Jos da lâred :

" A-c'houde pegoulz e krap ar gozed er gwez ? "

Yann Ber a respont war an ton bras :

" A-c'houde ma zo "Kor" é kaniñ war hent park Al Lann Traon, ha Korbatchev war hent ar peoc'h ".

" Mont a ran war dro ma betarav, hag ho loskan e peoc'h enta ". Eme Jos, presse warnañ.

Diskenn a ra Yann Ber ag e glud, ha mont beteg park ar C'hor. Boud zo betarav war an dachenn, ha Jos Ar C'hor é c'hoari ged e gountell, vel ur marc'heger ag ar grenn Amzer ged e glese : dic'houzouget ar veterav, an delioù a nij d'un tu, ar c'horf d'un tu arall, hag an douar a gouezh e kreis.

Ema Yann Ber ase é selloud, dreist ar c'hleuñ, pa glew sonenn ur glom nepell. Teurel a ra ewezh rag iskis eo atchen klewoud ar glom e kreis ar goañv.

" Boud zo - ur c'hoz - ba park ar C'hor. Boud zo - ur c'hoz - ba park ar C'hor " a rougous ar glom.

" Afi dam ! " a soñj Yann Ber, " honnen zo ec'h ober goap ahaniñ ".

" Boud zo - ur c'hoz - ba park ar C'hor. Boud zo - ur c'hoz - ba park ar C'hor " eme bepred ar glom.

An drask-goañv a sava he mouezh iwez :

" Boud zo " Cruis " dindan he " zreid - Boud zo " Cruis " dindan he zreid - " Cruis " dindan he zreid. "

(1) seder ha drant = trankil ha bourrabl.

Hag, uhel en neñv, ar savon hag ar savon.

" Fuseennoù - fuseennoù - fuseennoù ".

Ar voualc'h a c'hwitell bremañ :

" Pershing " ha " Cruis " - " Pershing " ha " Cruis " - troc'hit kuit - troc'hit kuit - kuit - kuit - kuit ".

Ar gaseg koad a hop goude :

" Peoc'h - peoc'h - peoc'h - peoc'h "

Nag ur safar (1) e park ar C'hor, ken a sava Jos e benn :

" Daoust hag e vehe an Newez Amzer é tont dija ? " a soñja eñv.

Yann Ber avad a ouia awalc'h eh eus un dra bennag a-dreus ba park ar C'hor.

" Med petra an diaoul a c'hella boud ase ? " en em c'houlenna eñv, en ur grabissañ e benn.

" Boud zo - boud zo, ya boud zo kentelioù brezhoneg war R.B.W. "

Ha neuse ema splann an traou e spered Yann Ber, pe splannoñ da vihanañ :

" Boud zo fuseennoù " Pershing " ha " Cruis " dindan treid Jos Ar C'hor, ha prest int da darzhañ ewid ar Peoc'h. Biskoazh kement arall ! An taol-mañ ema gwall luziet an traou, 'm'eus aon. "

Mont a ra Yann Ber da gavoud Jos hag e lâra dehoñ ur gaou, ewid e save-teñ :

" M'eus gwelet ho maoues tuchant. Lâred a ra deoc'h doned d'ar gêr a-benn. "

" Ur gwalleur a zo digouezet sur ". a soñja Jos, hag eh a kuit.

Ema Jos éc'h arruoud er gêr pa glewa un darzhadenn spontus, war du park Al Lann Traon. Soñjal a ra en e veterav gwraet youd gete sur awalc'h. Yann Ber a zo chomet war ar plass, kuzhet a-dreñv ar c'hleuñ. Ase, tost, ema bet spontusoc'h c'hoazh. Hanter douaraet eo bet Yann. Droug erbed, nemaed bouzar ema chomet ur pennadig.

Gouzoud mad a rit : ar paotr-mañ zo fin. Dont a ra da benn a lakaad sklerijenn en afer, gwall luziet neoazh. Ya, servichoù kuzh Amerika o deus kuzhet fuseennoù dindan park ar C'hor, ewid distrujañ, ma vehe bresel, an Enesen Hir, e tal Brest, hag a zo, d'o soñj, etre daouarn ar (c'h) " K.G.B. ". Evel-se oa bet lakaet an dud da grediñ e oa ar (c'h) "Kogema" é klask Uranium, ewid kuzhad labour paotred ar " C.I.A. "

Med peogwir zo bet diviset bremañ distrujañ an oll fuseennoù " Pershing " ha " Cruis ", park ar C'hor en deus tarzhet pand eo bet gwasket war ar bounton e Washington.

Ema ase ar gwazhañ afer a zo bet diluziet ged Yann Ber Ar Gov, hag ewid se, zo bet raet dehoñ an " Amonenn Aour ", ar pris uhellañ a vez raet beb blez,

(1) Safar = chelori.

ged K.B.A., d'an den an deus labourer ar gwellañ ewid difenn ar vro Pourleth.

TOULL AR C'HOGEMA

Glaod a ra heb ehan a-c'houde ar gouloù-deiz, hag ema dija an nos é kouezhel war ar vro Pourleth. Flik, flak, flik, flak a ra botoù Yann Ber é treusiñ Lokolwen, war hent ar Poullprio : Nag a zour, hag a zour !

E ti Chanig eh a ar pri beteg toull dor an ti. Med, mad eo é c'houlenn sikour n'eo ket dre m'ema he zreid en dour. N'eus ket tamm pri 'bed en ti c'hoazh. Ema hi é chom e kêr Manedouglas, hag a zo etre Poullprio ha Stang al Lenn, tostoc'h doc'h An Hellegi ewid doc'h Brehedigan, da lâred eo etre Perken ha Bubri.

Ha bremañ ema hi gwall nec'het ged he gwas Lan, a ya beb enderw da vale. Ne zistro d'ar gêr nemaed pa vez daet an nos, hag eñv neuse en ur stad truhezus : dispourbellet e zaoulagad, disvennet e zremm, krignet(1) e benn. Mont a ra da gousked heb debrñ koan, na lâred mann. Boud oa bet Chanig e ostalerioù ar vro, é c'houlenn ma ne oa ket bet gwelet liw, pe klewet kaoseal, ag he boulom. Med e peb lec'h oa bet respontet dehi :

" N'eus ket diskouezet e fri dre amañ ".

Ne gompren Chanig tra bed en afer. Soñjet en doa-hi, ur mare, galviñ ur medissin, pe ar person. Med he gwas, imoret fall e-gis ma oa, a vehe oadet e kounnar ruz. Neuse, e taas soñj dezhi a Yann Ber Ar Gov, doc'h Kerbruzhugo, hag a oa é labourad ewid servichoù kuzh K.B.A. Pellgoaseal a raas da vurew K.B.A., ha just hiriw zo bet respontet dezhi :

" Lakaet ar c'hafe war an tan, ar bara hag an amonenn war an daol, ema Yann Ber war an hent. "

War dro peder eur e klewa Chanig skoiñ war dor he zi. Dont a ra Yann Ber en ti. Chan ha Lan a zo doc'h taol é tebrñ o merenn vihan. Goust ar c'hafe a laka Yann Ber en imor vad ha, daoust dehoñ boud gwlebed beteg an askorn, e kava an nerzh da farsal :

" Skuilhañ a ran dour benniget 'barzh ho ti. Ra vezoc'h beuzet ged al lewenez. "

Lan a anavez mad Yann Ber Ar Gov, ha ne voe ket souezhet é weled anehoñ. Gouzoud a rae e oa eñv ur baleour bro akustumet da vont e tier an dud. Med ne ouie ket é reson e oa daet ar wezh-mañ diwar e goust. Chanig a zo laouen med, n'hen diskoueza ket re. Lâred a ra da Yann :

" Choukit ase e tal an tan, ha kemeret ur bannec'h kafe tomm ganeomp. " Ar pezh a lak ar boulom war e blom.

Goude ur pennad divis, e lâra Lan en deus labour d'ober er maes. Yann Ber a

(1) Krignet = dirusket.

lâra eo red dehoñ mont pelloc'h. O daou eh ant er maes : Lan d'un tu, Yann Ber d'un tu arall. Med, heb gouied da Lan, e tistroa Yann pelloc'h ewid heuliañ anehoñ, dre guzh, e-gis ul louarn kozh.

Kemer a ra Lan hent ar Pennhoed, ha diskenn en un boud leun a zour, bet gwraet ged ar glaskerion Uraniom. Yann Ber a zo a-dreñv ar c'hleuñ, é selaou hag é sellad. Bale a ra Lan er fank, é tiskenn ged en hent. Tennañ a ra ur voest ag e chakod, hag e klewer R.B.W. é trousal. Ur vouezh er radio a lâra :

" N'eus ket lañjer 'bed war ar gwele ; n'eus ket linsel 'bed a gadañs ".

Ar botoù, er fank, a ra :

" Neuchit - neuchet - neuchit - neuchet ".

Lan a gerzha bremañ ged ewezh :

" Neuchit " d'an tu dehou - " neuchet " d'an tu kleiz - " neuchit " d'an tu mad - " neuchet " d'an tu fall... "

Neusen, e figoueza un dra bamus : en un taol e chika ar radio hag ur votes e re Lan a fari war an ton :

" Neuchet - neuchet - neuchet - neuchet... "

An diw votes a ra bremañ ar memes ton, ha n'eus ket trous bed kén ged R.B.W. Lan a chom a-sav, nec'het ; distroñ a ra war e c'his, mont a ra war raog : netra d'ober. Chom a ra ase da soñjal ur pennad, er fank dindan ar glao, hag en un taol e n'em laka da huchal, e-gis unan pennfollet :

" Seizh kant mil boud c'hurun, an dra-mañ zo un taol fisik. N'eus ket trous 'bed ged ar radio ; n'eus ket tu mad 'bed d'an treid. N'eus ket netra 'bed da gompren : un tu fall a zo ha n'eus tu mad 'bed. Amañ ema torret lesenn an daouduezh a lâr eh eus daou du kempoues da beb tra. An tu mad hag an tu fall a-c'hella boud lakaet kein doc'h kein. An dorn mad zo un dorn fall, pa vez gwelet e skeud, er miloer. "

Hag heb ehan, dindan ar glao, Lan a ya hag a za er fank, beteg an nos teñval. Lâred a ra bepred ar memes tra :

" N'eus ket netra 'bed da gompren, n'eus ket tu mad 'bed amañ... "

Yann Ber a zistroa da weled Chanig, heb gortos Lan. Lâred a ra dehi :

" Allas, m'eus aon n'eus kollet Lan e skiant vad e toull ar (c'h) " Cogema ", é klask kompren traou a zo digomprenus. "

Oaet eo an doereoù trist-mañ dre ar vro. Ar re zo chom tro dro da Vanedouglas a ya da weloud Chanig ha d'he sikour. Den ne vo souezhet, ur mis arlec'h, pa sonay klec'hier an ankoù, e bourc'h Bubri, ewid Lan Manedouglas.

Kavet eo bet e gorf, war an dour, e toull ar (c'h) " Cogema ". E tostaad doc'h an dour, e sklerijenn kann al loar, en doa Lan gwelet, e strad ar poull, skeud

V - AR FALL BLANEDENN DREC'HET

Hiriw ema laouen Yann Ber ar Gov é sevel ag e wele. En ur zibikoussañ e zaoulagad e soñj en newez amzer é tostaad. Hiraet mad eo an deiz bremañ. N'eo ket hir awalc'h e zivrec'h ken ewid tapoud an dewezh ag ar goulou-deiz beteg ar serr-nos. Hag é soñjal e c'hellehe sterdañ an deiz, e-gis se, etre e zivrec'h, evel ur plac'h karet, e tirollas da c'hoarzhif.

Med, en un taol, e paoues ged e c'hoarzh libertin. Sañtoud a ra eh eus un dra bennag a-dreus. Ya, drol eo, n'eus trous ebed ged ar poussined hiriw ; pa gese, beteg bremañ, safar ha richan beb mintin.

" Dnoust hag am behe fariet war an eur ? N'eo ket possubl atchen ! Ema ar goulou-deiz é splannaad. " Ha Yann Ber da wiskañ e zilh.

" Afi dam ! setu ase un afer arall ; n'eus diskuizh ebed er vro-mañ. Bemdeiz 'vez un afer newez war ar stern. "

Else en em glemme Yann, paotr servichoù kuzh K.B.A. en ur loñkañ e gafe ged un tamm bara amonenn.

Nann, n'eus na kan na diskan ar mintin-mañ. Namaed ur c'hi bennag é yudal war du Ker A Hun. Lâret e vehe ur vro e kañv. Ur pistig a waskas kalon Yann Ber. Ul liw iskis zo ged an amzer, e-gis pa vehe bet peb tra war ewezh, é c'hortos ur gwalleur spontus. An heol é sevel zo liwet fall.

Bremañ, e weler bagadoù poussined é nijal uhel en oabl, daved ar sav heol. Boud zo anezho a beb sort : re ar c'hoadoù, re al lanneier, re ar mor ; brini, sparfili. goelani, piked, dresk, savelligi... Pebezh arvest ! Da venn(1) eh ant, rac'h e-gis se, mall warne ; petra zo kroget enne ?

Yann Ber a chom ase, e fri en awel, hag a lâr a vouezh uhel :

" N'eus ket kén evned er gwez, n'eus ket kén poussined er vro, n'eus ket kén buhez war ar maes. Petra zo c'hoazh ? Mont a ran sot amañ. "

" Neuse ne cheñchehec'h ket kalz ", a respont kentizh ur vouezh a-dreñv dehoñ. Pa zistro Yann e wela ase, war ar bod iviñ, un torig-ruz dister ha lirzhin.

" Ha braw eo deoc'h c'hwi, kuilh fall, ober goap ahaniñ ! " a respont Yann Ber war ar prim, un tamm souezhet memes tra, é klewoud al labous bihan é kaoseal dehoñ war an ton-se. An torig-ruz a zispleg neuse penaos ema daet a-berzh Loeis Lann Brugo a faota dehoñ gweloud Yann Ber Ar Gov hag hast afo.

Loeis Lann Brugo, ya, anavet mad eo ar boulom kozh ged Yann. Ema du-se

(1) Da venn = da be lec'h

é chom, en un ti bihan, war-du Seglian. ur paotr fur ha fin, hag eñv e darempred ged al loened, ken a c'hell kompren ar pezh a lâront, ha mem ar pezh a soñjont. Sur e ouie Loeis un dra bennag war an afer-mañ.

Neuse, ne zaleas ket Yann Ber. Mont a ra en hent a-benn. Red eo gouzoud bremañ ema Yann Ber Ar Gov, paotr servichoù kuzh K.B.A., é chom e Kerbuzhugo, ur gêr en argol du-se war ur manez, e tal ar Skorv, etre Perken hag ar Peniti, e kichen Ker a Hun ha Korfmaout. Ag ase, pa vez skler an amzer, e vez disoloet ul loden gaer a splannder ar vro Ploeg.

Med ewid mont beteg Lann Brugo eh eus oc'h penn deg kilometrad. Gwelloc'h e kav Yann Ber ober buañ. Kemer a ra stumm ur stoul ag a nija a-denn-askell, a-us d'ar maesiou, dreist Perken, Kerlenad, Lekomtiro, Koat Kerhieg, Lann Kozh Lenn hag ema e Lann Brugo.

Loeis zo ase e toull dor e di. Yann Ber a ziskenna pelloc'h rag, n'eus ket c'hoant da vout gwelet é cheñch stumm. Ar sekred a zleaz chom kuzh, pe n'eo ket mui ur sekred : an dra-se 'vez desket e skol uhel ar servichoù kuzh.

" Afi dam, Yann, penaos peus gwraet ewid dont ken buañ ? " a c'houlenn Loeis, souezhet un tamm, e toull dor e di, pa arru Yann Ber getoñ. Hag hemañ da respont :

" N'on ket ewid lâred deoc'h on bet douget ged ar poussined, peogwir n'eus ket kén anehe er vro. "

" Ya, gwelet peus neuse ar pezh a zo arruet. Nijet int kuit rac'h. On me amañ, war ewezh, a-c'houde ar c'hentañ gouloù-deiz : gwelet m'eus meuriadoù ha meuriadoùé vont etreseg Pondi. Klewet m'eus anehe é kaoseal an eil doc'h egile é lâred.

" N'eus ket kén dour yen ba kreisenn Plogo ; tuchant e tarzho. N'eus ket kén amzer da goll, red eo mont fonnaploc'h ewid an awel foll ". Setu an abadenn follentez ged an evned.

" Ya, merket e oa e planedenn Vreizh e vehe bet savet, ba Plogo, ur greisenn divent d'ober tredañ, hag, ur blez goude lidoù ar c'hentañ kilowatt-eur, en dehe tarzhet peb tra enni, koussiet an êr ha ledet war zouar Breizh aezhenn ar marw ged an awel gornog, ha kasset ar goumoulenn venimus beteg Paris ha pelloc'h mem. Ha beuzet Ker Ys, ha beuzet Ker Ys, adarre ! adarre !

Ya, med e Plogo eh eus tud ha n'int ket hanter-dud ! tud kalonek é kerzhoud en o sav : Emaint, a-c'houde kanvleadoù ha kanvleadoù, é terc'hel penn d'ar mor bras, meur-a-wezh e kounnar. Trec'h int bet d'an nerzhioù droug ; kemmet gete planedenn ar vro. Ar pezh a oa n'eo ket ken ". Setu ase kaosou ar boulom kozh.

Warlec'h an displegadenn-mañ e wela Yann Ber ar pezh en deus d'ober : mont buañ da vurew R.B.W., pellgaoseal da beb radio a zo e Breizh hag er Vro C'hall, ha lâred dehe goulenn digant o selaouerien stagañ o fostoù radio er gwez e peb lec'h. Lakaad anehe da vekal kreñv, ha neuse adkemer, war

eeun doc'h R.B.W., an diskleriadur-mañ :

" N'eus ket kén dañjer ba Plogo,

Red eo kemer hent an distro.

N'eus ket kén a fall-blanedenn

Nag a anken e kalon mab den.

N'eus ket kén a spont

Dirag an amzer da zont.

E frazth, war ar maesiou

distroù d'ober o neizhioù. "

Ment a raas an abadenn pelloc'h ewid ar vro Pourleth ar c'hwez-mañ(1).

Embannet eo bet ar gentel, dre ar gwez, beteg en tu arall a Paris.

Doc'h an enderw e voe gwelet strolladoù poussined é tont en dro d'ar gêr, a-neubeudigoù. Antronos vintin e voe richan en dro er girzhier, ha laouen Yann Ber Ar gov. Med ur gwall dewezh en doa bet eñv memes tra, hag e tivizas lakaad un astenn d'e gousk. En em goll a raas e rouantelezh ar pluñv, e spered é nijal a-denn-askell daved planetenn varzhus an huñvre.

AN TOULL ER C'HEF

Tok-tok-tok, tok-tok-tok. E kreis an nos e tihunas Yann Ber ar Gov.

" Unan bennag zo é skoiñ war an nor. Red vo din moned da weloud ", a soñjas eñv. Neoazh, na pegen braw ema ase, paket en e linselioù, skoachet dindan ar palennoù, pand eo ken yen er maes. Ha bremañ ne oa ket sur kén da vout bet klewet trous.

" Marse m'eus hunvreet ", a lâras dehoñ e unan, hag e n'em silas en dro e gwres marzhus e neizh plueg.

Tok-tok-tok. Ar wezh-mañ e savas Yann Ber war e reor.

" Red vo din moned da weloud ", a lâras, med chom a ra asezet war ar gwele.

" Piw a c'hellehe dont amañ d'en em goll e kreis an nos, e Kerbuzhugo hag a zo en distro, kollet e kreis ar vro Pourleth ? " Selaou a ra ged ewezh : Troues ebed kén. Kouezhel a ra c'hoazh Yann Ber e douster boemus ar plu hoalus. N'eoazh e choma getoñ ur skouarn war ewezh.

Tok-tok.

" Hag adarre ! Ar wezh-mañ ema sur : unan bennag a zo e skoiñ war an nor. Red vo din moned, ya, red vo din moned ". Asezet war e wele, ema bremañ war e oll ewezh, stignet e gigennoù, prest da sailhañ er maes ag e wele. Med gortos a ra, rag iskie e kav an afer-mañ.

(1) gwez = gwec'h

" Perag ne vez skoet namaed beb pemb munut bennag ? Ha bremañ mad eo red din labourad doc'h an nos oc'hpenn ! Dougen a rin klemm eneb da vurew K.B.A., dirag Les-Varn al labour, dre sindikad ar servichoù kuzh ". Hag, peogwir ne glewe kén trous ebed, e kouezhas ewid an derved gwezh e teneredigezh ar pluñv.

Tok-tok. Hag e lammas da vad Yann Ber ag e wele ar wezh-mañ.

" Red eo din moned, red eo din moned ". Ewid lâred ar wiranez n'eo ket en e aes. Ur barr aon a waska e vouzelloù. Mont a ra neoazh.

" Red eo din gweloud sklaer en afer-mañ atchen ! " Ewid kemer kalon e kaosea kreñv bremañ : " Eh on é toned, eh on é toned, gortant, n'eo ket an tan ban ti emichañs ! "

En eur zisken ag ar suler e kemer ur penn-bazh hag ur lamp.

" Piw zo ase ? " a hop Yann Ber.

Trous ebed a-dreñv an nor.

" Piw zo ase ? Respontet mil mallozh ruz ! "

Trous ebed ! Netra, namaed kalon Yann é pennfolliñ.

En un taol sec'h, e tigura Yann an nor hag e vounta ar goulou er maes. Ur gaouad awel a za en ti. Sklerijenn al lamp en em goela en nos teñwal. N'eus den ebed. Nann, den ebed !

" Biskoazh kement arall ! N'eo ket kredabl ! " Ged mañch e roched e sec'h Yann an dour-c'hwes a ziver war e dal. Mont a ra er maes. Netra, na den, na trous, na teuz. Furchal a ra e peb lec'h, tro dro d'an ti. N'eus den ! Na seblant ! Na trous !

Geo ! Pa soñja mad, e klewa trous ur c'harr-tan, pell du-se, war hent Perken. Tostaad a ra, hag hen klewer fraezh bremañ. Ba peb kamm ag an hent e skrij ar rodoù.

" Re youank ec'h ober ar java, ha mezv dall, " a soñja Yann Ber. " Ur skipailh riboulérion diboell é vresken, hag é voned re fonnapl war an hent kammdroeg a ya a Berken d'an Ignol. Ne yaint ket pell e gis-se ".

Nann, n'int ket oaet pell. Klewoud a ra Yann Ber un trous mouget, ha peoc'h an nos teñwal a lonkas adarre safar ar bed.

" Oaet int er fos. Red eo din moned da weloud " a lâr Yann Ber dehoñ e unan.

Pemb munut goude ema eñv war al lec'h, ged e benn bazh hag e lamp. Kavoud a ra an oto iseloc'h ewid an hent, er c'hoed(1), brewet doc'h ur wezenn faou, moged é sevel doc'hti. Tud zo a-barzh : daou baotr ha diw blac'h yaouank : marw pe vatet ? Yann Ber o zenna er maes ged mil boan. Marw n'int ket, gloaset un dister en heni int : un taol chañs c'hoazh en o

(1) koed = Koad.

gwalleur. Hag e kehid m'ema é kass anehe beteg an hent, e tarzh ar c'harr, hag e sav an tan uhel er gwez, é sklerijenniñ an nos du. Unan ag ar baotred a hucha :

" Ar c'hef ! ar c'hef ! " hag a glaska sevel, med ur c'har torret en deus, ha skrijañ a ra ged an droug.

O fewar emaint bremañ é selloud doc'h an tan, ar spont en o daoulagad. Yann Ber a zo oaet d'ar gêr da bellgaos da baotr karr-samm ar re glañv er Gemene.

A-boan ar gouloù-deiz, e hast paotr servichoù kuzh K.B.A. da vond da gweloud relegoù ar c'harr-tan losket(1). Nec'het eo ged afer ar c'hef :

" Unan ag ar baotred en doa kaoseet ag ar c'hef ; med pessort kef ? Red vo da gweloud sklaer en afer-se ". a soñje eñv, pa oa e klask ar c'houk lec'h ar gwall-zarvoud.

Peb ket degouzet ar eontred(2) kordenn c'hoazh. Furchañ 'ra Yann Ber e peb lec'h, ne chom ket kalz a dra doc'h ar c'harr. Dont a ra da benn a zigor dor al lec'h a-dreñv, hag e choma bamet : ag ur valisen losket e kouezh ur bern paperioù duet ged an tan. Med gweloud a raer splann c'hoazh emaint, pe emaint bet, argant glas ag an Amerik. Un teñzor a oa ase !

Neuse e kompren Yann Ber ar rag hag ar perag. Klewet en doa war R.B.W. dec'h, e oa bet gwraet un toull e kef ar (c'h) " Cogema " e Paris, ha klewet e oa bet mem penn bras ar (c'h) " Cogema " é lâred er radio :

" Red vo deomp stankañ an toull ".

Ya, un dra vad eo sur stankañ an toullou. Hag amañ, er vro Pourleth, zo ur pezh a doull iwez ! Ha degouezet e oa amañ peadra d'henn stankañ. Ya, an daou baotr yaouank gloaset a oa implijet ged ar (c'h) " Cogema " ewid ober toullou. 'Oant é tont war eeun a Paris, sammet diw blac'h yaouank ag ar vro Pourleth gete, war hent Breizh. Tomm e oa un tammig d'eo fri, siwazh dehe. O micher a oa ober toullou, med kentoc'h ewid ober o zoullou e douar ar vro Pourleth da gavoud un dañvez arvarus ha bilimus, o doa kavet gwell ober o zoull en ul lec'h frouezhusoc'h, e Paris.

Dre chañs eh eus un Doue ewid laeron ar (c'h) " Cogema ", hag un den kaloneg ewid sevel e kreis an nos, é sentiñ doc'h galv dorn Doue.

VII - PALES AN ANKOU

Ema an añjelus é seniñ ba Gwern hag, e ostaleri an tri-lonk, war vord ar Sar, e-tal ar pont, zo safar bras. N'eo ket klec'hier a zo é vrallañ amañ,

(1) losket = dewet

(2) eontr-kordenn = archer.

gwerennoù ha youc'hadennoù. Neoazh emaoimp e kreis ar sizhun. Degouezet zo ase tri faotr yaouank ag ar vro : tri Pourleth é vreskenn.

Boud zo ase é kass an abadenn en dro :

Iwan Kervezit, Ishañwet " Ar c'hoz douar ", pe c'hoazh " Goz an ankou ", touller beziou e Bubri.

Yann Vari Talkoed, Ishañwet " Yann Pennkaled ", kiselier koad e Gwern.

Jil Pradigo, Ishañwet " Sac'h bleud ", miliner e milin Kilio.

Hag an tavarnour : Reun Gwerenngan, boutailhour ha diskargour sistr dre vicher.

Med petra zo kroget enne ? Pessort lidoù zo gete e ostaleri an tri-lonk, e tal ar Sar, d'an eur a greisteiz, hiriw ha n'eo na sul, na fest, na gouel lidet ?

Souezhet eo bet Reun pa n'eus gwelet an dri gomper é toned en ti, kasel ha kasel, é soniñ a-boues-penn kantik ar barados ha war ar memes ton ema astennet ar c'hantik sakr, gete bremañ, beteg en tu arall ag an ifern :

" Champagn ewid an oll

Ha savomp war an daol.

Evomp, evomp ged joa

Da gloar ar (c'h) "Cogema".

" Petra zo c'hoazh amañ ; ar re-mañ zo troet da sot " a soñjas Reun a-dreñv e stal.

" Tavarnour ! ur voutailhad champagn " a huchas Iwan Kervezit.

" Petra ? Champagn ! Ewid everion sistr ? Biskoazh kement arall ! " a lâar an tavarnour bamet.

" Kerzh' da glask ur voutailhad champagn, " a hopa Yann Vari Talkoed en ur dapoud krog e chupenn Reun.

" Mad, mad, sioulait, mont a ran d'ar c'hav ; " a lâara Reun, dibradet dehoñ bountonoù e roched.

Ar champagn a strinka hag an tri lampon a youc'ha par ma c'hellont, é weloud an dourenn dener eh eonenniñ en o gwerennoù.

" Yec'hed mad deoc'h Reun Gwerenngan ", eme an tri ribouler en eur sevel o gwerennoù.

Distanet eo dehe un tamm ha Reun a glaska neuse gouied hiroc'h :

" Ma ! ne gomprenan netra geneoc'h. Penaos eh oc'h c'hwi é riboulad e kreis ar sizhun, e lec'h boud ban ho labourioù ? "

Iwan Kervezit, an touller, a groga ged an displegadenn :

" Eh omp, hon tri, é toned a Bondi ; digemeret omp bet du-se ged penn bras ar (c'h) " Cogema ". Lâred n'eus deomp traou souezhus, digredus mem. Med, Reun, gweloc'h eo deoc'h skarzhin da werennad ha chouk er gadoer ;

an istoér-mañ zo awalc'h ewid diskar ur marc'h.

Ya, lâred zo bet deomp ba Pondi, e oa trubuilhet ar pennoù bras e Paris ged dasont ar vro-mañ, ha diviset zo bet gete reiñ labour paeet mad da dud ar vro. Hag e-gis-se, bremañ, e welit diragdoc'h, tri aotrou éc'h evañ chistr. E plass ober toulloù e bered Bubri, bremañ e riñ toulloù e parkoù ar vro, ha paeet e vin ter gwezh muioc'h, hag oc'h penn am bo daou vis vakañsoù. "

" Med piw a doulo ar beziou neuse ? " a c'houlenn Reun digredus.

" Reñket eo peb tra gete ba Paris, ne vo bered bed mui er vro Pourleth ".

" Bered 'bed mui ? Bered 'bed mui ! Daoust hag e vo ur barados c'hoazh alato ? " a lâara an tavarnour é c'houlenn sikour.

" Ur barados a vo, ha tost ac'han amañ mem. Ya, diviset zo bet gete, ewid ober plijadur d'an dud, lakaad ar re varw e laourioù(1) gwer. E toull don ar Gornewe, e vo gwraet ur pales ewite. Miret e vint e-gis-se, o zud a c'hello dont d'o gweloud beb blez ewid gouel an Oll-Sent pe pa garint. Ar pales-se a vo bras awalc'h ewid tud ar vro Pourleth a-bezh, hag e-pad kantvezadoù ha kantvezadoù. Gouied mad a raer, e Paris, ema troet ar vretoned da enoriñ o zud kozh, ha diviset zo bet enta douariñ anehe e-gis faraoned an Ejipt gwezh'rall. Ar pezh a vo gwraet er Gornewe a vo un dra meur ha modern-tre : dont a ray an dud ag ar bed a-bezh, da weloud ar faraoned newez en o boestoù gwer.

N'eo ket kaer an dra-se Reun ? Diskarget deomp champagn ha yec'hed d'ar faraoned ! "

" ha c'hwi, Yann Vari Talkoed, petra rit c'hwi en afer-se ? " a c'houlenna Reun.

" O ! Me zo bet lâred din : " Red vo deoc'h kiselañ penn peb den, pa vo marw, en un tamm koad derw, hag an delwennoù-se a vo lakaet ged an dud war vantel o cheminalioù, pe war o c'hredañsoù. Paeet mad e veoc'h : tri c'hant mil lur an tamm ". Tri c'hant mil lur an tamm ! Soñjit ta Reun : tri c'hant mil lur an tamm ! Penn ur Pourleth a dala aour ! Tavarnour ! Sec'hed am eus ! " Ha champagn adarre ewid an oll.

" Ha c'hwi, Jil Pradigo, ma laoskit milin Kilio da vont ged red an dour, piw a valo ar greun d'ober bleud ? " a c'houlenna c'hoazh Reun.

" Me zo bet lâred din : Bremañ c'hwi eo a valo mein d'ober sabl. Ar beisanted vo degasset dehe bleud maniok ha soja ewid netra. O loened vo paeet mad dehe ha, maget e vo gete ar chas hag a vo implijet ewid diwall ar vro doc'h ar bleidi glas.

Tavarnour ! ur voutailhad champagn da enoriñ ar vilin vein, ha mallozh-ruz d'ar re c'hlas ".

Hag o fewar emaint tommet mad bremañ. O skiant-vad zo en arvar. Farsal a raont diwar goust ar marw. Reun a lâara :

(1) laour = serc'h = charke.

" C'hwi, Iwan, a vo bremañ " goz douar " e pales an ankou ; c'hwi, Yann Vari " Penn-kaled ", a vo arzour meur ar pales ; ha c'hwi, Jil " sac'h-bleud ", vo miliner mein, ec'h ober sabl ewid ar c'houk diwezhañ ; ha me neuse ? "

" C'hwi, Reun, a vo bremañ diskargour champagn e pales ar faraoned, " a lâr Jil.

Ar pewar istrogel a zo pleget e c'hoarziñ a-leizh-kof. Neuse e ta ur soñj iskis da Reun :

" Ar Sar zo daet er maes ag he gwele, ha glao a ra heb paoues, tachant e vo beuzet me c'hav. "

E kemer ur voutailhad " Ricard " war ar stal, e embann :

" Doueoù ar Sar a zo e kounnar. Red eo deomp lidañ ar sakrifizioù. "

Hag eh a er maes, an tri arall d'e heul, brall divrall. Beteg hantañ o botoù emaint ban dour lous, er prad, e tal ar Sar. Neuse e krog Reun ged Gousperoù ar Raned, an tri arall é tiskan dehoñ. Med, amañ, an daouseg ran a zo daouseg banne c'h " ricard ", hag an hini melen a zo diskarget en dour, hag er gourlañchennoù sec'h, ran dre ran.

Ha bremañ ema kollet o skiant vad gete penn-da-benn. Reun a ya war-raog en dour ; Iwan a glaska sachañ anehoñ getoñ ; Yann Vari a groga e chupenn Iwan, ha Jil, astennet en dour, en deus kroget e troad Yann Vari. Kouezhel a raont a-dorimell e dour lous ar Sar e fulor. Allas ! Allas ! Doueoù ar Sar zo e kounnar, ha sammet eo an dud, korf ha boesson, ged red an dour.

Med, dre chañs c'hoazh, ema Yann Ber ar Gov ase, iselloc'h, é pesketa. Gouniet oa bet getoñ un dewezh diskuizh hag e soñje dehoñ e vehe bet trañkil ase, e tal an dour, dindan e zisglawier :

" Glao a ra, hiriw ne arruo netra " a lâre er mintin-mañ, pa en doa lakaet e fri er maes ag an ti. Labourad a ra Yann Ber ewid servijoù kuzh K.B.A. ; med hiriw ema distrempet ar bara amonenn hag ar c'hafe a zo goust an dour getoñ.

Pa wela Yann Ber ar pewar mell pesk é tiriboulañ e strafuilh an dour, ya, pewar den pennfollet é tiskrapañ hag é klask tapoud o anal ha saveteñ o buhez, e kolla Yann e gorn butun ged ar souezh.

Ged e berchenn-pesketa e ta da benn ag o zenniñ er maes.

" Pewar mell pesk am eus taped ; biskoazh c'hoazh n'am eus gwraet un taol ken kaer " a lâr eñv.

Ar pewar lampon a zo kasset da ospital ar re sot, ha Yann Ber Ar Gov a zistroa d'ar gêr da sec'hiñ e zilhad, e tal an tan. War R.B.W. ema Yann Fañch Kemener é kaniñ Gousperoù ar Raned. Ha goude ema bet embannet ar gentel vrezhoneg :

" Red eo din sec'hiñ ma blew, red eo din sec'hiñ ma fri ".

VIII - KOLE SAKR KERHOLLWENN

E tistroeñ ag an toull dour don a zo du-se, etre ar Pennhoed ha Keryacunff, ema Yann Ber Ar Gov kollet en e soñjoù. Piw en dehe kredet e vehe oaet ken pell-se istoér ar c'hole, achapet ag e graou, e Kerhollwenn ? Ya, piw en dehe soñjet ?

Kroget e oa an afer oc'hpenn ur blez-so. D'ar yaou-se, soñj mad en deus Yann, e oa kaer an amzer, Vakañsoù an hañv a oa war o zalaroù. War ar maesoù e oa achu an eost, hag e oa an dud war dro an avaloù douar.

E Kerhollwenn, an deiz-se, d'an eur a greisteiz, e oa an dud doc'h taol. Boud e oa ise Visant : ar mestr, Mari An hellegi : e vaoues, o zri grouedur(1) hag ar mewel bras Jan Mari Kervran. 'El bemdeiz, warlec'h ar souben, e voe lakaet ar post radio da vont en dro ewid selaou doc'h an doereoù war R.B.W. Mari a lakaas ar gaoteriad ragoud kaol war an daol, hag a lammas ar golo diwal-mañ. C'hwes vad ar c'haol a leunias an ti ha, peb unan a santas, dre e fronedoù, e tale(2) ar boan bewiñ ; hag e tavas(3) ar gaos ewid tañwaad penn-da-benn un aezhenn a lewenez diarvar.

Med, pa zistroas Mari da lakaad ar golo war an oaled, e welas, dre ar prenestr, un dra ken spontus ma tispegas doc'h ar golo hag e toras ar potin war ar leur-zi ged un trous abominapl. Mari a skrijas :

" Ar c'hole, ar c'hole, ma doue ! Achapet eo ar c'hole ".

Visant a sañchas liw. Ar vugale, spontet, a ouele en ur guzhad a-dreñv o mamm. Gouzoud a raent, rac'h, petra oa ar c'hozh kole fall-se. Lâred en doa, medissin al loened, e oa an diaoul en e vouzelloù. Biskoazh n'en doa kredet Visant distagañ al loen droug-se. Dija, pa oa leue, e rae taoloù penn d'an dud a glask flourañ e vlew gwenn ha du.

E kreis an nos e oa bet ganet ar c'hole. Ar gurun a strake war ar c'hraou ha luc'had stank a zrailhe teñvalijenn an nos du. Ar mewel bras, Jan Mari, en doa soñj mad c'hoazh. Er c'hraou e oa eñv é sachañ war al leue. Ar vuio c'h a derme. Pa oa daet al leue er maes, Jan Mari a gribas dehoñ e groc'hen ged un dornad plous. Neuse, eh arruas un taol fall getoñ. Al leue a savas prim e benn. An taol penn a yaas beteg balog Jan Mari, hag e deod a oe tapet etre e zent. Damdroc'het e deod, touiñ a raas mil mallozh war al leue.

Visant, e vaoues, hag ar vugale o doa bet da c'housañv droug iwez ged ar leue é vrasaad : taoloù penn, taoloù treid... James(4) ne oa bet distaget ged aon ag an droug a c'hellehe ober.

Med an dez-se e oa achapet al loen, den ne ouie penaos. Afi ! Er porzh ase e

(1) Krouedur = krouadur

(2) Taloud = talvoud

(3) Tavas = e chikas

(4) James = morse.

oa, fuloret, é turial an douar ged e dreid, hag é vlejial. Pa zigoras Visant dor an ti, ar c'hole a ziredas davetoñ, imoret fall, droug ennoñ, chumenn ar e veg. Visant a gilias hag a serras an nor.

" Han ! Petra vo gwraet ? Ma ya war an hent bras eo gouest d'ober droug. Red eo pellgaoseal da eontred kordenn Gemene. Ged un taol fusuilh e vo lazhet. N'eus netra arall d'ober siwazh. "

Setu ar pezh a lâras ar mestr d'ar mewel, e trepas an ti, ha pellgaoseet e voe. Mari a lâras neuse :

" Gwell eo pellgaoseal da vurew K.B.A. iwez "

Setu e oa bet kasset kelou betek skouarn Yann Ber Ar Gov, paotr servichoù kuzh K.B.A. Visant a raas urzh d'ar mewel chom ase ewid bremañ ewezh ar c'hole, e kehid ma vehe eñv e tapoud tro, dre dreñv an ti, betek an hent bras ewid diwall d'an dud a dostaad.

Dindan berr amzer e oa arru ase Yann Ber Ar Gov pa glaskas tostaad dre traoñ ar porzh ec'h aas ar c'hole foll dehoñ a-benn. Yann Ber a dec'has kuit d'an daoulamm ruz, dre an hent pras, war zu ar Porzo, ar c'hole war e lec'h. Er Porzo e oa an dud ban ti, é tebriñ merenn. Tennet eo bet o ewezh dre ar prenestr ged hopadennoù é tont doc'h an diavaes :

" Peurit, peurit, peurit "

Ha neuse e oa bet gwelet un dra dic'hortos gete dre ar fenestr : Yann Ber Ar Gov é redeg war an hent, ur c'hole fuloret war e lec'h ha, pelloc'h, Visant é huchal :

" Peurit, peurit, peurit, " é klask sioulaad e gole-tarw ; med poan en doa eñv e heuliañ an abadenn.

Yann Ber a oa gwraet e soñj getoñ. E spered a laboure fonnaploc'h c'hoazh ewid na rede e dreid.

" Du-se, e foenneg Kerouarc'h, zo ur vandennad saout. Ase en do ar c'hole gwell d'ober ewid redeg warlec'h ur paour kaezh den skuizh. "

Neuse e kemeras hent Kerouarc'h, hag e tiskennas betek ar foenneg dre an hent-karr. Ar saout a savas o fennoù hag a dec'has kuit, distroñset o lost gete, spontet. Ar c'hole a gendalc'has war lec'h Yann Ber heb teurel ur sell d'ar saout.

" Gast ! N'eo ket reizh an dra-mañ " a soñjas Yann, berr e anal bremañ. Med ne oa ket berr e spered c'hoazh.

" Ya, du-se, e tal ar Pennhoed zo un toull don, gwraet ged ar " Simura ", "Cogema " kozh. An toull-se zo digor d'ar seizh awel, ha n'eus netra en dro dehoñ ewid diwall doc'h al loened a gouezhel a-barzh. Ase e vo distanet d'ar c'hole "

Setu ar pezh a oa e soñj Yann Ber bremañ. Dre un tamm hent fall, e raas tro ar c'hoed, e krapas betek ar Pennhoed, hag e kemeras, araog ar gêr, dre un

toull-karr. War an tu kleiz. Ar c'hole a oa bepred a-barzh e gein. Yann Ber a sailhas dreist an orjalenn paotr-saout, med ar c'hole n'er gwelas ket hag e stlejas getoñ an orjal hag ar peulioù. An ekipaj-se a yaas war eeun d'an toull don. Degouezet e kichen tre, Yann Ber a raas ul lamm a gostez. Ar c'hole avad, a yaas a blom a-barzh, ha neuse e voe klewet ur " plouf " trousus ha Yann a raas " ouf ", é tianaliñ, digor e veg getoñ. Pan doe adkavet e anal, e astennas e fri da weloud ar c'hole, en dour iselloc'h. Da gentañ ne welas netra, namaed an dour é vourboulhad. Koulz awalc'h e savas penn ar c'hole dreist ar bourboulhad. Med ne fiñche ket. Yann Ber a soñje e vehe bet aes da bakad ase, dre ma ne c'helle ket achap en e unan ag an toull. Med bremañ ma ne fiñch ket mui, ema un afer arall. Bannañ a ra ur maen war ar c'hole. Nitra ! Marw eo moarvad ! Ya, an dour a oa yen, hag ar c'hole en doa tapet tomm, e redeg warlec'h Yann Ber. Taget eo bet ar paour kaezh loen ged pistig mougas an tomm ha yen.

Ur peunad goude e tigouezas Visant war an dachenn, hag eñv da lâred :

" Ma ! A-benn ar fin ema gwelloc'h marw ewid bew. Achu eo ar reus bremañ. Trugarez e lâran deoc'h. Ar c'hole a chomo ase da vreinañ. Kerzhet d'ar gêr bremañ. Sur zo daet sec'hed ha naon doc'h. Mari zo du-se, friko ragoud kaol geti war an tan. Me zo 'ont da weloud Jos ar Pennhoed ewid lâred dehoñ petra zo 'n em gavet ged e orjalenn paotr-saout. "

Med, ne oa ket achuet ar reus c'hoazh, pell alese ! Rag amañ e tigouezas ar souezhussañ tra zo bet gwelet biskoazh bar vro Pourleth ha ba lec'h arall : Ar c'hole, kouezhet e toull dour ar (c'h) " Cogema ", ne vreinas ket. Ur blez warlec'h ema ase bepred, e-gis an dewezh kentañ : E benn a-us d'an dour, e zaulagad zo digor bras hag e gernoù lemm a lugern e kreis ar poull.

Ar c'helou a redas dre ar vro ha, beb sul e vese miliadoù a dud é tont d'hen gweloud. Peb hini a soñje :

" Red vo din moned da weloud. "

distroet d'ar gêr, an eil a lâre d'egile :

" Red vo deoc'h moned da weloud ar c'hole. "

E soñjal en ur mignon e lârer :

" Red vo dehoñ, pe red vo dehi moned iwez. "

Ha pa arrue ar mignon er vro e vese lâret dehoñ :

" Red vo deomp moned da weloud ar c'hole. "

A diegezh da diegezh e lâre an dud :

" Red vo deoc'h moned d'ar poull. "

E soñjal en douristed a zahe er vro d'an hañv an oll a lâre :

" Red vo dehe moned da weloud ar c'hole. "

Ya, spontus e oa ! Red e oa bet ledanaad hentoù Perken ha Bubri, kempenn

ur park bras ewid ar c'hirri-tan, ha, kaos e oa mem a sevel un dachenn ewid ar c'hirri-nij.

Rac'h an dud a gaosee bremañ ag ar c'hole na vreine ket, kole Kerhollwenn, ar c'hole sakr, peurbadus en e veurdelezh.

VIII - LE TAUREAU SACRE DE KERHOLLWENN

Yann Ber Ar Gov est noyé dans ses pensées quand il revient du marais profond qui est là-bas entre Penhoed et Kerya-cunff. Qui aurait imaginé que serait allée si loin l'histoire du taureau échappé de son étable à Kerhollwenn ? Oui qui l'aurait imaginé ?

L'affaire avait débuté il y a un peu plus d'un an. Ce jeudi-là, Yann s'en souvient bien, le temps était beau. Les vacances d'été tiraient à leur fin. La moisson s'achevait dans les campagnes et les gens étaient aux patates.

A Kerhollwenn ce jour là à midi les gens étaient à table. Il y avait là Visant le patron, Mari An Hellegi sa femme, leurs 3 enfants et le grand valet Jean-Marie Keroran. Comme chaque jour, après la soupe, on avait mis la radio pour écouter les nouvelles sur Radio Bro Gwened. Mari mit sur la table sa marmite de ragoût de choux, et en ôta le couvercle. Le parfum divin des choux emplit la maison, et chacun sentit dans ses narines que la vie valait la peine d'être vécue, et se tût pour goûter pleinement une ambiance de bonheur sans mélange.

Mais quand Mari s'en revint mettre le couvercle sur le foyer, elle vit par la fenêtre quelque chose de si effrayant qu'elle lâcha le couvercle, et la fonte se brisa sur le sol avec un bruit épouvantable. Mari hurla :

" Le taureau ! le taureau ! mon dieu ! mon dieu ! le taureau s'est échappé ! "

Visant changea de couleur. Les enfants effrayés pleuraient en se cachant derrière leur mère. Tous savaient ce qu'était ce vieux taureau de malheur. Il a le diable au ventre, avait dit le vétérinaire. Jamais Visant n'avait osé détacher cet animal méchant qui, alors qu'il était veau, donnait déjà des coups de tête à ceux qui voulaient caresser son poil blanc et noir.

Il était né au milieu de la nuit. Le tonnerre grondait au-dessus de l'étable et des éclairs denses brisaient l'obscurité de la nuit noire. Le grand valet, Jean Marie, en avait encore le souvenir précis. Il était dans l'étable, tirant sur le veau. La vache gémissait. Le veau une fois extrait, Jean Marie lui peignit le poil avec une poignée de paille. C'est alors qu'il lui arriva un sale coup. Le veau leva brusquement la tête, le coup atteignit le menton de Jean Marie qui eut la langue coincée entre les dents. La langue à moitié fendue, il jura 1000 malédictions contre le veau.

Visant, son épouse, les enfants, eurent aussi à souffrir pendant la croissance du veau : coups de tête, coups de pieds... Jamais il n'avait été détaché de peur qu'il ne causât du mal.

Mais ce jour-là la bête s'était échappée, nul ne savait comment. Enfin elle était là dans la cour, en colère, piétinant la terre et meuglant. Quand Visant ouvrit la porte de la maison, le taureau se précipita vers lui, de méchante humeur, menaçant, l'écume aux lèvres. Visant recula et ferma la porte.

" Ah ! Que faire ? S'il va sur la grand-route, il est capable de faire des dégâts. Il faut téléphoner aux gendarmes de Guéméné. D'un coup de fusil il sera tué. Il n'y a hélas ! rien d'autre à faire ".

Voilà ce que dit le patron à l'ouvrier, dans le couloir de la maison, et l'on téléphona. Marie dit alors : " C'est préférable de téléphoner aussi au bureau de Kafé Bara Amonnenn. "

Ainsi parvinrent les nouvelles jusqu'aux oreilles de Yann Ber Ar Gov des services secrets de Kafé Bara Amonnenn. Visant ordonna à l'ouvrier de rester là pour surveiller le taureau, pendant que lui-même, par derrière la maison, atteindrait la grand-route pour interdire aux gens d'approcher.

Peu après, arriva Yann Ber Ar Gov. Quand il voulut s'approcher par le bas de la cour, le taureau fou se précipita immédiatement sur lui. Yann Ber s'enfuit à toutes jambes par la grand-route du côté du Porzo, le taureau aux trousses. Au Porzo les gens étaient dans la maison à déjeuner. Leur attention avait été attirée par des appels venant de l'extérieur au travers de la fenêtre :

" Peurrit, peurrit, peurrit "

Ils virent alors par la fenêtre un spectacle inattendu : Yann Ber Ar Gov courant sur la route, un taureau furieux derrière lui et, plus loin, Visant qui criait :

" Peurrit, peurrit, peurrit ", cherchant à calmer son taureau ; mais il avait du mal à suivre la partie.

Yann Ber s'était fait son idée. Son esprit travaillait encore plus vite que ne couraient ses jambes :

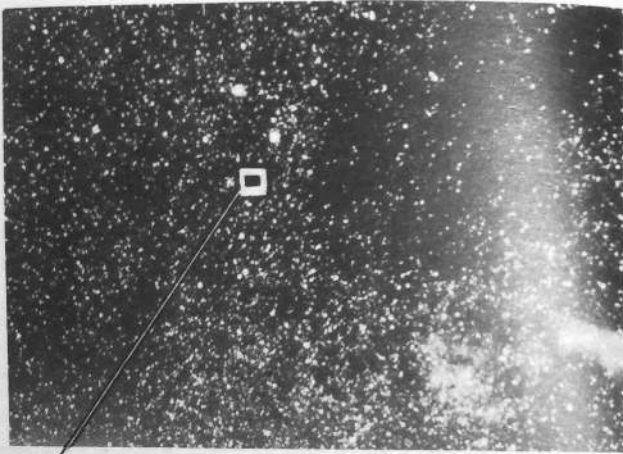
" Là-bas, dans la prairie de Kerouarc'h, il y a un troupeau de vaches. Là-bas le taureau aura mieux à faire que de courir après un pauvre homme fatigué ! "

Le taureau prit alors le chemin de Kerouarc'h, et descendit par le chemin creux jusqu'à la prairie. Les vaches levèrent la tête et s'enfuirent, la queue en l'air, effrayées. Le taureau continua de poursuivre Yann Ber sans jeter un regard sur les vaches.

" Gast ! ça c'est pas normal ", pensa Yann Ber, le souffle court maintenant. Mais son esprit ne l'était pas.

" Oui là-bas près de Penhoed, il y a un trou profond fait par la Simura, ancêtre de la Cogéma. Ce trou est ouvert à tous vents et il n'y a rien qui empêche les bêtes d'y tomber. C'est là que le taureau va se calmer ".

Voilà ce que pensait Yann Ber maintenant. Par un mauvais petit chemin il fit le tour du bois, grimpa jusqu'à Penhoed et prit à gauche une brèche avant le village. Il avait toujours le taureau aux fesses. Yann Ber sauta par-dessus le berger électrique

An toull du

An ollved (lodenn)

An toull du

Hent Sant jakez
Pe Galaxi Kerhollwenn !

Kole kerhollwenn en e graou

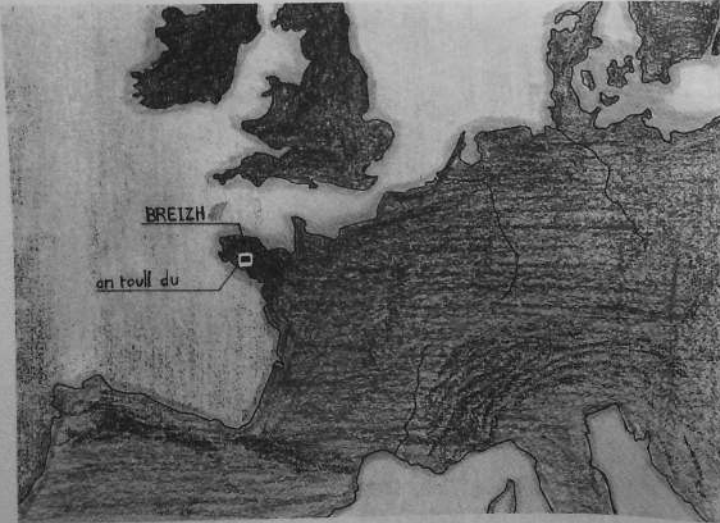
An toull du é lonkañ
an dañvez hag ar sklerijenn

(met) EUROPA (lodenn)

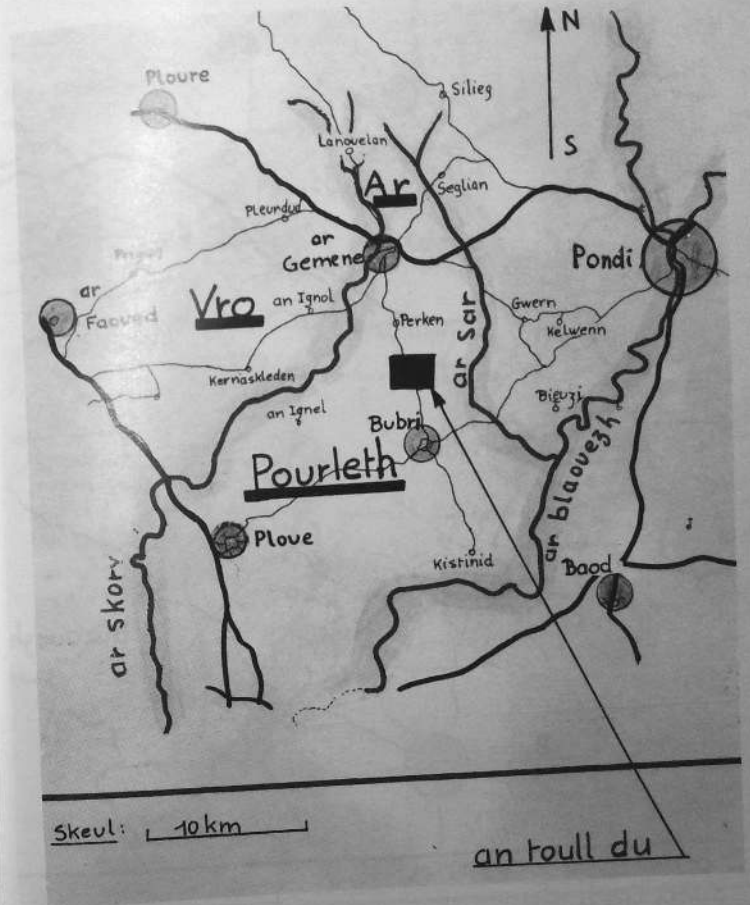
Ar blanedenn

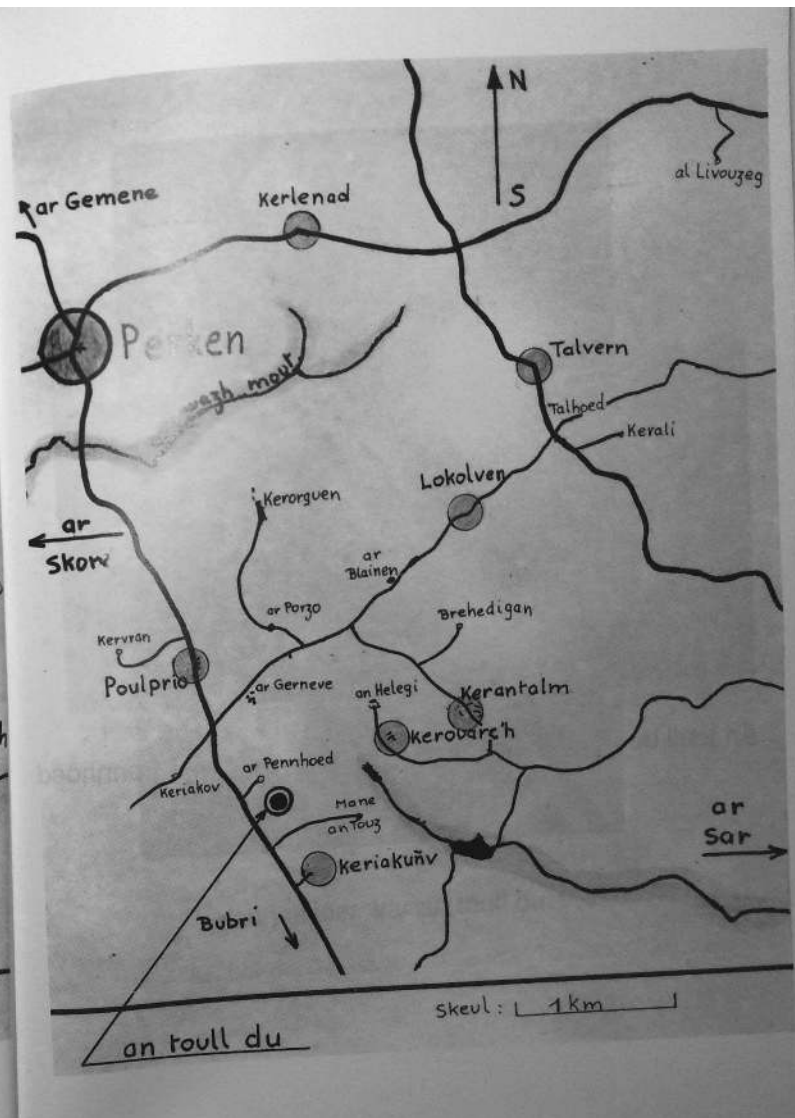
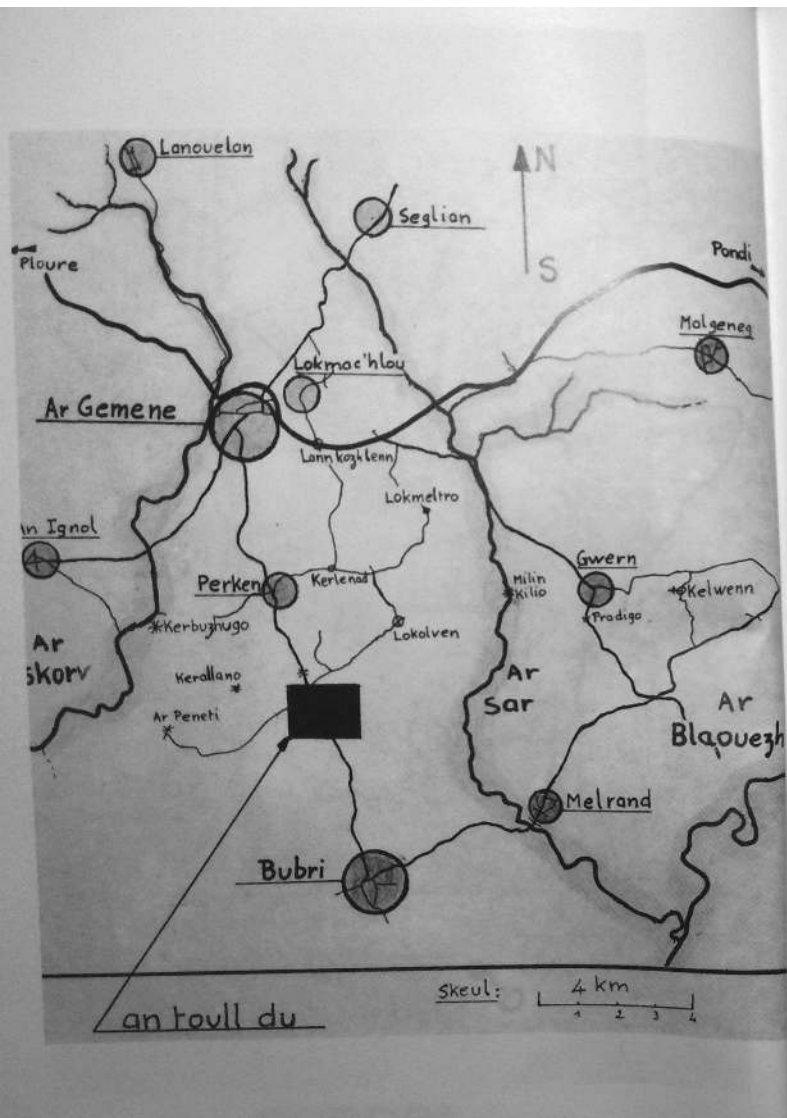
DOUAR

An toull du

EUROPA (Iodenn)

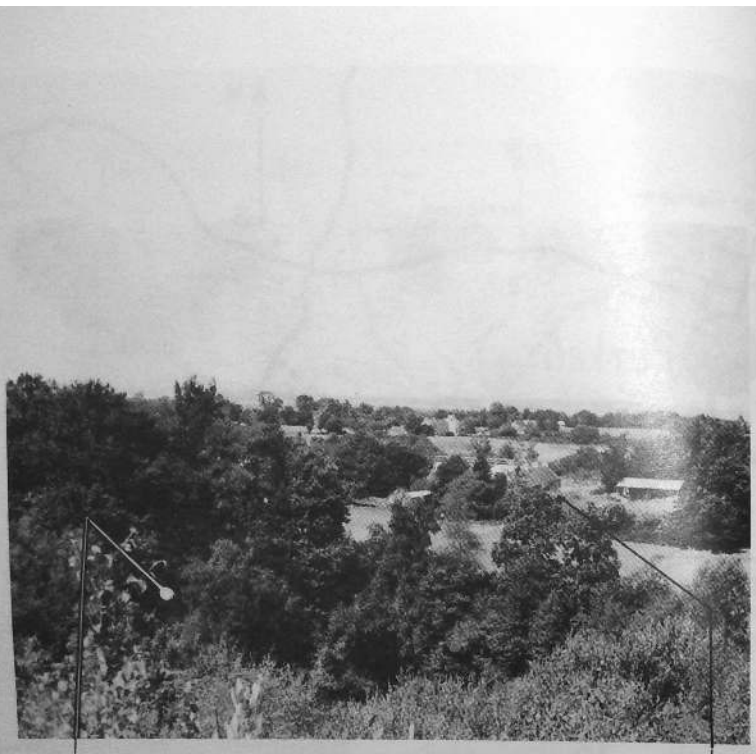

Toull ar (c'h) "Kogéma"

Toull ar (c'h) "Kogéma"

An toull du

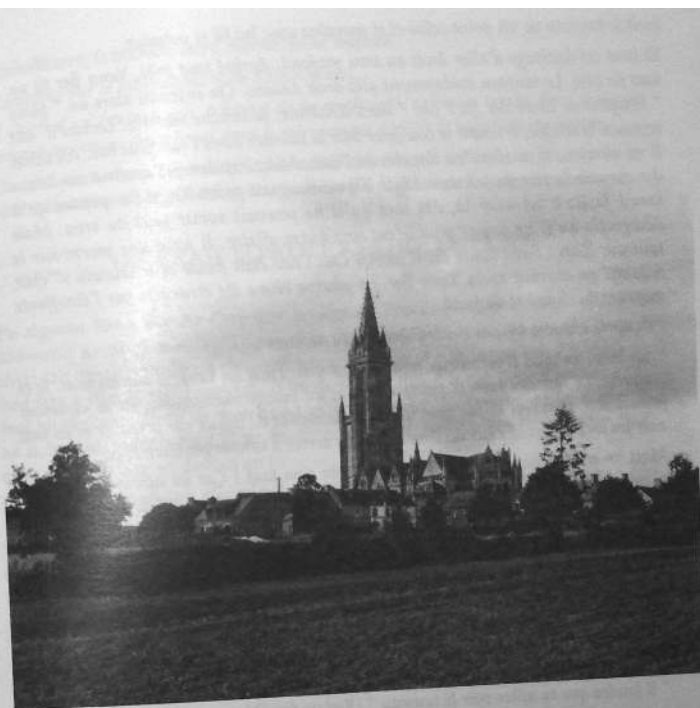
Ar Pennhoed

Kann al loar war an toull du

Toull ar (c'h) "Kogéma"

Kelwenn

mais le taureau ne vit point celui-ci et entraîna avec lui fil et poteaux.

Et tout cet équipage d'aller droit au trou profond. Arrivé tout près, Yann Ber fit un saut de côté. Le taureau évidemment alla droit dedans. On entendit alors un "plouf" bruyant et Yann Ber fit "ouf" hors d'haleine, la bouche ouverte. Lorsqu'il eût retrouvé le souffle, il tendit le cou pour voir le taureau dans l'eau plus bas. Au début il ne vit rien, si ce n'est les clapotis de l'eau. Assez rapidement apparut au-dessus des clapotis la tête du taureau. Mais elle ne bougeait point. Yann Ber pensait qu'il serait facile à attraper là, dès lors qu'il ne pouvait sortir seul du trou. Mais désormais qu'il ne bouge plus, c'est une autre affaire. Il jette une pierre sur le taureau. Rien ! Sans doute est-il mort ! Oui l'eau était froide et le taureau s'était échauffé en courant après Yann Ber. La pauvre bête a été étranglée par l'étouffante morsure du chaud et du froid.

Peu après survint Visant sur les lieux, et de déclarer :

" Eh bien, au total il est mieux mort que vivant. Finis les ravages maintenant. Je te remercie. Le taureau restera pourrir là. Vas au village maintenant. Tu es sûrement faim et soif. Mari est là-bas avec un fricot de ragoût de choux sur le feu. Je m'en vais voir Jos ar Pennhoed pour lui dire ce qui est arrivé à son berger électrique. "

Mais on n'était pas au bout de la casse, loin s'en faut ! Car ici survint la chose la plus surprenante qu'on n'ait jamais vue en pays Pourleth ni ailleurs : Le taureau tombé dans le trou de la Cogéma ne pourrit pas. Un an après il était encore là comme au premier jour : la tête au-dessus de l'eau, les yeux grand ouverts, et les cornes pointues brillant au milieu de la mare.

La nouvelle courut le pays, et des milliers de gens chaque dimanche venaient le voir. Chacun pensait :

" Il faudra que j'aïlle le voir " (Red vo din)

Revenu à la maison l'un disait à l'autre :

" Il faudra que tu aïlles voir le taureau " (Red vo deoc'h)

En pensant à un ami, on disait :

" Il faudra qu'il (qu'elle) aïlle aussi " (Red vo dehoñ, dchi)

Et quand arrivait l'ami au pays, on lui disait :

" Il faudra que nous allions voir le taureau ".

De chaumière en chaumière on disait :

" Il faudra que vous alliez au marais ".

En pensant aux touristes qui viendraient l'été au pays, tous disaient :

" Il faudra qu'ils aillent voir le taureau ".

Où c'était effrayant ! Il fallut élargir les chemins de Persquen et de Bubry, aménager un grand parking pour les autos, et il fut même question de construire un terrain d'aviation.

Tout le monde parlait désormais du taureau qui ne pourrissait pas, le taureau de

Kerhollwenn, le taureau sacré, éternel en sa majesté.
Remarque sur le taureau sacré de Kerhollwenn.

Il s'agit d'un taureau qui, échappé de la mythologie celtique, tombe dans le temps présent en faisant des vagues dans le microcosme doré de la béatitude capitaliste.

Du trou plein d'eau (déesse de la fécondité) dans lequel il flotte, surgira, après les rites initiatiques de la gestation, une cathédrale à la gloire de l'homme nouveau.

IX - BRAW EO KOLE KERHOLLWENN !

Pa zigoras Yann Ber Ar Gov dor tavarn Ar Pekar Hent e chomas bamet é klewoud kement a safar. Digouezet oa bet dehoñ, meur-a-wezh, kaoud diskuizh amañ, goude un dewezh labour tremenet é redeg ar vro Pourleth a-hed hag a-dreus, ewid servichoù kuzh K.B.A. Plijañ a rae dehoñ chouk e tal taol an diskont, dirag ur werennad chistr alaouret, ha farsal ged Jani, plac'h an ti, hag hi, merc'h Paol Tirili, mestr an ostaleri, ha Marijan Brehedigan hag a rae ar c'han hag an diskan en ti.

Med an taol-mañ 'oa eilpennet an traou er vro Pourleth. Dont a rae ur bochad tud da weled kole Kerhollwenn, achapet oc'hpenn ur blez-oa ag e graou, ha kouezhet e toull don ar (c'h) "Cogema", tost d'ar Gernewez, etre Bubri ha Perken. Al loen sakr a oa du-se bepred war an dour, e kreis ar poull. Diwallet eo doc'h ar breinadur dre ur galloud dreist natur : dre zorn Doue a lâr lod, dre berzh sant Herbot a lâr lod arall, ha lod arall c'hoazh a lâr ema dre fallantez an Diaoul, ha ne faote ket dehoñ dispegañ doc'h al loen, nag anzaw ema bet tizhet ged Yann Ber Ar Gov.

N'eus forzh penaos an oll a lâre, e tal ar poull pa arruent :

" Braw eo kole Kerhollwenn ".

Tavarn ar Pekar hent, e parres Gwern, ne zileunie ket kén. Tro an deiz e vese tud, ha gwerzhed e vese muioc'h a "goka-kola" ewid a chistr bremañ. Jani n'he doa ket amzer da farsal kén. Ha, mand eo daet Yann Ber Ar Gov, paotr servichoù kuzh K.B.A., ase an deiz-se, n'e oa ket ewid farsal nag ewid ribotad dour : e oa eñv e c'hortos Fañch Broudig ha skipailh F.R.3. Brest.

Ya, a-benn ar fin e oa aet doereoù ar c'hole burzhudus beteg Brest. Boud oa bet un emglew etre tud F.R.3. ha K.B.A. ewid skeudenniñ en tele afer ar c'hole. Emgav a oa bet lakaet e ostaleri ar Pekar Hent. Hag e voe gwelet kirri-tan F.R.3. war hentoù ar vro Pourleth ha Fañch Broudig é tiskouezñ penn e fri. Yann Ber Ar Gov a hente anehe beteg toull ar Gernewez. E tal an toull, pa oent arru, tud F.R.3. a lâras :

" Braw eo kole Kerhollwenn. "

Dispaket e voe ar benvegoù ha filmet peb tra. Aterset e oa bet an dud tro dro. Mont a raas skipailh F.R.3. beteg Perken da weloud ar maer, ar person hag ar

bouloñjer. Hag ewid achuiñ an dewezh labour e oa bet koan vras gete e ti Soas ar Boedeg.

Tomm e oa bet e kreis an deiz, med neuse e savas arneñv. Kamoul(1) du a astennas o c'hrabannoù war diwezhañ sklerijenn an deiz é verwel. Tapennoù glao a voe santet war an divrec'h en noazh. Ar gurun a gounnaras, pell, war du an Ignol. Ar re gozh a lâre :

" Kurun an Ignol, n'eus ket amzer da goll. "

Skipailh F.R.3. Brest a yaas tre en ti, laouen da vout paket ar c'hole er voest araog ar glao. Ar skeudennour, é tiskennañ ur bannec'h doue vev-ardant, a lâras :

" N'omp ket koleoù geo ? "

Med, e kreis koan, e voe degasset dehe un taol pellgaos a-berzh Yann Ber Ar Gov :

" Traou spontus a zo e toull ar (c'h) " Cogema ". Red eo deoc'h deod a-benn ged ar c'hamera. Ur "scoop" eo "

Fañch Broudig a savas doc'h taol e kreis e goan ha, getoñ, ar skeudennour é klemm :

" Gwashoc'h omp ewid koleoù. Brawoc'h eo boud kole ha merwel. "

Ar skeudennour a randonas a-hed an hent ha Fañch Broudig ne lâras grik.

Degouezet d'ar poull, emaint dallet ged an daolenn luc'hus a n'em zispaka dirag o daoulagad : Strinkañ a ra luc'hadennoù a beb tu ag ar c'hole ha strakal a ra ar gurun kreñv abominapl, ken emaint o zri : Yann Ber Ar Gov, Fañch Broudig hag e deknikour, digor bras o begoù gete, é soñjal etre ar spont hag an estlamm. Hag e lârent o zri àr un dro :

" Braw eo kole Kerhollwenn "

Med an teknikour ne gollas ket ar gartenn :

" Ar c'hamera ! buañ, ar c'hamera " a lâras eñv en ur zistroiñ d'ar c'harr.

Ar c'hole eo reut e vlew war e gein ; e lost a zo savet plom war an dour. Tarzhañ a ra ar gurun stank warnañ. Diflukañ a ra al luc'hed ag e lost, ag e gernioù, a-beb tu e savont d'an neñv. Neuse eo e c'hoarvezas an dra souezhussañ ag an afer : Sevel a raas penn ar c'hole a-us d'an dour, e veg a zigoras, diflipañ a raas e deod er maes, ha neuse, e voe klewet ur vlejadenn skrijus abominapl é tregerniñ en toull don e-gis un " De Profondis " achapet a veg an ifern.

Mantret e voe an dud ged ar spont, skornet ar gwad en o gwazhiennoù. Med ar c'hamera eñv a droe bepred ha peb tra oa bet enrollet ha skeudennet getoñ.

Pa davas ar barrad arneñv en em gavas ar c'hole e-gis ma oa araog : lakaet urzh getoñ en e vlew, ken e lugerne adarre, e gouloù gwenn kann al loar é c'hoari mouchig-dall etre ar c'houmoul. Fañch Broudig a lâras :

(1) Kamoulenn = kogussen.

" Braw vo an abadenn " Breizh o Vevañ " a-benn disadorn "

Ur gohann a respontas dehoñ :

" Hou-hou-hou "

hag eh a an dud da gousked, strafuilhet un tamm c'hoazh, med kontañ bras da vout serret boued a fesson da vagañ un abadenn dele, a vo anehi ur "scoop" e-gis n'eus ket bet gwelet biskoazh e neb tu.

D'ar sadorn warlec'h e oa bet gwelet kole Kerhollwenn en e splannder war skramm an tele. Eus an eil penn d'egile ag ar vro, an dud hag a oa doc'h taol d'an eur-se, a savas o fennoù hag a lâras, é tisoñjal o soubenn :

" Braw eo kole Kerhollwenn. "

Unanigoù(1) a oa na gmprenent ket ar Brezhoneg. Lod anehe a soñjas e oant e heuliañ ur film bet savet ged Franskenstein. Hag int a lâre :

" Braw eo filmoù spontus Frankenstein. "

Lod arall, dre ma oa dianav yezh ar vro dehe, a soñjas e oa oberenn veur Jean Michel Jarre. Hag int a lâre :

" Braw eo sonerezh treuswisket Jarre. "

Med er vro Pourleth an dud n'int ket sot anehe ha rac'h o doa komprenet an abadenn penn-da-benn. Red eo lâred eh eus bet gwraet hent war an tu mad, ged ar re a selaou aketuñ doc'h ar c'hentelioù brezhoneg war R.B.W.

Ya, braw eo kaoseal e yezh ar vro.

X - DA BIW 'MA AR C'HOLE-MAN ?

An deiz-se, en e vurew, e tour bras Montparnas, e kreis kêr Paris, e oa renour meur ar (c'h) "Cogema" é soñjal en e vakañsoù é tostaad. Pedet eo bet, ar blez-mañ, ged e gamalad Yann Jeova leshañwet " an Aelig ", da vont da vale ha da c'hoari golf ha tennis er vro Pourleth. Dianav-krenn e oa ar vro-se d'an touller meur, beteg ar mintin-mañ, ma n'eus kavet war e vurew ul lizher Kasset dehoñ ged aotrou prefed ar Morbihan.

Kontañ a ra ar prefed dehoñ afer kole Kerhollwenn :

" Ur paour kaezh kole zo kouezet en un toull dour, du-se e kreis Breizh, oc'h penn ur blez-so. Al loen daonet-se ne venne ket breinañ, ha dont a ra, beb sizhun, ur vor a dud d'hen gweled, ken eo lakaet an disurzh er vro. Hag an toull m'ema ar c'hole ennoñ a zo deoc'h, aotrou rener : ya deoc'h eo ar c'hole-mañ. "

E-gis ur gelionenn é fraoñval en diwskouarn, ema an doeroù-mañ oc'h en em silañ en e spered, é hegassiñ mestr an doulleron, en e vurew bras, e tour

(1) Unanigoù = heniennoù.

unel Montparnas. Ur barrad imor a sav ennoñ, tamm ha tamm, hag a gresk a-hed ar mintiniad. E kreis an enderw, e tarzh e gounnar 'vel ar gurun : un taol dorn prim spontus a zistag war an daol, e-gis pa vehe bet é klask flastrañ ur gelionenn hegassus. Ar sekretoures a zired, ankeniet :

" Petra zo aotrou ? " a c'houlenna hi.

" Dougañ a ran klemm eneb da " X ". Galvet ma breutaer ".

Hag e gis-se, un dewezh, e voe gwelet daou eontr-kordenn a Paris é vale dre ar vro Pourleth, é klask an " X ". E tal toull ar (c'h) " Cogema ", en eur ziskoñ ar c'hole a oa ase e kreis ar poull. Hé a c'houlennas :

" Da biw 'ma ar c'hole-mañ ? "

Med den ne ouie. An daou archer a raas tro ar vro. E Keryskunf, er Pennhoed, e Mane An Toux, int a c'houlenne ingal :

" Da biw 'ma ar c'hole-mañ ? " é tiskoñ d'an dud ur foto tennet ag ar gelaouenn " Wezh-Frañs ".

" Ne ouiañ ket - Ne ouiañ ket " e voe respontet dehe beb taol.

Neoazh, an nos a dostae ha ne oa ket oadet an enklask war raog. Paotred an urzh a oa oadet skuizh, ha daet e oa sec'hed dehe. Digouezet e oant e ostaleri an Talvern, ha mont a rajont tre da eved ur bannec'h pastis. Yann Ber Ar Gov, paotr servichoù kuzh K.B.A., a oa ase dirag ur werennad sistr, é tivis ged Lom Ar Strat, mestr an davarn. Souezhet bras e oant e weloud an daou eontr-kordenn é toned ase. Lom ha Yann Ber e taas ar memes soñj dehe :

" Ar re-mañ n'int ket ag ar vro. "

Goude ur pennad, pa oa digraset gargouilhenoù(1) an daou ofisser, int a zispakas, dirag ar re a oa ase, skeudenn ar c'hole burzhudus war ar gelaouenn " Wezh-Frañs ", he da c'houlenn :

" Da biw 'ma ar c'hole-mañ ? "

An dud a heje o diwskoaz é reiñ da c'houde ne ouient netra. Unan ag ar eontred-kordenn a ginnigas ur bannec'h " kani mad " ma vehe sikouret da gavoud piaouer ar c'hole. Med den ne ouie netra ; splann e oa.

E ostaleri an Talvern ema ar radio é voned en dro ha, d'an eur-se dres(2). e oa arru koulz an doereoù e Brezhoneg war R.B.W. An dud a selaoue ewezhus(3), med an daou ofissour, dre ma ne ouient ket yezh (4) ar vro, a chomas o fri gete war ar gleud, e-gis daou " begeg ". Displeget e voe er radio penaos oa bet douget klemm, ged ar (c'h) " Cogema ", eneb da biaouer(5) kole Kerhollwenn. Neuse e komprenas rac'h an dud, en ostaleri, labour an daou eontr-kordenn. Hag e voe gwelet daoulagad lirzhin é c'hoari mouchig dall, dre guzh, a-dreñv ar gwerrenoù hag a voe leuniet en dro.

(1) Gargouilhenn = gourlañchenn

(2) Dres = just

(3) Ewezhus = aketus

(4) Yezh = parlant

(5) piaouer = perc'henn

Arlerc'h an doereoù e voe klewet er radio ar gentel vrezhoneg, 'vel beb sizhun, hag an dez-se e oa heni ar stumm :

" Da biw 'ma ar c'harrtan-mañ ? "

Ar respont a zae warlec'h :

" D'ar person ema ar c'harrtan-mañ. "

An daou eontr-kordenn, neoazh, a sante mad e oa un dra bennag direizh e emzalc'h an dud. Hag é tostaad doc'h Yann Ber Ar Gov, e c'houlennjont :

" Petra zo a newer er radio ? "

Yann Ber, é ma n'eo ket ur gaouiad, a lâras ar wirionez :

" Lâred a raer eus d'ar person. Ya, d'ar person ema. Ar person a zo piaouer dehoñ. "

An dra-se, pa oa bet distaget fraezh dehe e galleg, o lakaas laouen ken e voe gwelet o dremmoù e splannaad a-benn. Riñsañ a rajont o gwerrenoù ha moned er maes heb kenavo, press(1) warno. Pa oant oadet a ziwar wel, en ostaleri e tirolent rac'h da c'hoarzhed frank. Ase e oa bet plijadur ! hag e oa bet diaes bras kass an dud da gousked. An daou eontr-kordenn a oa bet savet d'ar reñk a " gomisser ", " chef komisser " mem, ha lidet e oa bet o galoñsoù newez war an tomm, heb gouied dehe.

An daou " gomisser " a oa oadet en hent ged o c'harrtan da weloud ar person. Hemañ a oa, d'an eur-se, é heuliañ an abadenn football en tele : skipailh Bourdel eneb da heni An Naoned ; ar re c'hlas eneb d'ar re velen. Pa zigouezas ar ontred-kordenn e kreis an dachenn-c'hoari, en em lakaas ar person da zisplantañ pour d'o letaad(2) :

" Hopala ! N'eo ket un eur ewid direñkañ an dud. Petra raet c'hwi ase p'ema ar yer en o c'hlud ? "

Tost eo bet dehe tapoud ar " c'hartoñs-ruz ". (Skipailh an Naoned a verkas ur but).

Ar c'homisser a c'houlennas :

" Da biw 'ma ar c'hole-mañ ? " en ur zispakañ e gelaouenn ged skeudenn kole Kerhollwenn warni. Ar person a sellas a-dost. An eil komisser a lâras :

" Hervez an dud, ema d'ar person ".

(skipailh Bourdel a blantas ar volotenn e rouedoù an Naoned hag an daou skipailh a zo bremañ kein doc'h kein)

An aotrou person a fuloras da vad :

" Ar c'hole ! Din-me e vehe ar c'hole ? Atchen, atchen ! foll oc'h ! Petra n'eus ur person d'ober ged ur c'hole ? "

" Marse e c'hellhe servichañ deoc'h da lakaad e kraou Nedeleg, e tal ar

(1) - Press = mall

(2) Letaad = kunjennañ.

mabig Jesus, " a gredas lâred unan ag ar eontred-kordenn, é klask sioulaad ar gaos.

(skipailh an Naoned a oa e kemer an tu mad war Bourdel : un eil but a zaas(1) braw gete.)

Neuse e sioulaas spered an aotrou person hag, en ur fesson hegarad, e pedas an daou archer da chouk etaltoñ, ewid heuliañ ar match mell-droad.

Diwezhad bras ema an daou eontr-kordenn é tistroiñ d'o loch an nos-se ; ha tro nul zo bet gwraet gete oc'h penn. Ya, blew ! Eizh deiz warlec'h e oant distroet da Baris, hag o doa lâred du-se :

" Kole Kerhollwenn n'eo ganet e neb lec'h ha n'eo da zen ebet, med du-se ema ur sort, ya c'h-pesk e kreis ar poull. "

An dud e Paris a gredas ar pezh a lârent. Douget e oa bet klemm eneb da " X " med an " X " a chomas dianav da viken, namaed ewid tud ar vro hag a c'hoarzhe é soñjal e oa bet lakaet ar person da " X ".

XI - SUL AR C'HOLE

An evned o deus kanet a boues-penn ar mintin-mañ, ha war ar vro Pourleth eh eus un heol glan é sevel. Ar gluzh, é perlesenniñ war ar gwez hag ar geot, a zo 'wel bleuñv skedus, é tarzhañ a beb tu, en ur baradosig marzhus. Bamet eo ar person kozh, en e liorz, 'vel beb taol pa n'em gave else, dirag splannder ar bed.

Hiriw ema sul ar bleuniou, pe sul al lore, hag ar person a soñj bremañ er pezh a laro en e bredegenn, en overenn bred, dirag tud e barres hag a vo ase, ged o dornadoù lore pe beus. Sur e vo leun an ilis hiriw rag, brudet mad eo sul al lore e mesk ar bobl.

Ase, en tu arall ag al liorz, ema bremañ kêr Jerusalem dirag daoulagad ar person, kollet en e soñjoù. Du-se, war ur manez, e liorz an olives, ema hor salver, asezet war un asen, é tiskenn war zu ar gêr sakr, ur bochad tud en dro dehoñ é youc'hal :

" Hosanna ! hosanna ! "

Ya, gweloud a ra ar person an traou-se, 'vel pa vehent bet o tremen en tu arall ag e liorz. E bredegenn a zo splann en e benn, ha mont a ra d'en em gempenn.

Boud zo ur fesson laouen ged dasson ar c'hlec'hier é vrallañ hiriw. Ar person zo e c'hortos ar gristenion. Unneg eur a sona, ha neubeud a dud c'hoazh.

(1) Zaas, gwriad da (Gw), gwriad deu

Unneg eur ha pemp : nec'het eo ar person. Ar sakrist a za da lâred dehoñ :
" N'eus ket med deg kristen ban ilis ".

En un taol en em sant skuizh ar person hag, ged poues ar gozhni, en deus poan é sevel doc'h e gadoer, da vont beteg taol al lidoù sakr.

Ar sakrist a bellgaozas d'ar parressioù arall tro war dro, ewid gweloud skler en afer. Med alas ! e peb lec'h ema ar memes tra, pe gwassoc'h c'hoazh : E Lokmalo e voe lâret dehoñ :

" N'eus ket med naw kristen en overenn bred. "

E Kerbrec'h :

" N'eus ket med euh parresian e ti ar feiz. "

E ker Al Lann Sañh :

" N'eus ket med seizh bod lore da venigañ e chapel ar vro. "

Er C'hoarigan hag e Kerouarc'h :

" N'eus ket med c'hwec'h gadoer tommet, ha chom a ra hanter kant hep man ".

E Kerbohar e klew ar memes son :

" N'eus ket med peder mouezh é tiskanañ d'ar person "

Er Gwazhiri ema gwazh :

" N'eus ket med tri fec'hour en overenn ha c'hoazh e c'houlennant gras ".

E Kervasiou :

" Afi dam ! N'eus ket med diw boñfam en ilis d'ar sul bleuniou ".

E Lanouelan ema an achumant :

" N'eus ket med unan en ilis ar mintin-mañ, hag ema ar person e unan. "

Goude an overenn e pellgaozas beleion ar vro an eil d'egile :

" Petra zo krogret e tud ar vro ? Pessort gwalleur a zo amañ c'hoazh ? Ur gwall abadenn a zlee boud bet en tele sur ! "

Diviset zo bet gete kass an doereoù mantrus-se beteg eskobti Gwened, é soñjal e vehe bet sklerijennet an afer ged an eskob. Strafulhet e voe an aotrou eskob. Ober a raas e soñj pellgaozeal d'ar prefed. Med, pa gontas an afer d'ar vikel bras hemañ a lâras dehoñ e vehe gwelloc'h pellgaozeal da servichoù kuzh K.B.A. Ha setu e voe galvet Yann Ber Ar Gov, paotr ar servichoù kuzh, a oa en e vurew, é trapikelad d'an eur-se. ha, just awalc'h, e oa Yann Ber é toned a glewoud an doereoù war R.B.W. : Neuse en deus kontet d'an eskob ar pezh a oa bet lâret er radio :

Oaet e oa tud ar vro, kasi rac'h, da weloud, marse vehe justoc'h lâred da aseuliñ, kole Kerhollwenn. Ya, beteg ar poent trist-se e oa oaet an traou : Ur c'hole fall, achapet doc'h e graou e Kerhollwenn, a oa oaet d'en em veuziñ e toull don ar (c'h) " Cogema ", etre Bubri ha Perken. Hag al loen daonet-se, en

dour a-c'houde daou vlez, ne vreine ket !

Med bremañ zo brawoc'h c'hoazh : Hervez ar pezh a lârer, ema bet Gwenole Ar Mut, doc'h Kroas An Tabut, é weled ar c'hole : Mut e oa a vihannig ; pa zistroas ag ar poull e kaosee 'vel ur manac'h predegour. Lod a lâre e kaosee gwelloc'h ewid ar person ; lod arall a gave e predege brawoc'h ewid an eskob ha flouroc'h ewid ar pap.

Ar re a glewe Gwenole ar Mut é koms a oa bamet. Mont a raent dre ar vro e lâred :

" Ur mirakl ! ur mirakl a zo bet er vro Pourleth. Degouezet zo deomp ur profet newez. E gomzoù zo gwiroc'h ewid ar wirionez ! "

Ha, just awalc'h, hiriw, ewid sul al lore zo bet lidet " sul ar c'hole ", e tal toull ar Pennhoed. Ase, dirag ur mor a dud daoulinet er fank, e raas Gwenole ar Mut e bredegenn veur, ha ged dour ar poull e venigas ar bodoù lama a oa e daouarn an dud.

Neoazh, ar c'hole a oa ase, diseblant, e kreis ar poull. E kehid ma komze Ar Mut, e taole an dud ewezh doc'h ar c'hole. Lod a daolas kement a ewezh doc'h toñ, ma oant sur en doa fichet ar c'hole e valvennoù hag e ziwskouarn. Unan a oa prest da douñ en doa mem digoret e veg ! Ya, boud zo lod a rahe gwelloc'h henn serriñ !

E gis-se e kreskaas, a zeiz da zeiz, brud Gwenole Ar Mut hag a gomze gwelloc'h ewid ar pap dre berzh kole sakr Kerhollwenn. Med, ewid beleidñ ar vro, ema ar c'hole-sen un antekrist newez, krouadur an diaoul achapet ag an ifern. Soñjal a raent e Moise é kounnariñ, pa en doa gwelet e bobl oc'h en em ouestlañ da zoueoù touellus, er Sinai. Hag ar soñj-se a rae kalon dezhe, rag en tu arall ag ar Sinai e oa an douaroù strujus, ma red al laezh hag ar mel warne.

XII - AN TELE DALL HA MUT

E kroas an Tabut zo bet ur gwall dewezh hiriw : Hadet zo bet daouseg dewezh-arad mais e park bras An Erw Hir. Tommet mad en deus an heol a-hed an enderw, ha rous eo begoù an dud ged an huenn.

Pa lâran an dud, eo red kompren : daou zen ! N'eus ket a dud kén war ar maesioù. Boud zo ase : Gweltas Ar Roc'h, mestr an dachenn, ha Yann Trak, a Lokmeltro, paotr an haderezh.

Bremañ, er gegin, eh a ar gaos en dro, ha mouezhioù kreñv ar wased a dregern en ti, e gis un tarz buhez, e nosiad(1) glan ur bed didud. Fardet zo bet koan vad ged Mari Jan, ha goust ar souben domm, é sevel d'o fronelloù, a laka an daou baotr da zisoñjal an dewezh labour skuizhus, an huenn, ha

(1) nosiad = nosvezh.

tan an heol.

Ar vugale zo dirag ar skinwel(1) evel just, er sal tal kichen, digor bras o begoù gete. E kreis koan e voe klewet en un taol ar voussed ec'h hopal :

" Gwenole Ar Mut, Gwenole Ar Mut a gaosea ba'n tele. Daet da weled "

Ar vamm a zaas, hag a chomas bamet : Ya gwir eo, Gwenole zo ase war werenn-skramm ar skinwel.

" Afi dam ! kement-mañ n'eo ket kredabl " eme Mari Jan. Degasset voe ar post beteg toull dor ar gegin, ewid d'ar wased gweled o ameseg en tele. Ya, Gwenole Ar Mut a oa é chom e Kroas An Tabut, en ti-arall ase e kichen. Kenderw e oa menses da Vari Jan, peogwir tad kozh Gwenole ha mamm gozh Mari Jan a oa breur ha c'hoer.

Gwenole a oa ganet mut, ha mut e chomas beteg an deiz-se ma oa bet é weled Kole Kerhollwenn, du-se, e toull ar (c'h) " Cogema ", tal kichen ar Pennhoed, etre Bubri ha Perken. A-c'houde an deiz-se, e komze Gwenole 'vel un diouganour. Lâred a rae an dud e oa bet ur mirakl e tal ar Pennhoed. Bremañ, e kan an dud meuleudi d'ar c'hole sakr a zo du-se bepred, war an dour, e kreis ar poull.

Kouezhet e oa bet en toull ouzhpén daou vlez-zo, hag ar " plouf " en doa gwraet a gendalc'he d'ober trous ha reus er vro ken eo oadet an heklew beteg Paris. ha setu degouezet, er vro Pourleth, trouser meur ar chadenn " tele unan ", da lâred eo, Patrik Paotr an Doereoù Arvarus, leshanwet : PPDA. Daet eo ged un dornad teknikourien. Filmet e voe ar c'hole a-beb tu, e peb mod. Paotred ar skinwel a c'hoantas mont beteg al loen, ewid sachñ dehoñ war e lost. Degasset voe ur vag c'hwezhet ged awel. Med an dud a oa ase a gounnaras a-benn. Toullet voe ar vag ged ur forc'h. Prest e oa lod da vountañ PPDA en dour.

Neuse, eh arruas ase Yann Ber Ar Gov, paotr servichoù kuzh K.B.A. An dud a sioulaas, med re skipailh ar chadenn " unan " ne oant ket kontant : ar skinselaouerion a lâre e oant ec'h ober o micher ha netra kén. Dont a raas ur soñj da Yann Ber a lâras d'ar varc'hadourion skeudennoù :

" Mad e vehe deoc'h mont da weled Gwenole Ar Mut. Ase ho po ur "scoop" ag ar choas ". Oaet e oant da gavoud Gwenole hag a oa en e loñj, e tal ar poull, é prederiañ.

Hag e voe gwelet eta Gwenole Ar Mut en tele, e kehid ma oa an dud é tebrñ koan, e Kroas an Tabut. Er vro C'hall a-bezh e voe klewet ar Mut é komz, é komz ken braw, ken flour, ma oa un dudi selaou, hag e chomas ar sellerion a-ispilh ged o c'hoan ha ged o c'haos. E peb ti, e peb rann-di, e peb kozh-ti ha penn-ti e voe gwraet peoc'h. Didrous ar vugale, didrous ar c'hi, peb hini a astenn e fri.

Gwenole Ar Mut a grogas e bredegenn ged kaojoù plaen ha dous. Med

(1) skinwel = pellwel

goude, tamm ha tamm, ekresskaas an ton ha, ged e vouezh taer, e lakæ ar post tele da grenañ, 'el pa vehe bet é klask tabut. t.

" Me, Gwenole Ar Mut, a lâra bremañ deoc'h : mibien mab den, eh oc'h chadennet ged nerzhioù hud galloud diaouleg an argant é vreiniañ peb tra.

Me a wel bremañ spered an argant oc'h en em silañ e kalon peb den, dre nerzh didrec'hus ar skinwel, hag é strinkañ gwad, kaoc'h, ha fier warnoc'h.

Me a sant bremañ an ankoù é vlasif e peb lec'h, é koussiañ⁽¹⁾ ar glanañ bleuñv a zo ennomp.

Bremañ e komzañ dre berzh Kole Kerhollwenn a ne vreina ket, e ne vlasa ket.

Bremañ e lâran deoc'h lazhiñ ho postoù tele, digeriñ fenestroù ho ti, ha teurel ar post tele er maes dre ar fenestr. "

Ha neuse e tegouezas eil mirakl ar C'hole : E peb ti, e peb rann-di, e peb kozh-ti ha penn-ti e tavas ar postoù tele. Ar sellerion a sell bremañ an eil doc'h egile, dilâvar, habask. Hag e peb ti, e peb rann-di, e peb kozh-ti pe penn-ti, unan a yas da zigeriñ ar fenestr, unan arall a dapas krog er post, hag hen taolas er maes.

Brewet e voe rac'h postoù tele ar vro, hag an dud a gaoseas an eil ged egile, laouen, dichadennet, diheub, heb klask tabut.

Er vro Pourleth ne oa ket chalet an dud peogwir e selaouent bepred doc'h R.B.W. ha just awalc'h, araog an abadenn tele-se, e oa bet embannet ar gentel vrezhoneg, vel beb sizhun. A wezh-mañ e oa hini ar stumm :

" Me a gan ur sonenn bremañ

Bremañ e kanan ur sonenn. "

XII - LA TELE AVEUGLE ET MUETTE

Il y a eu aujourd'hui une rude journée à Kroas An Tabut : douze journaux⁽¹²⁾ de maïs ont été semés au grand champ An Erw Hir. Le soleil a chauffé à blanc toute l'après-midi, et les visages des gens sont bronzés par la poussière.

Quand je dis les gens, il faut comprendre 2 hommes ! Il n'y a plus de monde dans les campagnes. Il y a là : Gweltas Ar Roc'h le propriétaire, et Yann Trak de Lokmeltro, le semeur.

Maintenant à la cuisine les langues se délient, et les voix fortes des hommes résonnent dans la maison, comme un éclat de vie dans la nuit pure d'un monde déserté. Un bon souper a été préparé par Mari Jan, et le parfum de la soupe chaude à leurs narines fait oublier aux deux hommes l'épuisante journée de labeur, la poussière et le feu du soleil.

Les enfants sont bien sûr devant la télé, dans la salle toute proche, la bouche

(1) Koussiañ Gw = Saotrañ.

(12) 1 journal = 1/3 d'hectare
granu' ouverte. Au milieu du souper on entendit subitement les gamins héler :

" Gwenole Ar Mut, Gwenole Ar Mut parle à la télé. Venez voir "

La mère vint et resta stupéfaite : oui c'est vrai, Gwenole est là sur l'écran de télé

" Hé ! bien dam ! Ceci n'est pas croyable ", dit Mari Jan. Le poste fut transporté jusqu'à la porte de la cuisine, pour que les hommes voient leur voisin à la télé. Oui, Gwenole Ar Mut qui habitait Kroas An Tabut, là dans l'autre maison à côté. Il était même cousin de Mari Jan, puisque le grand-père de Gwenole et la grand-mère de Marie Jan étaient frère et sœur.

Gwenole était né muet et muet il resta jusqu'au jour où il était allé voir le taureau de Kerhollwenn, là-bas, au trou de la Cogema, près de Pennhoed, entre Bubry et Persken. Depuis ce jour Gwenole parlait comme un prophète. Les gens disaient qu'il y avait eu un miracle auprès de Pennhoed. Maintenant ils chantent la louange du taureau sacré qui est toujours là-bas, sur l'eau, au milieu de la mare.

Il était tombé dans le trou depuis plus de deux ans, et le " plouf " qu'il avait fait continuait à faire bruit et tempête au point que l'écho en atteignit Paris. Et voici que survint en pays Pourleth le beau parleur de TF1, Patrick Patron des Douteuses Annonces, surnommé PPDA. Il vint avec une poignée de techniciens. On filma le taureau de tous côtés, de toutes les façons. Les gars de la télé désirèrent rejoindre la bête pour lui tirer la queue. On amena un bateau gonflable. Mais les gens qui étaient là s'opposèrent immédiatement. Le bateau fut transpercé par une fourche. Certains étaient prêts à jeter PPDA à l'eau.

Alors arriva sur les lieux Yann Ber Ar Gov, le gars des services secrets de Kafé, Bara, Amonnenn. Les gens se calmèrent mais ceux de TF1 n'étaient pas contents : les hommes des informations télévisées disaient qu'ils faisaient leur métier et rien de plus. Il vint une idée à Yann Ber qui dit aux marchands d'images :

" Vous feriez bien d'aller voir Gwenole qui était dans sa baraque, près de la mare, en train de méditer.

Et l'on vit donc Gwenole Ar Mut à la télé, à Kroas An Tabut, pendant que l'on soupait. Dans la France entière on entendit le Mut (le muet) parler, et parler si bellement et doucement que c'était un plaisir que d'écouter et les auditeurs lâchèrent souper et conversation. Dans chaque maison, dans chaque appartement, dans chaque chaumière et chaque logis on fit la paix. Silencieux les enfants, silencieux le chien, chacun tendait l'oreille.

Gwenole Ar Mut commença son discours par des paroles calmes et douces. Mais après, peu à peu, il haussa le ton et fit trembler le poste de sa voix violente, comme s'il cherchait la bagarre.

" Moi Gwenole Ar Mut je vous dis maintenant : fils de l'homme, vous êtes enchaînés par les forces et le pouvoir diabolique de l'argent qui pourrait toutes choses.

Je vois maintenant l'esprit de l'argent infiltrer tous les cœurs, par la force invincible de la télé, et répandre sur vous sang, merde et puanteur.

Je sens maintenant l'Ankou qui pue en tous lieux, qui souille les plus belles fleurs qui sont en nous.

Je parle maintenant au nom du taureau de Kerhollwenn qui ne ne pourrait ni ne tue.

Je vous dis maintenant de saisir vos postes de télé, d'ouvrir la fenêtre, et de jeter le poste de télé dehors par la fenêtre.

Alors se produisit le second miracle du Taureau : dans chaque maison, dans chaque appartement, dans chaque chaumière, dans chaque logis, les postes de télé se turent. Les auditeurs se regardaient désormais les uns les autres, silencieux, ébahis. Et dans chaque maison, dans chaque appartement, dans chaque chaumière, dans chaque logis, il s'en trouva un pour ouvrir la fenêtre, un autre pour saisir le poste et le jeter dehors.

Tous les postes de télé du pays furent brisés, et les gens se parlèrent les uns aux autres, joyeux, désenchaînés, libérés, sans agressivité.

Au pays Pourleth les gens ne furent pas chagrins puisqu'ils écoutaient en permanence Radio Bro Gwened. Et justement avant cette émission là de télé, avait été publiée la leçon de breton comme chaque semaine. Cette fois il s'agissait de la structure :

" Me a gan ur sonenn bremañ. Je chante une chanson maintenant.

" Bremañ e kanañ ur sonenn. Maintenant je chante une chanson "

Remarques " La télé aveugle et muette "

* Télé aveugle : il faut comprendre que l'on ne voit rien dans son " œil " (œil inexpressif)

* Gwenole Ar Mut : druide ou prophète, c'est le médiateur (personnage médiatique) qui conduit le peuple vers la terre promise. Il a reçu le don de parole, c'est-à-dire la révélation et la puissance (spirituelle).

XIII - TABUT DIWAN

An deiz-se e oa c'hoazh Gwenole Ar Mut e' h ober e bredegenn e brezhoneg dirag ur bochad tud, bodet en dro dehoñ, e tal toull ar (c'h) " Cogema ", e-menn e oa berped ar C'hole sakr. Ya, ase e oa Kole Kerhollwenn, war an dour, ken braw ag en dewezh kentañ ma oa kouezhet e-barzh, oc'hpenn daou vlez zo bremañ, a-c'houde boud bet achapet ag e graou e Kerhollwenn. An afer a oa oaet gwall bell bremañ peogwir, hervez an dud, e oa bet ur mirakl, sañset dre galloud ar c'hole divreinus : Gwenole Ar Mut, doc'h Kroas

An Tabut, en doa adkavet ar gomz, ken a bredege brawoc'h ewid an eskob. Pellaad a rae an dud doc'h an ilisioù ewid mont da selaou doc'h Gwenole, ha nec'het bras e oa beleion ar vro. Tost e oa bet d'ar Mut torriñ chadennoù tele bro C'hall a-bezh : Pa oa bet aterset ged PPDA, predegour meur ar chadenn "unan", e lâras Gwenole d'an dud :

" Taolet ho postoù tele brein er maes dre ar fenestr. "

Nag a drous, nag a reus, nag a freus, diwar goust ur c'hozh kole fall, e kreis ar poull, du-se, e tal se f'ennhoed, etre Bubri ha Perken. Med perag ne vreine ket eta ? Ya, perag ? Kerzh' da ouied ! Dont a rae tud d'henn gweled a vilieroù beb sul ur sort.

An deiz-se, e kreis predegenn Gwenole Ar Mut, heb ober trous, e tigouezas ase pewar den. Unan anehe a oa anavezet mad er vro peogwir e oa Yann Ber Ar Gov, doc'h Kerbuzhugo, paotr servichoù kuzh K.B.A. Ar re arall, hag a heulie Yann Ber, a oa gwisket gis kêr : rochedoù gwenn ha kratatennoù gete. Chouket o doa gwraet a-dreñv an engroes ewid selaou doc'h ar bredegenn. An dud a oa ken peget, ken skoeit ged komzoù Gwenole, ma ne fiche heni ebed, ha den n'en doa troeit e benn da ouied piw a oa daet ase.

Ar Mut en doa kaoseet ag ar peoc'h, an dilabour, ar viser. An dud a soñje :

" Henezh a vehe mad d'ober ur Presidant ewid ar vro ! O dam ya ! "

Ar predegour a gendalc'he bremañ war dachen gwirioù mab den :

" Dec'h e sailhe warnomp ar chas en araj.

Dec'h, ged o dent gwenn argant, e trailhent deomp hon diwrec'h noazh ha treut ged ar viser.

Dec'h e krogent en hor divorzhed, ken e rede ar gwad warne.

Dec'h e stardent o dent lemm war hon gourlañchennoù moan, ken e flistre an teodoù er maes ag hor begoù, digor war an dic'hoanag(1).

Dec'h e troc'hent hon teodoù, hag e voe drailhet hor yezh ged ar chas klañv. Ken a grogas an araj ennomp iwez, ha, pladet er fang, a rampemp da lipad pawioù ar chas a rene ac'hanomp, pa savent un troad da staotañ(2) warnomp.

Dec'h e komzemp e galleg, pe e oamp mut.

Dec'h, me, ne lâren man peogwir e oan mut.

Med benn arc'hoazh e kulo ar chas klañv ged an araj, hag an dud a savo adarre, dianken, sonn o fenn, war hentoù gwirioù mab den.

Benn arc'hoazh e vo ar pezh ne oa ket, hag ar pezh a oa gaou beteg bremañ, a vo gwir. Neuse e selaouimp doc'h ar wirionez, hag ar wirionez a vo gwir, ha peb gwir a vo miret strizh "

(1) - Dic'hoanag = dispi
(2) Staotañ = pissed.

El-se e komze Gwenole Ar Mut, doc'h Kroas An Tabut. An tri aotrou hag a oa ged Yann Ber Ar Gov o doa selaouet aketus. Med, dre ma ne gomprenent ket ar brezhoneg, e oa bet red da Yann Ber troiñ ar gaos ba saozneg : Unan anehe a oa ag ar vro Saos, unan a vro Alamagn hag an drived a vro Danmark.

Bamet hag estlammet e oant bet, ken o doa poan da zistroiñ war an douar. Biskoazh ne oa bet klewet gete, un den é komz en ur yezh ken flour, ha ken taer war un dro. Boud e oa lusk, son, dasson hag un dra bennag divusul, dientent ha marzhus er yezh-se. An tri estrañjour a voe entanet ged ar pezh o doa klewet.

Gwenole en doa gwelet an tri estrañjour é toned da selaou da heul Yann Ber Ar Gov. Divinoued a rae piw e oant, peogwir e selaoue doc'h R.B.W. dec'h, hag e oa bet lâred, er radio, e oa tri c'hannad, a parlament an Europ, é vale e Breizh, ewid studiañ a-dost kudennoù ar vro. Hiriw, just awalc'h, e oant er vro Pourleth, hervez ar radio. Gwenole a lâras :

" Benn arc'hoazh e selaouin doc'h an doereoù war R.B.W. Sur e vo klewet traou a boues. "

Hag, e-gis ma soñje ar Mut, antronos e vo klewet an tri europead é kaoseal war R.B.W. :

" E gwirionez eh omp bet souezhet bras é c'houzout eh eus amañ ur yezh ken dispar, ken bew, pa soñje deomp e oa kasimant marw ar vro-mañ. Gwraet e vo peb tra genomp ewid ma vo skoazellet ha paet ar skolioù Diwan ged an Europ. Red eo kreskiñ anehe hag astenn o zachenn mem e diavaes Breizh. Labouret e vo genomp ewid-se e Brussel. Diviset zo bet genomp, oc'hpenn, digass hor bugale amañ, e-pad ur blez, ewid ma vo desket brezhoneg dezhe. "

Setu penaos e taas ar Brezhoneg da vound yezh ofissiel en Europ heb boud, neoazh, yezh ofissiel e Breizh : kannad rann-vro Paris en deus lâvaret Nann.

XIV - FOAR PONDİ

Morgousket eo c'hoazh ar vro Pourleth, e-dan vantel disliwet an neñv é splañnaad. Ur c'hog bennag a groga ewid mad ged e sonenn, hag unan arall, pelloc'h, a ziskana dehoñ. A gêr da gêr, eh a dre ar vro doereoù ar gouloù-deiz é laouenaad.

E Manez Tangi, e tal ar Sar, ema kousket an dud, namaed Mari Morwenna Keralano, a vez bepred war sav. Neoazh, ema hi kozhig mad bremañ : seizh vlez ha pewar ugent en do hi benn mezheven ! é klewoud kan ar c'hog e

soñjas :

" Kog-kog-kog a lâr ar c'hog, hiriw zo foar ba Pondi é beb lun. "

He faotr en doa lâred dehi an deiz arall :

" A-benn dilun ni yey d'ar foar. Da nav eur e taiñ d'ho kemer ged ma c'harr. "

Da seizh eur ema prest Mari. Da naw eur ema ar c'harr ase. Da naw eur hanter emaint war an dachenn foar ba Pondi. A-boan mand eo dispaket o zraou c'hoazh ged ar goñwersisioñ.

Paotr Mari a yaas ober war dro e aferioù : Hennezh a zo é labourad ewid servichoù kuzh R.B.W. Med peogwir n'eo ket gwraet an traou kuzh da vound embannet war bennenn Pondi, ne c'heller ket displegañ amañ e hañw 'el reson.

Mari Morwenna Keralano a gavas kenseurtesed kozh, daet iwez d'ar foar :
" Che ! Mari, abred oc'h ged ho troioù " a lâras dezhi Soas Kerali, hag a oa deg vlez yaouankoc'h ewidi.

" Foar da vintin zo brawoc'h ewid foar d'enderw " a respontas Mari.
Goude-se eh arruas gete Anaig Al Livouseg, hag eh aas ar soréhiennoù en dro.

Nen deus namaed ur gaos an deiz-mañ d'ur penn ag an dachenn foar d'egile. Ya, rac'h o doa klewet an doereoù war R.B.W. dec'h da nos. Lod a soñjas dezho o doa fall glewet, hag e klaskent youd en o diwskouarn. Lod arall a soñjas e oa ur pesk ebrel, daoust ma oamp e mis mae Ya, displeget e oa bet er radio e tahe ar Pab, ya, an Tad Santel mem, da Vreizh e kers an hañv : Setu ase an diskloum a oa bet ijinet ged beleion ar vro, eskob Gwened hag iwez eskobed arall a Vreizh ha mem kani Paris.

Red e oa ober un dra bennag enep d'ar baganis newez, tolpet en dro da Wenole Ar Mut, doc'h Kroas An Tabut. Terjiboulet(1) eo spered an dud bar vro Pourleth, hag e lec'h arall, ged predegoù Gwenole, hag eñv, mut a vihannig, a gomze bremañ brawoc'h ewid an eskob, dre mirakl kole Kerhollwenn, hervez an dud. Ar c'hozh kole fall-se, du-se bepred, e toull don ar (c'h) " Cogema ", etre Perken ha Bubri, a-c'houde daou vlez, ne faote ker dehoñ breinañ, ha bremañ e rae mirakloù oc'hpenn ! biskoazh kement arall !

" Ma Doue ! Ma Doue ! Beteg 'menn e yay follentez an dud ? Ya, beteg 'menn ? " Setu ar pezh en em c'houlenna beleion ar vro, digalonekaet é weloud o ilisoù dizud beb sul vintin bremañ.

Un tolp bras a oa bet gete e Gwened, en dro d'an eskob. Klasket e oa bet un diskloum d'an afer. Unan a lâras :

(1) Terjiboulet = Trubuilhet

" Mad e vehe kass ur spac'hour d'ober war dro ar c'hole ". ha peb hini, é tisterniñ e spered, a zirollas da c'hoarzhed.

Goude meur a bedenn d'ar Werc'hes Vari, da sant Yann Vadezour, da sant Pier ha Paol, e oa bet diviset pediñ ar Pab da zont da Vreizh. Ya, med pegouls ? E-menn ? D'ober petra ?

Ar vikel bras a lâras :

" E mis meurzh, ewid lidañ sul al lore war ar blaenenn, e tal ar Gernewe ". Ha peb hini a lâras e soñj.

Person Perken :

" Amzer mis ebrel zo brawoc'h ewid amzer mis meurzh. Gwraet e vo fest vras ba Perken pa gano ar goukou ".

Person Pondi :

" Amzer mis mae zo c'hwecoc'h ewid amzer mis ebrel. Lidet e vo mis Mari ba Pondi ".

Person Bubri :

" Amzer mezheven zo doussoc'h ewid amzer mis mae. Gwraet e vo tan sant Yann ba Kerjean. "

Person Gwern :

" Amzer mis gourhelen zo tommoc'h ewid amzer mezheven. Enoret e vo santes Nolwenn pa vo achu ar foenn ".

Person an Ignol :

" Amzer mis eost zo gwelloc'h ewid amzer mis gourhelen. Kanet e vo ar magnifikat ewid gouel Varia kreis eost. "

Amañ e lâras an holl : " Ya ", a-unvouezh. Ya, peogwir ema falloc'h amzer mis gwenholo ewid amzer mis eost, 'el reson ! hag el-se, e oa bet pedet ar Pap da zont da Vreizh, e kers gouel Varia kreis est, ewid lidañ war an ton bras pardon intron Varia Kelwenn.

Ar mintin-mañ, war dachenn foar Pondi, n'eus kaos namaed a veaj ar Pab e Breizh. Mari Morwenna Keralano a lâras d'he c'henseurted :

" Talvet en deus din bewañ kozh. Ma c'hellan gweloud ar Pab, ha klewoud kanenn Intron Varia Kelwenn e vont dre an neñv, beteg kalon peb krouedur a zo éh andur war an douar, neuse e vin kontant da guitaad bed dister ar re glañv, ewid douar newez ar re vew. Ya, gweloud ar Pab ba Kelwenn ha merwel laouen ! "

" O ! Atchen, atchen, Mari ! Amzer awalc'h peus. N'eo ket an tan en da voutik c'hoazh " e voe respontet dehi ged Soas Kerali hag Anaig Al Livouseg, spontet é klewoud komzoù ken dic'hortos ged Mari, hi hag a vese bepred war sav, laouen, ha biskoazh klañv.

Ar mintin-mañ, ba foar Pondi, n'eus ket bet amzer d'ober aferioù : foar an

doereoù an hini eo a zo bet ; med ne vez ket maget ar goñversioñ ged komzoù, memes didoull. Neoazh, ne oant ket trist anehe rag, soñjal a raent en aferioù a vehe gwraet ged ar mor a dud a zahe d'ar vro-mañ da weloud ar Pab : Aferioù mis eost vo gwell ewid aferioù mis mae.

XV - PARDON KELWENN

Degouezet eo an dewezh bras, an dewezh da voud merket ged ur groas, an dewezh meur ewid Breizh a-bezh. Ya, hiriw ema gouel Maria kreis eost, ha lidet é vo ar pardon war an ton bras ged ar Pab e unan, e Kelwenn. Ar pezh ne oa ket kredabl a zo daet da voud gwir, ken a za an dour e daoulagad meur a unan, é weled an hunvre kaer, maget gete a-c'houde gwerso-zo, doc'h en em zispakañ bremañ dirag-te, ewid gwir.

Tra ma sav an heol, er mintiniad glan, e kreska bourbouterzh ha safar ar mor a dud, tolpet dija tro ha tro d'ar chapel. Lod a oa daet dec'h, hag o deus kousket ase er parkeier hag er pradeier, assambles ged ar saout, dindan bolz steredeg an neñv. Klask a raont tostaad doc'h an ostaleri ewid en devoud ur bannec'h kafe ged bara amonenn. Boud zo re arall, ur spont, ar an hentoù, é klask mont war raog, med, diaes eo ged ar bam a dud a zo war kement hent, tro ha tro d'ar chapel. A-dal Pondi, ar Gemene, Bubri ha Baod e weler tropelloù tud é kerzhoud war droad dre an hentoù hag ar parkeier, ha kirri-tan, lost doc'h lost, é vont ged kalz a boan. E Gwern ema spontus : an dud, oaet skuizh é pilpasiñ, o deus bountet o c'hirri bar jardrinioù ha bar parkeier a-dorimel. Biskoazh ne oa bet gwelet kement arall a derjiboul er vro.

Peb chadenn tele, peb radio, peb kelaouenn en deus digasset he skipailh. Ar re binvidikañ a zo daet dre askell-dro. Ar re arall a oa daet dec'h dre an hent. Hag emaint é tispakiñ o neudennoù hag o lagadoù gwer, press warne. E kement fenestr, tro ha tro d'ar chapel, zo bet lakaet ur c'hamera. Embannet e vo an overenn-bred dre ar bed a-bezh. Ha dont a ra tud, hep arsav, laouen ha trousus.

Komz e ra an dud war hentoù Kelwenn. Lod a lâr :

" Mont a ran da weled ar Pap ewid digemer e venozh, 'el war blasenn sant Pier, e Roma ".

Ha lod arall :

" Tostaad a raomp doc'h Kelwenn. Du-se, sellet, gweled a raet an tour a-dreist ar gwez ? "

" Dont a ray ar Pab da unneg eur dre askell-dro : Setu amzer zo. "

" Na c'hwi ? Petra raet ? "

" Selaou a ran doc'h R.B.W. "

Ya, hemañ eo Yann Ber Ar Gov, paotr servichoù kuzh K.B.A. Ema ase iwez, ar post radio getoñ doc'h e skouarn. Daet eo da gass e vamm, Mari Morwenna Keralano, beteg Kelwenn, peogwir e faota dehi gweloud ar Pab. Neoazh, ged he seizh vlez ha pewar ugent, ema hi gwall gozh ewid sort abadennoù. Boud zo geti Soas Kerali hag Anaig Al Livouseg, he mignonesed kozh.

Yann Ber a loskas anehe da vont, rag e labour en deus da gas da benn ewid servichoù kuzh K.B.A. Setu perag e selaoue, aketus, doc'h R.B.W., hag a embanne an doeroù war Ar Gov da c'houzoud ma vo lâred d'an dud, eh ay ar Pab beteg toull ar (c'h) "Cogema" da skuilhañ e valiozh war gole Kerhollwenn.

Ar paour kaezh kole : Kouezhet e oa en toull dour-se, a zo tere Bubri ha Perken, tost da dri blez zo bremañ, hag e lec'h breinañ, 'el ar re arall, e chome ase, diseblant e keñver lesennoù an natur, é tenneñ an dud doc'hton, ha dre vuzhud e rantas ar gomz da Wenole Ar Mut, a Groas An Tabut. Gwenole a bredege ken braw, ma kave gwell an dud moned da selaou doc'hton, ewid mont d'an ilis. Beleion ar vro a bedas ar Pab da zont d'ober e stal(1) d'ar c'hole.

Yann Ber Ar Gov n'eo ket e unan e teurel ewezh doc'h an abadenn : Boud zo paotred servichoù kuzh ar vro C'hall ase iwez. En em silet o deus e mesk ar bobl.

Boud zo c'hoazh re ar G.I.G.N., soudarded prim ha faro, bet desket dehe c'hoari ged an tan, ha tennañ fonnaploc'h ewid o skeud. Emaint ase, armet beteg o balog, ewid diwall ar Pab.

Boud zo iwez, é troidellañ, uhel en neñv ha didrous, daou lapous hag a zo anavet mad ged Yann Ber : Unan ag an evned-se zo ur skoul, lesañwet "Nancy" : spiañ a ra ar vro Pourleth ewid ar C.I.A. An heni arall a zo ur vran, lesañwet "Raissa" : nijal a ra ewid ar (c'h) K.G.B.

Uhel ema an heol bremañ ha tomm eo d'an dud. Med setu askell-dro ar Pab é toned. Penn bras ar G.I.G.N., ar c'habiten Boc'hruz ar Gwadeg, a zo getoñ. An oll a sav o diwrec'h da saludiñ ar Pab, é huchal :

"Alleluia, alleluia Tad Santel"

Hag e voe sonet ar c'hlec'hier ken a grene an tour. War al leurenn, e tal ar chapel, e oa bet kempennet peb tra ewid an overenn. Ar Pab a grogas ged al lidoù, skoazellet ged pewar eskob ha daou ugent beleg, dirag oc'hpenn daou gant mil den.

E galleg ema gwraet al lidoù. Kenniget en doa ar Pab ober ged ar Brezhoneg peogwir e oa bet lâred dehoñ, e Roma, ema Kelwenn e Breizh. Med pennoù bras ilis ar vro C'hall a lâras e oa gwell ober ged ar galleg ewid boud komprenet ged ar bed a-bezh 'el reson.

(1) Ober e stal = achuñf ged.

Mari Morwenna Keralano, 'el ar re arall, a oa é c'hortos kanenn intron Varia Kelwenn ewid kanañ ged oll nerzh he c'halon hag he feiz. Med kanenn Kelwenn n'eo ket bet lakaet war roll ar c'hanennoù. An eskobed o deus lâred :

"Braw eo an ton, med ar c'haoujoù n'int ket kristen rik".

Mari zo trist. Bleunwioù he lewenez a serras, hag o fennoù a blegas d'an douar. En em santoud a ra skuizh ha kozh. Teuziñ a ra en he c'halon nerzh ar feiz an doa maget a vizkoazh, ar feiz-se ha noa sikouret anehi pa oa kriw he flanedenn, ha stank an daeroù en he daoulagad.

Klec'hier Kelwenn a vralle taer pa oa achu an overenn. Eskob Gwened, é kemer ar Pap dre e vrec'h ged doujañs, a lâras :

"Tad Santel, red eo deomp mont pelloc'h bremañ".

"Ya, mont a ran d'ar c'hole" eme ar Pab.

An askell-dro, bleinet ged kapiten ar G.I.G.N., a samma ar Pab' hag eskob Gwened. Kemer a raont hent ar Gernewe. E neubeud amzer emaint arru a dreist toull ar (c'h) "Cogema". Hag ase, e kreis ar poull, war an dour, ema kole sakr Kerhollwenn. An askell-dro a ziskenna tost d'al loen ken e sav e vlew war e gein.

Med alas ! alas ! A-daol trumm ar c'heflusker a vrammas a-dreus hag a vougas. An elikopter a gouezhas er poull, 'vel ur maen. Dre chañs, ne yaas ket d'ar strad a-benn, hag o zri o doa bet amzer da zont er maes, ha da neuial beteg ar c'hole a oa tre e kichen(1). Ar Pab a dapas krog e korn ar c'hole, an eskob a grogas er gorn arall, ha kapiten ar G.I.G.N. a dapas krog el lost. Pebez abaden ! Nag ur c'hoari ! Savetaet ar Pab hag an eskob ged kole Kerhollwenn ! Setu ase trived mirakl ar c'hole sakr.

Alas ! Ne oa kamera ebed ase ewid skeudenniñ an abadenn. Den ne ouie e vehe daet ar Pab ase. Kuzhet mad e oa bet an afer ged aon a reiñ re a vrud d'ar c'hole. Den ne ouie, namaed Yann Ber Ar Gov 'el reson. An den-mañ zo abil ha fin peogwir e wela peb tra heb boud gwelet, ha, didrous, e klewa eñv an disterañ trous.

Ya, Yann Ber Ar Gov zo ase e tal ar poull, ar un dro ged Gwenole Ar Mut. Kavet o deus ur gordenn ha Yann Ber he zaol d'ar c'habiten. Staget voe ar gordenn doc'h lost ar c'hole. Yann Ber ha Gwenole a sachas neuse ar c'hole, ged an tri labous staget mad doc'htoñ. Degasset e voe an ekipaj beteg an douar kaled.

Ar Pab a raas e venozh da Wenole Ar Mut, da Yann Ber Ar Gov ha... da gole Kerhollwenn ! Hag e voe kasset ar Pab beteg ar Pennhoed da sec'hiñ e sae wenn. Ne oe namaed ar vamm gozh Chanig ban ti. Ar re arall a oa er pardon. Chanig a oa dindan chom vatet é weled ar Pab e toull dor he zi.

(1) e kichen = e tal.

" Jesus ! Men Doue ! N'eo ket kredabl ! "

Ar radio a oa eh ont en dro en ti, ha Chanig, éc'h adkavoud he spered, a lâras a-benn ar fin :

" Selaou a ran doc'h(1) R.B.W. ewid kaoud ma lodenn ag ar pardon ". Ha war ar post e voe klewet neuse Kanenn Intron Varia Kelwenn diwar ur bladenn. Ar Pab a voe bamet é klewoud kement-se, ha red e oa bet d'an eskob displeg peb tra dehoñ.

Ar Pab ne oa ket koutant, hag henn lâras d'an eskob :

" P'eh eus traou kaer el-se, en ho pro, eo red deoc'h o embann dre ar bed a-bezh, atchen ! atchen ! "

Hag a raas e venediksion " urbi et orbi " da Chanig.

XVI - KLANV AN DUD

" Klañv an dud, tut-tut-tut, klañv an dud, tut-tut-tut, klañv an dud, tut-tut-tut "

Gwall fonnabl eh a karr-tan ar re glañv dre ruioù Paris.

" Klañv an dud, tut-tut-tut " N'eus ket amzer da goll. " Klañv an dud, tut-tut-tut ". Ar c'harr-tan foll a c'hoaria ged ar c'hirri, hag a ya e-biou d'ar gouleier ruz.

" Klañv an dud, tut-tut-tut " : Val de Grace, ospital an armeoù, " Tut-tut-tut ", servich an digemer prim : Sailhañ a ra er maes an dud gwisket e gwenn. Sammet eo an den klañv war ar gravas.

Sal an digemer prim :

" Pe hañw peus ? " Respont ebed.

" Pe hañw peus ? " Kresk a ra an ton : en aner.

" Hañw ho tad ? - Hañw ho mamm ? - Ha dimezet oc'h ? - Hañw ho maoues ? - Bugale peus - pessort micher a raet ? ... "

An den klañv a zigoras e zaoulagad a-benn ar fin, hag a lâras ged mil boan :

" Me eo penn bras ar (c'h) " Cogema " . "

Ar plac'h c'houlenneres a gendalc'has evel ur mekanik bountet war-raog ged e lañs :

" Emen oc'h ganet ? "

" Ganet on e Toulon "

" Pe oad peus ? "

(1) doc'h = diouzh.

" Un toullad mad a vlezadoù(1) am eus. "

" Penaos eh a genoc'h ? "

" O ! Fall tre, fall tre avad : Ur poull galonad am eus bet sur. "

" Pe hañw peus ? "

" Me eo renour meur an doulleron, un dra foll eo ma skuizhiñ ged ho koulennoù toull. "

hag é sevel e vonezh, re uhel siwazh, e lâras eñv :

" A-benn warc'hoazh ema red din boud war sav ewid aosañ fest ar c'hole. "

Re greñv en deus komzet : un taol imor ! E galon a vañkas war e lañs hag e lamme bremañ digompes. Kasset e voe a-benn da servich an adsav-buhez.

Gwall domm ea bet an dewezh hiriw e burew ar (c'h) " Cogema ", e tour bras Montparnas. Trousal en deus gwraet ar pellgomz a-hed ar mintin. Klemmoù a save a-beb tu : kroget en doa an traou ged prefed Gwened, goude e oa an eskob, servichoù eskobed ar vro C'hall, arc'heskob Paris, servichoù ar Vatikan, hag all, hag all... Rac'h, e lârent :

" Mall eo deoc'h stañkañ ho toull ; ged ar vezh. "

Renner meur an doulleron a droas da foll. Disac'het e oa bet, ged un taol gwad, e fin an enderw, ha sammet ged karr-tan ar re glañv : " Tut-tut-tut ". Ha kement-se dre faot ur c'hozh kole fall a oa en un toull dour, du-se, er vro Pourleth. Ya, dre faot kole Kerhollwenn, al loen sakr, hag a rae mirakloù, hervez an dud.

Daet e oa ar Pab e unan war e dro, sañset ewid ober e stal dehoñ. P'en doa lâred an overenn-bred, e pardon bras Kelwenn, eh aas ar Pab da weloud, dre guzh, kole Kerhollwenn ged an askell-dro. Med ar mekanikoù a zo meur-a-wezh gwann, hag e oa kouezhet ar Pab er poull, just e tal ar c'hole. Ged e gernoù en deus ar c'hole kasset ar Tad Santel beteg an douar kaled ha savetaet an den meur. Gwir eo, e oa ase daou baotr kreñv, é sachiñ war ar gordenn : Yann Ber Ar Gov, paotr servichoù kuzh K.B.A., ha Gwenoù Ar Mut doc'h Kroas An Tabut.

Klasket e oa bet kuzhad an afer med, er vro Pourleth, peb gwezenn, peb maen, peb loen en deus diwskouarn ha, war R.B.W. e oa bet displeget peb tra 'el ma oa bet e gwirionez. Ha barbotin (2) a rae teodoù an dud e kement ostaleri a oa er vro :

" Penaos eh a a ged ar Pab ? "

" Mad tre eh a getoñ, med fall tre eh a a ged an touller meur. "

Lâred a rae an dud e oa bet badezet ar Pab ged kole Kerhollwenn ; ha brud ar c'hole a greskaas muioc'h c'hoazh.

Lâred a rae an dud e oa bet souezhet ar Pab é klewoud, war lec'h ar pardon,

(1) Vlezadoù = vloazvezhoù.

(2) Barbotin = trapin.

kanenn Intron Varia Kelwenn er radio, hag en doa fachel en arbenn ne oa ket bet lakaet ar sonnen gaer-se war roll kanennoù an overenn-bred.

Hervez an dud c'hoazh, en deus goulennet an Tad Santel e vehe lakaet ul linenn pellgomz, etre R.B.W. hag ar Vatikan, ewid dehoñ deskiñ Brezhoneg, en ur selaou doc'h ar c'hentelioù a vez embannet beb sizhun er radio.

"Che ! Ma Doue ! An dud a lâra traou !"

Neoazh, an Tad Santel a zistroas da Roma, yac'h pesk, an touller meur a bareas, hag er vro Pourleth e tae muioc'h mui a dud da weioud ar c'hole, Politikourion vras a Baris a gave talvoudus doned ase da ziskouez o fri. Int a lâre :

"Peogwir nen da ket an dud deomp, ema red deomp mont d'an dud."

Ruz, glas, pe wenn, doc'h ur penn ag ar c'haneweden d'egile, e taent da glask brud amañ, dre berzh kole Kerhollwenn.

Mont a ra fall tre an traou dre ar bed, med mont e ra mad tre an traou ewid koñversion ar vro Pourleth. Kouezhel e ra aour doc'h an neñv. Piw en deus lâred e oa kreis Breizh en argoll ?

XVII - BUHEZ AR GOULOU GLAN

An nos-se e oa touller meur ar (c'h) "Cogema" é klask ar c'houk, en e rann-di kaer, e kreis kêr Paris. Troiñ ha distroñ a rae en e wele, med ar c'houk ne zae ket : Un nosiad wenn, dre faot kole Kerhollwenn, hag a zo e hegassiñ anehoñ c'hoazh. Ya, ur paour kaezh kole, a oa kouezhet e toull ar (c'h) "Cogema", du-se er vro Pourleth, etre Bubri ha Perken.

Mont a rae ur bern tud d'henn gweled. Ar Pap mem a voe bet é vale, pe kentoc'h é nijal, du-se. med ase oa bet trous : Askell-dro an Tad Santel a zispegas en un taol, hag a raas ur bloñjadenn spontus er poull. Dre chañs, ha dre sikour ar c'hole, e oa bet savetaet ar Pab.

Warlec'h ar gwallzarvoud-se e oa kouezhet ar bec'h war chouk an touller meur a oa e penn ar (c'h) "Cogema", e Paris. A beb tu e oa bet lâred dehoñ stankañ e doull.

Ba tour bras Montparnass, en drisegved estaj, e krogas al labour mintin mad an deiz-se. Da eizh eur e tigouezas ar sekretoures, neubeud warlec'h, e taas ar mestr touller.

"Kousket mad peus aotrou ?" a c'houlennas ar plac'h.

"Ya, kousket mad am eus" a respontas ar mestr en ur lâred ur gaou 'el kustum(1).

(1) - 'el kustum = 'el boas.

Goude eh arruas ar re arall : politeknikourion, mewel ar mestr. Rac'h o doa kousket mad. hag e krogas al labour gete. Diviset e oa bet, ged ar mestr, stankañ an toull spontus a oa bet gwraet oc'hpenn deg vlez-so, du-se, e kreis ar vro Pourleth :

"Ya, med petra gober ag ar c'hole ? Soñjet ta ! ur c'hole sakr !" Hag int da c'hoarzhed.

Troet ha distroet voe ar gudenn. An touller meur a yae hag a zae ; tassad kafe warlec'h tassad kafe ; sigaretenn warlec'h sigaretenn : Nann, ne oa ket en e vleud. Un tanmig araog kreisteiz, pa grogas ar soubenn da dreñkañ, unan a gavas un diskoulom :

"Boud zo genomp ur chantier bras, e tal an Naoned. Touller zo bet gwraet newez-so du-se, da sevel ur greisenn-tredan, e kêr ar C'harnet. Enno e vehe possubl deomp douariñ kole Kerhollwenn, e kreis ar betoñ. Den n'er c'havo ase."

"Evel-se e vo gwraet" a lâras ar mestr.

Pa sellas er maes dre ar fenestr, ewid diskuizhiñ e spered, e welas ase, ur skoul, kludet war ar warenn houarn, e spiañ anehoñ dre ar werenn.

"Sellet ! klom(1) ar peoc'h. Sin vad eo ewideomp" eme an aotrou a Baris ha ne rae ket an diforc'h etre ur skoul hag ur glom. Araog m'o doa bet amzer da dostaad doc'h ar werenn, e oa nijet kuit ar skoul, pell, uhel, dreist an tour Eiffel, daved ar vro Pourleth. Ya, pell e oa an dud-mañ, daoust dehe boud pennoù bras, da soñjal e labourer ar skoul-se ewid Yann Ber Ar Gov, paotr servichoù kuzh K.B.A.

D'an eur a greisteiz eh aas skipailh an doullion er maes, kasel ha kasel, é tañsal hag é kaniñ. Ar sekretoures, bamet, a c'houlennas gete :

"Labouret mad peus ar mintin-mañ ?"

hag int a gane :

"O ! ya, labouret mad hon eus gwraet ar mintin-mañ".

Mont a raas ar sekretoures gete. Ar mestr a lâras :

"Ho pediñ a ran da zebriñ merenn e ti Maxim's"

"Petra po ?" a c'houlennas an ostis, ban ostaleri vrudet dre ar bed, pa oant arru ha chouket doc'h taol.

"Kig kole" a youc'has an oll doullion war un dro, é feukañ ar vourc'hioñ seven a oa doc'h taol, didrous, é kofad.

P'o doa debret hag evet, ar mestr a c'houlennas :

"Debret mad peus ?"

"Ya, debret mad hon eus".

Unan en em gavas fin é lâred :

(1) - Klom = koulm.

"Ha " Coge ma(d) " hon eus "

"Hou, hou " a huche ar re arall dehoñ.

"Ouaf, ouaf " a lâras ar mestr.

Goude-se e oant oaet da riboulad e karterioù tomm Paris, vel ur vandennad bambocherion é vreskenn.

Er vro Pourleth, en nos-mañ, ema disolo an neñv, hag a-beb tu e luc'h ar stered. E kreis poull ar Gemewez ema kousket kole Kerhollwenn. Med, e tal ar poull zo daou zen ha ne glaskont ket ar c'houk : boud zo ase Yann Ber Ar Gov ha Gwenole Ar Mut, kollet o soñjou ged er stered.

El reson, mad int ase an nos-mañ, n'eo ket ewid loñkiñ buzhug ! Ar skoul he doa gwraet he labour. Hag, e-gis m'he doa klewet e Paris, e kreis an nos zo degouezet un askell-dro ase.

"N'eo ket kredabl ! N'eo ket kredabl ! " eme Gwenole.

Troñ a ra al lestr en dro d'an toull. War ar gwez, tro ha tro, zo bannet gouloù. Dont a ra an askell-dro a-res an dour hag e choma ase a-ispilh(1). Daou splujer a ziskenna ged ur gordenn. Staget eo ar c'hole doc'h an askell-dro ha sammet d'an neñv.

"N'eo ket kredabl ! N'eo ket kredabl ! " - e huanas Gwenole - " Paour kaezh kole ! sammet eo gete ".

Kollet eo bremañ ar c'hole e mesk ar stered. Yann Ber Ar Gov ha Gwenole Ar Mut a choma digor o beg gete, bamet. Biskoazh ne oa bet gwelet ur c'hole é nijal en neñv. Yann Ber Ar Gov a zaas soñj dehoñ neuse a pezh a lâre ar re gozh :

"Pa vo gwelet ar saout é nijal, neuse, e vo tost fin ar bed. "

Setu, eh omp geti ! Neoazh, ur c'hole n'eo ket ur vuoc'h, hag oc'hpenn ur vuoc'h eo red kaoud ewid komz a saout !

Kole Kerhollwenn a voe diskarget en un fojel don, e tal Naoned, ha savet zo bet warnañ kreisenn nukleel ar C'harnet.

Na trist eo doereoù eil marw ar c'hole. Ha neoazh, pa soñjer ema c'hoazh al loen sakr du-se, e penn arall ag al linenn tredan, é tigass deomp ar sklerjenn, ema red anzav nand eo ket marw da vad.

Ya, an disorc'h a zo dic'hortos : Kole Kerhollwenn a skuilha bremañ e c'houloù war Breizh a-bezh. Lakaad a ra ar radio da gomz. Dre berzh tredan ar c'hole, e vez klewet kentelioù Brezhoneg beb sizhun war R.B.W.

Setu ase terved buhez ar c'hole sakr : Buhez ar gouloù glan ; ar gouloù a ne vreina ket ; ar gouloù peurbadus.

(1) - a-ispilh = a-istribilh = e-skourr

XVIII - AR VANIFESTADEG

Kêr Gwened : sadorn d'enderw, trous bras é sevel :

"Labour - ni boa - ha joa - ha joa.

Dilabour - ni beus - ha freus - ha reus.

Ar c'hole - ni bo - ha bew - ha bew.

Spac'hour - troc'hour - ar grouk - ho po

Hag hast - o fo ".

Kerzhoud a ra an tropellad tud, pas ha pas, kasel ha kasel, en ur huchal a boues penn, dre straedoù Gwened. Milieroù ha milieroù : ur mor a dud a zo é tostaad doc'h prefeti Gwened.

Gwasket eo ar prefed hag e vewelien ged an anken. Ewid lâred gwir, a-c'houde ma oa bet sammet kuit kole Kerhollwenn ged askell-dro ar (c'h) "Cogema", ne oa ket ar prefed en e vleud. Soñjet awalc'h en doa, e vehe bet safar ha trous ged un nebeud tud, en arbenn d'ar c'hole sakr. Neoazh, ne oa ket e c'hortos kement-se a dud :

"Petra c'hast zo kroget enne ? " a lâre ar prefed, é pilpasif ag an eil sal d'egile.

Boud zo ase é trousal : koñversioñ ar vro, ar beisanted, an artisaned, ar vedissinerion, ar vistri skol, ar besketæerion hag e penn an tolp-se, é kass an abadenn en dro, ema Gwenole Ar Mut, doc'h Kroas An Tabud. Embann a ra an ton er mikro, krapet war ur c'harr-hucher :

"Labour - ni boa - ha joa - ha joa.

Dilabour - ni beus - ha freus - ha reus.

Ar c'hole - ni bo - ha bew - ha bew.

Spac'hour - troc'hour - ar groug - ho po

Hag hast - o fo ".

Gwir eo, trawalc'h(1) zo ewid voud nec'het. Dre berzh kole Kerhollwenn, bet kouezhet e toull ar (c'h) "Cogema" du-se, etre Bubri ha Perken, bremañ zo oc'hpenn tri blez, e tae ur bochad tud d'ar vro. Dont a raent da weloud ar c'hole burzhudus na vreine ket.

El-se, e oa bet er vro : skipailh FR3 Brest, kasetennerien a-beb sort, chadennoù tele ar vro C'hall, ar BBC1, ar BBC2 ag ar vro Saos, ar chadenn CBS ag an USA, prizioù Nobel, pennoù bras ar politikerezh, ha mem ar Pab.

Red e oa bet ledanaad an hentoù, kempenn parkeier ewid lakaad an dud hag o c'hirri, sevel stalioù essañs, stalioù mekanikerezh, digor ostalerioù, tier bouloñjer, kiger, ha magadurezh a-beb sort, brassaad ospital ar Gemene,

(1) Trawalc'h = peadra.

krouiñ un dachenn kirri-nij ba Perken, lakaad war sav ur marc'had touristelezh e Bubri, hag ur marc'had dre vinitel ewid ar c'holeoù e Gwern, peogwir oa daet koleoù ar vro Pourleth da vout brudet er bed a-bezh.

Ar beisanted a gave gwerzh d'eo laezh ha d'eo loened. Ar gouversioñ a serre argant. An artisaned o doa labour dreist penn. Ar vicherourioñ a oa yac'h. Ar skolioù a oa leun a vugale. Ar vicherourioñ a gave labour a fesson. Ag ar choej, fiskal an traou.

Med bremañ, pad eo nijet kuit kole Kerhollwenn ema daet d'an hesk mammenn al labour. Ha petra vo gwraet bremañ ?

" Labour - ni boa - ha joa - ha joa.

Dilabour - ni beus - ha freus - ha reus.

Ar c'hole - ni bo - ha bew - ha bew.

Spac'hour - troc'hour - ar groug - ho po

Hag hast - o fo "

Al lanw trousus zo bremañ war wel. E kalon ar prefed hag e vewelion e kreska c'hoazh ar spont, é selloud doc'h ar mor a dud a zo é tostaad. Dispaket zo ur bagad C.R.S. ed e porzh ar prefeti. Ase, dirag an nor vras eh arruas an dud, stok o fri gete doc'h ar gleud houarn, é huchal kreñvoc'h kreñv :

" Labour - ni boa - ha joa - ha joa.

Dilabour - ni beus - ha freus - ha reus.

Ar c'hole - ni bo - ha bew - ha bew.

Spac'hour - troc'hour - ar groug - ho po

Hag hast - o fo "

Ar C.R.S. ed a chom heb fichal(1) dindan o zokoù houarn, akustumet ma oant doc'h ar safar.

Neoazh, digasset e oe bet ur c'hole ged ar beisanted. Lakaet oa bet al loen en ur c'harr klos, staget doc'h un traktor. Dibabet e oa bet ur c'hole leun a imor ha tommet mad e oa bet ged safar an dud. Neuse, e tostaas an traktor doc'h an nor vras hag, araog man doa bet amzer ar C.R.S. ed da lâred grik, e vountas an traktor e forc'h doc'h an nor ken e tigoras. Mont a raas ar c'harr e porzh ar prefeti hag, dirag ar C.R.S. ed bamet, e voe losket ar c'hole e fulor da achap. An traktor a zaas buan er maes, hag e voe kloset an nor en dro.

Ar c'hole avad, a chomas a-barzh, ha mont a raas a-benn d'ar C.R.S. ed. Ar re-mañ, spontet-lip, a dec'has kuit a-beb tu, é klask achapiñ dirag ar c'hole foll. An dud, bodet a-dreñv ar gleud a youc'he :

" Ole ! Ole ! " Pebezh korrida ! Ase zo plijadur.

Med alas ! An abadenn a droas da fall. Unan ag ar eoñtred tokarnet a dennas

(1) Heb fichal = difiñv

un taol fusilh war ar c'hole. Med al loen n'eo ket lazhet mad. E weloud e wad é redeg, hag é santoud ur pistig é flemmañ e gig, eh a droug ruz bar c'hole.

Ged e gernioù en deus tapet paotr ar fusilh, hag ema ar paour kaezh den etre treid ar c'hole, prest da vout divouzellet. Nag un druhez ! Peoc'h a zo ged an dud ankeniet. Achu eo an abadenn plijadur diroll.

Neuse, prim 'vel ul luc'hadenn, voe gwelet un den é sailhañ dreist ar gleud, é vont d'ar chole, é tapoud krog ennan dre e fri ha dre e gernioù, é sachañ ar fri d'an douar, hag é wiañ goug ar c'hole. Al loen, tapet fall, a raas ur bloñjadenn hag a gouezhas war linenn e gein. Ase e chomas, difiñv, marw.

Ar C.R.S. a zo savetaet. Yann Ber Ar Gov, paotr servichoù kuzh K.B.A. en deus gwraet an taol kaer-se. An dud bodet ase a strakas o daouarn. Neuse, ramp war ar gleud, e lâras Yann Ber d'an dud :

" Mall eo doc'h moned d'ar ger da selaou doc'h ar gentel vrezhoneg war R.B.W. "

An dud a youc'has :

" Ar c'hole - ni boa

Un touller - ni beus

Yann ar Gov - ni bo

Ar Gov - e penn ar vro "

Hag e gis-se e achuas ar vanifestadeg.

XIX - INTRON VARIA KERHOLLWENN

" Ur pezh a di peus ase, hag ur vraw a sekretoures peus iwez " a lâras Yann Ber Ar Gov d'ar prefed pa arruas. Pedet e oa bet Yann Ber, paotr servichoù kuzh K.B.A. d'un tolpe prefeti Gwened.

Nec'het bras e oa ar prefed ged an darvoudoù spontus hag ar manifestadegoù a lakae terjiboul(1) er vro, a-c'houde ma oa bet sammet kuit kole Kerhollwenn ged servichoù ar (c'h) " Cogema "

Ya, ur pezh a doull a oa du-hont, etre Perken ha Bubri, ged ur pezh a gole a-barzh. Med bremañ n'eus ket kole bed kén enno. Nijet eo kuit kole sakr Kerhollwenn dre askell-dro ar (c'h) " Cogema ". Marw eo mammenn al labour, hag ekonomiezh ar vro Pourleth zo en arvar, dre ma n'eus ket kén a दौरisted é toned da weloud ar c'hole ollvrudet.

Ur pezh a boull a choma du-se, er Gernewe, ged ur pezh a doull e kreis ar poull. Ema ar vro é kouezhel en he foull, hag ur braw a gounnar hag a fulor

(1) Terjiboul = gwall drubuilh.

zo e kalon an dud, ken na darzh enne ar seizh mil boull c'hurun.

E prefeti Gwened zo bet diviset kemer ar c'hole dre e gernoù. Setu, eh eus ase, e sal an tolpoù, en dro d'ar prefed : Yann Ber Ar Gov doc'h Kerbuzhugo, Eskob Gwened ha penn bras ar (c'h) "Cogema" é toned war eeun a Baris.

Ar prefe a zigoras ar gaos en ur ziskleriañ :

"Ur pezh a gole am eus war ma chouk a-c'houde gwerso. An urzh am eus bet da glosañ an afer, ged ministr an Diabarzh. Setu e c'houlennañ ho ali geno'h."

An touller meur a lâvaras :

"Prest on da stañkañ ma zoull, n'eus forzh pegen ker e kousto, ged ma vo gwraet peoc'h din ged kole Kerhollwenn ewid mad. Ar c'hozh kole fall-se zo ataw é vlejjal em diwskouarn, ken a gollan ar gartenn getoñ."

An eskob a zisklerias d'e dro :

"Skuizh omp oaet ged an afer-se. Ra zistroio an dud war an hent mad, e lec'h moned du-se da zaoulinañ dirag ur c'hole satanaset. Touellet ema bet ar gristenion ged faos-doueoù. Red e vo kaoud un tad Maner ewid o digass en dro d'ar furnes ha d'an ilis. Ur pezh a bredegour a faota deomp, ged ur pezh a feiz."

Dont a raas tro Yann Ber Ar Gov da gemer ar gaos :

"Sur awalc'h eo mad stankañ an toull dañjerus-se. Med gwell vehe reiñ labour d'an dud er vro. A-hent arall e pado an dud da drousal."

Komzoù Yann Ber e voe kavet mad, hag an touller meur a ginnigas neuse a-benn :

"Prest omp da sevel ur greisenn nukleel war an toull ; ar pezh a vo mad ewid ar vro."

Yann Ber Ar gov a zigassas soñj dehoñ neuse ag afer Plogov :

"Ur pezh a fest a zo bet du-se, ged un niver braw a dud."

Ar prefed, a ne oa ket é klask lakaad an tan er vro, a lâras :

"N'eus forzh penaos, n'eus ket awalc'h a zour, er vro Pourleth, ewid yenaad kalon ur greisenn nukleel. Ar soñj-se ne dala ket ur bramm."

An Eskob, hag e oa chomet ged e soñjoù mude kehid-se, a baras ur mouse'hoarzh laouen war e dremm :

"Petra soñjet c'hwi ag an dra-mañ : Sevel ur chapel war an toull. E gis-se vo raet labour d'an artisaned, hag ar goñversioñ a ray aferioù mad deiz ar pardon. Ha, war ar mem tro, e vo adkristeniet an dud a zo kollet war hent ar baganiezh."

Ar re arall a lâras, imor vad enne en un taol :

"Han ! Setu ase ur braw a soñj avad."

An Eskob, é lakaad ar menos-se war gont ar Spered Santel a yaas e-biou d'ar pec'hed a lorc'hentez pe a foeñverezh.

An touller meur, kollet e skiant vad getoñ, a ginnigas sevel ur pezh a chapel, war stumm hini Intron Varia Baris, é lâred :

"Ni baeo. ur pezh a manez argant ni beus du-se e Paris."

Yann Ber Ar Gov a lâras c'hoazh :

"Ma faot deoc'h e kerzho mad an traou ema red lakaad Gwenole Ar Mut, ar predegour meur hag ollvrudet, da bersoñ e chapel Kerhollwenn ha gouestliñ al lec'h sakt-se d'an Intron Varia ha da Sant Wenole."

Chom a raas an Eskob soñjus pell amzer, ken na gredas ar re arall e oa é pediñ, hag e c'hortos sklerijenn ar Spered Santel. A-benn ar fin e lâras :

"Gwelet e vo. Marse(1) awalc'h, ged ma assanto Gwenole lakaad ur groas war peb tra, ha da voned d'ober ur staj e Roma."

An enderw-se, é selaou doc'h R.B.W., e chomas digredus an dud é klewoud e vehe bet stanket toull ar (c'h) "Cogema", ha savet en e blas un ilis veur 'vel hini Intron Varia Baris. Warlec'h ar gentel vrezhoneg, klewet er radio, an dud a lâre an eil d'egile :

"Ur pezh a ilis ni bo, ged ur pezh a berson a-barzh."

Hag e sioulaas ar vro dre ress Intron Varia Kerhollwenn.

XX - AN TOUELLER MEUR

N'em astenn a ra ar c'hala-gouiañv, tamm ha tamm, a zeiz da zeiz, war ar vro Pourleth. N'eus ket kals a nerzh kén ged an heol : poan n'eus é sec'hiñ an douar hag eh azviñ an avaloù hag ar c'histin. Klewet e vez, ingal war ar maesioù, al lonkeresed mais e fraoñval 'el roñfled dinosoriel. Nos ha deiz emaint é trailhañ kors ha greun, ha-kass ar boued d'ar gêr. N'o deus ket an dud kals a amzer kén da zebriñ na da gousked.

En nos-mañ zo latar ha brumenn dew war ar vro : ne weler man. Mont a ra ar mekanikoù dall bepred ged ho hent, 'el spesoù(2) trousus en nos teñw al : n'eus ket amzer da goll.

E park Lann Ar Broc'hed, e tal ar Pennhoed, eh eus gouloù é troiñ hag é tañsal, ha trous abominapl e kreis an nos. Spontet eo ar broc'hed en o zoull, ken ne gredont ket doned er maes da glask o bewañs. Ema Jakes Keryakov é serrif e vais. E genderw Jobig Ar Porzo hag e gamalad Jef Ar Pennhoed a zo ged ar c'hirri-samm, é kass ar boued d'ar gêr. Hag enno ema c'hoazh Per

(1) - Marse = Martese.

(2) Spes = teus =spontailh.

Iwan Brehedigan ha Goneri Kerhorgwen é waskiñ ar bern.

Med ar vrumenn zo trubard ha, doc'h an nos, e vez kavet korriganed iskis er vro Pourleth er prantadoù-mañ. E toned er maes ag ar park, e kavas Jobig war e hent, ur pezh a gamion ramzel. Alas ! Alas ! Araog m'en doa bet amzer da soñjal e oa oaet a-blom a-barzh : Chañjet tu d'ar c'harr, bountet ar c'hamion er fojel. Jobig, ha paotr ar c'hamion a' n'em dennas heb re a zroug neoazh.

"Achu an abadenn ewid ar mais an nos-mañ", a lâras Jakez, e toull e bark, pa arruas.

"N'eus ket kalz a chañs genomp. A-benn warc'hoazh vintin, pa vo savet ar gouloù-deiz, e vo gwelet skleroc'h".

Mont a raas an dud da gousked, pe da glask ar c'houk d'ar neubeutañ. Paotr e gamion a gavas gwelloc'h chom war ar lec'h.

Pa savas ar gouloù-deiz, neuse ya, e oa splann an afer. Ar pezh a wel an dud a zo souezhus, digredus, spontus, mantrus. Tra ma sav ar vrumenn, en em zispaka an daolenn boanius : hed a hed an hent, ag ar Pennhoed beteg ar Poullprio, ha pelloc'h c'hoazh, war hent Perken, eh eus kamionoù divent, stok ha stok, penn doc'h lost.

An dud a zo é voned d'o labour ar mintin-mañ, war hent Perken ha Bubri, ema red dehe chom a-sav. Arru a ra ase, tamm ha tamm, ur bochad tud, hag int rac'h bamet é weled kement a gamionoù, ken ledan ma n'eus ket tu da vont e-bioù.

Med, 'el just, an hini kentañ war an dachenn eo Yann Ber Ar Gov, doc'h Kerbuzhugo, paotr servichoù kuzh K.B.A. Unan en doa pelgaoaset, e kreis an nos, da vurew ewid gouied hiroc'h war an afer-mañ. Kavoud a raas ur c'hassour kamion a oa daet er maes d'ober jeu, hag é saludiñ anehoñ e c'houlennas :

"Petra zo a-barzh ho kamion ?"

"Mein ha douar, med n'eus ket kalz a zouar mad ganin", a respontas paotr e gamion.

"Med perag, neuse, ema klostet peb tra genoc'h dindan plastik du ?"

"O ! se ne ouiañ ket avad. Ar pezh a ouiañ eo ema toull ar (c'h) "Cogema" da stankañ, un tu bennag etre Perken ha Bubri, ha taolet e vo mein ennoñ beteg ma vo leun".

Yann Ber a ouie awalc'h en doa diviset an touller meur stankañ e doull. Reñket e oa bet an afer en un tolpa oa bet e prefeti Gwened. Prometet e oa bet mem, hed penn bras an doullierion, sevel ur chapel gaer war an toull.

Med, ewid Yann Ber, n'eo ket skler an darvoudoù a zo' n'em gavet amañ, e kreis an nos. Perag dont, doc'h an nos, da zegass mein ged kement a gamionoù ? Perag kuzhad ar vein dindan plastik du ? Paotr e gamion a yaas

e kounnar a benn ar fin ged goulennoù stank Yann Ber Ar Gov. Ha difenn a raas doc'htoñ krapañ er c'harr da weloud petra a oa dindan an tamm plastik du-se.

Pa welas, pelloc'h, an niverenn verket war blakenn peb kamion, neuse e komprenas Yann Ber ar rag hag ar perag. Ya, ar re-mañ a oa é toned ag ar Manche, da lâred eo, doc'h La Hague, hag ar vein-se a zo, e gwirionez, danvez benimus rastellet ha silet diwar kaoc'h ar c'hreisennoù nukleel daonet. Neuse e spurmantas perag en doa assantet an touller meur, hep re a boan, sevel ur chapel vras, e plass toull ar Gernewe.

"N'eus ket kals a fiziañs da gaoud er pennoù bras-se !" a soñjas Yann Ber Ar Gov.

An Touller meur brudet ha doujet, a oa, e gwirionez, un touller(1) meur, un den gwidreus, ur goapaour fall, gaouier getoñ penn da benn. Soñjet en doa dehoñ en dehe gellet ober un taol kaer ase, diwar goust tud ar vro Pourleth, é sec'hiñ e fri d'ar prefed ha mem da Eskob Gwened, hag en doa bet ar soñj-se da lâraad sevel ur chapel war an toull. Soñjet en doa ar penn touller, a n'em gave fin, e vehe daet da benn a ziskargañ enno, dre guzh, an danvez benimus a oa berniet e La Hague, hag a lakae anehoñ ken diaes a-c'houde gwerso.

Nag a c'hoarzhadegoù, nag a youc'hadennoù, na bourrus an abadenn e burew an doullierion, e tour bras Montparnas, e Paris, pan doa kontet ar mestr d'e wewelion, e vehe bet diskarget kaoc'h an diaoul e toull ar Gernewe ha santelaet an dachenn ged ur chapel. Ya ! n'eus ket gwell ewid an dour benniget da vougañ bannoù(2) flemmus tan an ihuern.

Med alas ewitoñ ! Ha dre voneur ewidomp, an afer zo troet da fall. E kreis an nos e tregernas ar pellgomms e tour bras Montparnas. Dihunet voe an touller meur. Raet e voe an urzh d'ar gassourion kamionoù, a voe e penn arall ag al linenn, da vont war-raog kousto pe gousto. Argant zo bet prometet dehe. Med an hent a zo stanket mad. Kulañ ewid kemer un hent arall ne oa ket possubl, dre ma ne weler mann ged ar vrumenn. ha bremañ, pand eo savet an deiz hag ar vrumenn, ema aloubet an hent ged ur bochad kirri, e c'hortos ken na vo distanket an hent. Luziet eo an afer penn da benn. N'eus netra d'ober namaed gortos.

Tamm ha tamm, dre ma save an deiz, e kreskae niver an dud, en dro d'ar c'hirri-samm. Ar gassourion kamionoù a santas e oa ar soubenn é voned da dreñkañ, hag n'em glôset o doa gwraet en o loñjoù. Med, en un taol, e savas an dud o fri d'an neñv : un askell-dro a zo é tostaad, ha douariñ a ra en ur park, tost d'an hent. Prefed Gwened a ziskennas. An oll a raas peoc'h, é santoud e oant é voned da vewiñ ur prantad istorel. Yann Ber Ar Gov a yaas da gavoud ar prefed, hag a lâras dehoñ e soñj.

(1) Touller = gaouier

(2) bann = skin.

Mont a raas an ofissour-stad da gavoud ar paotr a zo er c'hamion tostañ, hag e raas an urzh dehoñ da respont d'e c'houlennoù. Goude, e vo tennet al linsel plastik du, ha disoloet an teñsor dirag an oll : barrikennoù dir, liwet kaer, reñket braw, ged ur sin fall tresset war beb hini.

Ar prefed a zaas gwenn kann dindan e dok galoñset. Chom a raas an dud ase, bamet, mud ged ar spont, dirag ar boestoù dir eazhus. Tamm ha tamm, e save en o c'halon ur gounnar ruz, don, kaled, taer. Lod a stouas da gemer mein. Med, doc'h piw taolañ ar vein ? Paotred o c'hamionoù n'int ket da damall : gober a raont o micher. Ar re a zo da damall n'int ket ase. Ar brec'hioù savet ged ar gounnar a ziskennas, ar vein a gouezhas war an douar. Neoazh, kasoni a vagas an dud c'hoazh da atisañ tan ar gounnar a loske o c'halonoù tener. E weled pegen fall e oa ar pennoù bras a zo mestr war ar vro, lod en um daolas da ouelô(1), trist ha didrous. Lod arall a zo prest da vont da sot. An touller meur ne ziskouezas ket e fri, nag e boliteknikourion tam' bed muioc'h(2), dre chañs ewite.

Paotred ar c'hamionoù a voe raet an urzh dehe, ged ar prefed, da zistroiñ d'ar gêr ged o c'hirri-samm hag o loustoni. Eontred kordenn ar vro a voe digasset ewid digor an hent. Urzh a voe roet d'an touller meur, a-berzh ar stad, da stankañ e doull, prop ha berr, ha da sevel ar chapel arnoñ 'el ma oa bet prometet getoñ.

Evel-se e tistroas ar peoc'h er vro Pourleth, hag e kendalc'has Jakes Keryakov da serriñ e vais.

XXI - AN ABADENN VEUR

Oaet eo c'hoazh ar gouiañv e-bioù ur wezh oc'hpenn. Piw en dehe kredet ? Warlec'h kement a amzer fall ? Arlerc'h mallozhioù mis du, an Azvent(3) didruhez, genver da skornañ ler, disesper c'hwevrer, meurlardez(4), al ludu, ha pinijenn ar c'hoareis, e oa daet en dro amzer ar bleunioù kaer.

Ar sklerijenn a gemere an tu mad war an deñvalijenn, ar vuhez a oa trec'h d'ar marw, hag ar spi a oa kreñvoc'h 'wid an anken. Ar poussined a gane hag a c'hwitelle par ma c'hellent. En neizh moualc'h, e oa dija re vihan e fistoullañ. Degouezet e oa an Newez Amzer.

Hiriw ema sul al lore, hag, er vro Pourleth, zo ur birvilh digustum, a boan ar gouloù-dez. Ya, un trous iskis zo en aer glan ha yen. Goust al lewenez zo e hilligañ fronelloù an dud hag al loened. Sevel a ra an heol ken braw ag en devezh kentañ, é lakaad e c'houlou da darzhañ war daroù an nos, é

(1) An " infinitif " ged ô 'vez klewet 'lies bar Vro Pourleth.

(2) Tamm'bed muioc'h = kenneubeud.

(3) An Azvent = Keruz.

(4) Meurlardez = meurlarjez.

perlezenniñ war ar geot hag ar gwez. Neuse e vez klewet goust fromus splannder ar bed eh'n em astenn war maesioù ar vro Pourleth, hag e tiskenn don e peb kalon.

Hiriw ema sul al lore, hag e Perken ema ar Person kozh en e liorz, e kanañ meuleudi d'an heni en deus krouet ur bed ken kaer, hag e sonenn a zasson ged kan an evned tro dro dehoñ, é sevel d'an neñvoù 'el gloria an aeled.

Pa glew an eur é son, doc'h kloc'h an ilis, neuse e ta soñj dehoñ en deus da 'n'em gempenn wid an abadenn veur. Hiriw e vo lidet, war an ton bras, pardon kentañ Intron Varia Kerhollwenn. Ya, degouezet eo an devezh meur, an devezh prometet a-c'houde gwerso, un devezh a zigor un dasont newez a beoc'h hag a eurusted.

Ar re yzouank a zo entanet ged nerzhioù hud an hengoun, hag ar re gozh a c'hoanta bewiñ c'hoazh pell amzer; ewid gweloud burzhudoù newez kole Kerhollwenn. Hiriw eo dasont, ha sevel a ra, tamm ha tamm, safar laouen ur vostañ tud(1) war maesioù ar vro Pourleth, tommet ged heol an Newez Amzer.

Diredet zo amañ tolpadou tud, a-beb tu, a-beb bro, a-beb stumm, ha bremañ e taont er maes ag o loñjoù, hag e kerzhont, drant ha seder, war hentoù ar Gernewez.

Savet zo bet enno, war doull ar (c'h) " Cogema " hag a oa du-se etre Perken ha Bubri é tiaesañ (2) tud ar vro, ur chapel ag ar re gaerañ, tost ken braw hag heni Kelwenn. ya, tresset eo bet war stumm Intron Varia Baris, ha paet ged ar (c'h) " Cogema ". Seizh vlez en deus padet al labour, seizh mis ewid lakaad ar pardon war sav, seizh sizhun ewid kempenn bannieloù newez, ha seizh deiz ewid sevel kanenn Intron Varia An Hollwenn.

Labour a fesson zo bet gwraet ged artisaned ar vro. Ur savadur dantelezh, kisellet e mein kaled douar Breizh, a sav e dourioù ged loc'h e plass toull ar Gernewez. Implijet zo bet ur bohad kiselourion ewid ober al labour-se. En o fenn e oa ur mestr kiselier a Wern : Mikael Anjelo Meintailh.

Un devezh e oa degouezet Yann Ber Ar Gov war ar chantier, hag eñv, é labourad ewid servichoù kuzh K.B.A., a selle a-dost doc'h peb tra hag, heb ober trous, a daole ewezh e dasson peb maen. Mont a raas da gavoud ar mestr kiselier ewid reiñ gourc'hemennoù dehoñ :

" Labour dispar, fiskal, kabidañ(3) ".

E krabissañ e benn e taas neuse ur soñj da Yann Ber.

" ha ma vehe lakaet peb bugel ag ar vro Pourleth da gisellañ e vaen ? Lorc'h a vo enne neuse e tiskoñ d'o mignoned ar maen bet kisellet gete, ken braw en e blass, e " puzzle " bras ar savadur "

Ar menoz-se voe kavet dispar ged Mikael Anjelo Meintailh, hag, a-hed ar blezad-se, e oa bet bugale, dre glassoù, é teskiñ kiselañ mein, heñchet ged ar

(1) Bostad tud Gw = engroes.

(2) Diaesañ = chalañ.

(3) Kabidan = ag ar choaj.

mestr kisser hag e vewelion. Peb bugel ag ar vro an doa kisellet ur maen ag ar chapel, ha peb maen a oa bet sinet ha niverennet. ur wezh achu ar chapel, en doa bet plijadur e weloud petra oa daet e vaen da vound. E gis-se, e komprenas mad ar vugale, 'vez ataw dister labour peb unan, med, pa vez tolpet labourioù ur bochad tud a voloñtez vad, neuse e vez savet oberennoù kaer ha fromus.

Hiriw ema pardon Kerhollwenn, ha bremañ e son ar c'hlec'hier newez, é kervel ar gristenien d'an overenn-bred war un ton drant he joais :

" Balin, balañ, yac'h pe klañv

Balin, balañ, balit skañv

Balin, tostait da dommañ, balañ,

Ho kalon yen, balin, balon. "

Person kozh Perken zo ase, dirag an aoter, é ren al lidoù. Sikouret eo ged rac'h beleion ar vro Pourleth ha bro Pondi, Eskob Gwened, Arc'heskob Paris, daet a-berzh ar Pab, an Eskob Desmont Tutu doc'h Afrika ar C'hreisteiz, Don helder Camara ag ar Bresil... Leun eo ar c'heur gete. Unan, a zo en o mesk, a n'eo ket beleg neoazh, hag ema daoulagad an oll é parañ warnañ, ha chuchumuchu a veg da skouarn :

" Sell ta ! Gwenole Ar Mut zo ase ged ar veleion "

" Che ! Pe sort mod a c'hella boud ? Ase zo ur burzhud c'hoazh ! "

" Gwenole zo ase "

" Afi dam ! an dra-mañ n'eo ket kredabl ! "

" Geo, me lâar deoc'h, Gwenole eo "

Ya, gwir eo : Gwenole Ar Mut doc'h Kroas An Tabut zo bet karget d'ober ar bredegen. Gwenole, ganet mut, en doa kavet ar gaos warlec'h ur welaenn da gole Kerhollwenn, ur c'hozh kole fall a oa kouezhet, bremañ zo un deg vlez bennag, e poull ar (c'h) " Cogema ", just e lec'h ema bet savet chapel Kerhollwenn. Kouezhet e oa bet ar paour kaezh kole en toull don-se, leun a zour, warlec'h boud bet achapet doc'h e graoù, e Kerhollwenn. Chomet e oa ase tri pe bewar blez, ha ne venne ket breinañ. A-benn ar fin, e oa bet sammet kuit, ha taolet er simant d'ober diasez da greisenn nukleel ar C'harnet, e tal an Naoned.

A-c'houde an amzer-se, e oa daet Gwenole Ar Mut da vound brudet bras ged e bredegennoù, ha dont a rae leun a dud d'e selaoù, war riblen ar poull, e tal ar Pennhoed. Setu, ema bet galvet Gwenole ged an Eskob ewid ober predegen sul al lore.

Hiriw ema sul ar bleunioù, ha mousc'hoarzhñ a ra person kozh Perken, é weled diragtoñ un ilisiad a dud, e-gis n'en doa ket bet gwelet a-c'houde

gwerso, namaed e Kelwenn, deiz gouel Varia kreis Eost. Peb hini a zoug e varr lore pe beus. Leun chouk eo an ilis, ha muioc'h a dud zo c'hoazh er maes. Lâret e vehe, ema ar chapel, un enesenn e kreis ur mor a dud. Boud zo ase, rac'h bugale ar vro 'el reson, peogwir o chapel dehe an heni eo. O c'herent a zo daet gete. Tud zo a zianvaes ar vro Pourleth, a zianvaes Breizh, ha mem a zianvaes ar vro C'hall, rag brudet mad eo bet an afer.

Daet eo ase ar skipailhoù tele pouesussañ ag ar bed : CBS ag an Amerik, NHK ag ar Japon, BBC-2 ag ar vro Saos, hag ar chadenn "unan " a Baris, digasset ged P.P.D.A. (Patrik Paotr an Doareoù Arvarus). Bec'h zo gete, ha sailhañ a raont a beb tu, é tisplegañ o neudennoù, hag é wall-gassañ an dud a zo war o hent.

E Brezhoneg ema lidet ar pardon, penn da benn, hag an oll a gav ema mad 'el-se: Pa gegas Gwenole Ar Mut ged e bredegen, neuse, e chikas(1) an oll tro dro da chapel, bamet ma oant é klewoud komzoù ken entanet, ken kaer, ha ken fromus. Lakaet oa bet trousesed kreñw, e dianvaes ar chapel, ha mouezh Gwenole a ya betek ar Pennhoed ha Keryakunff. Ha, dre wagennoù an tele, é voned d'ur satelit d'egile, ar bredegen a ra tro ar bed, dre an neñvoù.

Neuse, e tegoueza ur burzhud dreist natur : E peb korn ag ar bed, e peb bro, e peb rannvro, e peb ti braw pe divalaw, an dud a choma a sav, é klewoud sonerezh dispar komzoù Gwenole Ar Mut : richan al lewenez, kan a beoc'h, sonenn a garantez hag a esperañs. an armoù a dav en Afganistan hag e Palestina. E Afrika ar Su, ar re zu, a zo é voned d'ar groug, a zo laosket da achap. Er Brasil, ar re binvidig a ankouaa prenañ dorioù o zier bank, hag o c'hredañsoù leun a argant a zo diskarget er straejoù. E bro Liban, ar re a zo toulbac'het a c'hella mont kuit. E bro Pologn, ema strafuilhet Jaruselski ged komzoù Gwenole Ar Mut, é tont war eeun ag an neñvoù. Pa astenner dehoñ un tamm paper, e sina, heb taol ewezh, an aotre da sevel sindikadoù dieub. E Paris, an ampoeson, a zo asezet war ar bern paperioù kasset du-se da c'houlenn grass ewid ar Brezhoneg, a laoska ur bramm, hag a gouezha war al leur, disac'het ged komzoù taer Gwenole.

Pa oa bet klewet kement-se, an deiz warlec'h war R.B.W. an dud a lâre :

" Ur mirakl ! Ur mirakl zo bet c'hoazh ! " ha Gwenole Ar Mut a greskaas c'hoazh e vrud.

Hiriw ema sul al lore, hag achu eo bremañ an overenn-bred. Ar c'hleier a vralla taer. Mont a ra an dud da eved ur bannec'h, ha da zebriñ un tamm. Koñversioñ ar vro o deus savet staliou ewid bouetañ an dud : kig, patôt, uiou, kafe, bara, amonenn, laezh hag-all. Dre gamionadoù abezh eo daet ar boued. Red eo bet lâred d'ar beisanted ober laezh dreist o muzul, rag muioc'h a c'houlenn 'wid a zañvez a zo. Ur penn bras a Baris en deus mem lâret, e oa prest da reiñ an aotre d'ar beisanted, da c'hoeriñ ar c'holeou ma

(1) Chikiñ = Tavif

vez red. Kement-se a oa bet klewet war ar chadenn tele " unan " pa oa bet aterset ar penn bras-se gant P.P.D.A., hag 'el reson, er vro Pourleth an dud a c'hoarzh gant an doereou arvarus-se.

D'enderw zo fest-de, ha goude fest-nos, beteg ar goulou-de.. Ase ema bourrus an traou ! Auset eo bet ar fest gant tud yaouank ar vro Pourleth ha bro Pondi. Embannet eo ar fest war eeun gant R.B.G. Un emglew zo bet etrete ha skipailhou radio arall ar bed. Feurmet o deus ur plass war ur satelit a vro Japon, hag e gis-se ema klewet ar fest dre ar bed a-bezh.

Gwir eo, ur fest etrevroadel eo, peogwir zo bet pedet kanerion ha sonerion a bewar c'horn ag ar bed. Bodet eo ase, 'el reson, gwellañ sonerion ha kanerion ar vro : Trouserion mod kozh ha mod newez, kanerion ar bleu, Merc'hed an douar skañv, Korriganed al lan, Bagad Sant Iwan, Kerlenn Pondi, Gallik-Rouault, Kemener-Marchant, Guillou-Ebrel, Tammls, Gwerz, Diaouled ar Menez, ar Bleizi ruz, ar Sonerien du... Kollet e mesk an dud eh eus ur bochad pennou anavet mad er vro : Stivel, Glenmor, Servat, an Tri Yann, Youenn Gwernig, Sten Charbonno, Daniel Jekel, Fañch Broudig, Mikael Bodu, Per Denez, Andrea ar Gouilh, Charlez ha Chanig ar Gall...

Boud zo ase iwe gwellañ sonerion ha kanerion ag an dianvaes-vro : ar Chieftains a vro Iwerzon, Laz-Kan Kardiff a vro Gembre, Gracy Chapman ha Johnny Kleg ag Afrika ar Su, Lamine Konte, Sekou Batourou Kouyate, Ousman Sako a vro Indez, Tran Van Hai hag e voues Bak Yen ag ar Vietnam, kanerion ag ar C'hurdistañ, indianed Ketchouan Luzbilan Karpio ag ar Bolivi; Idir hag ar c'hoaresed Djudjura ag ar C'habili, Imuvrini a Gorsika...

Tud ar vro Pourleth zo ase rac'h, 'el reson. ur bochad anezhe a zo o c'harg gober war dro ar gouel :

Yann Ber Ar Gov, paotr servichou kuzh K.B.A., en deus d'ober war dro an diañvaesourion.

Reun Gwerenggan, tavarnour ar Sar, a ziskarg chistr d'an dud.

Jill Pradigo, miliner Kilio, a ginnig bara a-beb sort.

Yann Vari Talkoed, kiseller, a werzha bouteier koad d'an dañserion.

Iwan Kervezit, touller e Bubri e daol ewezh ar re a 'n'em sant gwann : Karr-samm ar re glañv a zo ase, prest da loc'hañ ma vefe afer.

Jos Ar C'hor, peisant e Brehedigan, a gisella beterv, ged ur c'houlouenn a-barzh, da sevel e penn ur vazh 'wid spontañ an dud.

Chanig Manedouglas, sikouret ged Soas Kerali hag Anaik al Livouseg, a aosa krampouezh d'an dud.

Mari an Hellegi zo geti ragoud kaol a c'housa vad.

Visant Kerhollwenn, hag e vewel Jañ Mari, zo é rostañ kig kole.

Mikael Anjelo Meintailh a gisella mein dirag an dud.

Paol Tirilli ha Marijan Brehedigan n'o deus ket gellet doned : ne zileunia ket ostaleri ar Pewar Hent.

Yann Jeova an Aelig a ziskeno ag an tour da ober lañs d'an tantad pa vo an eur.

Marijan, a Groas an Tabut a zo souben domm geti, hag he gwas, Gweltas ar Roc'h, a zo é krasañ mais ged Yann Trak a Lokmeltro.

Mari Morwenna Keralano, mamm Yann Ber Ar Gov, a zo ase iwez, chouket war ur gadoer, é selled doc'h an dañserion ged plijadur bras. Ema hi bremañ an heni gozhañ er vro Pourleth, ged he fempzeg vlez ha pewar ugent.

Etalti ema Loeis Lann Brugo, kozhig mad iwez. A-c'houde ar bresel ne oa ket bet Loeis pelloc'h ewid toull e bark. Neoazh, ema eñv un den fin bras. Med hiriw en deus plijet dehoñ dont d'ar fest rag, hiriw n'eo ket un dewezh 'vel ar re arall : hiriw ema sul al lore, ha pardon Kerhollwenn.

E kreis an abadenn e ta Yann Ber Ar Gov da ranniñ kaos ged e vamm ha Loeis :

" Ne ouiet ket piw a zo ase etre Soas Kerali hag Anaik al Livouseg, é tañsal al laride ? "

" Afi dam ! nann, ne welan ket piw eo " eme Mari Morwenna.

" Ma ! dont a ra braw al laride getoñ ur sort ! " a responta Loeis.

" Chouket mad oc'h ? " a c'houlenna Yann Ber, ur mousc'hoarzh war e zremm.

Mari ha Loeis a sella an eil doc'h egile :

" O gast ! emichañs n'eo ket ar pab " eme Loeis.

" O pa atchen ! Ur Pap é tañsal al laride ? O, Jesus ma Salver ! Marse awalc'h e vehe Fañch Mitt ? " a lâar Mari.

" Ah ! n'oc'h ket pell geti : An heni a zo ase é tañsal, dorn ha dorn ged Soas Kerali hag Anaik al Livouseg eo penn bras ar (c'h) " Cogema " " a lâar Yann Ber, en ur bouesañ war peb ger.

" Che ! ma Doue, penaos eo possubl kement-se ? " a estlamm Mari, diskredig, é troiñ war du Loeis.

" Setu ase ur mirakl oc'hpenn da lakaad war gont kole Kerhollwenn " a respont Loeis war un ton farsus.

Tud ar vro Pourleth o doa maget kasoni doc'h touller meur ar (c'h) " Cogema ". Med hiriw ema pardon Intron Varia Kerhollwenn ha pardonet zo bet dehoñ. Hag ar renour, brudet ha galloudus-se, a vourras kement e mesk tud ar vro Pourleth, ma tivisas dilesel e garg, e Paris, ha dont da chom amañ, er vro Pourleth, e menn eh eus c'hoazh tud bourrapl, hag a ouia petra eo ar vuhez, an douar hag ar fest.

Ur pezh a c'houel a zo bet kempennet ase : fest-deiz, fest-nos, tud ag ar bed

a-bezh d'en em gavoud ase, kasel ha kasel, sammet ged ul lusk da lakaad planetenn Douar a-bezh da dridal. Dre wagennoù ar radio, ar gavotenn-se a raas tro ar bed, ha mibien mab den, dre 'n' em stardañ an eil doc'h egile, a sante kridiennoù newez é froudal enne.

D'ar c'huzh heol, pa sella Yann Ber Ar Gov doc'h an neñv entanet ged ar gouloù-pardez, e wela, uhel uhel, ur skoul hag ur vran é froudellaad en awel, askell doc'h askell. An evned-se a zo anavet mad ged Yann Ber, dre ma laboura eñv ewid servichoù kuzh K.B.A. Hanwet int bet getañ : Nancy ha Raissa.

Nancy zo ur skoul é nijal ewid ar C.I.A.

Raissa zo ur vran é spial ar vro ewid ar (c'h) K.G.B.

Kompren a ra neuse Yann Ber, eh eus un dra bennag newez an neñv : e lec'h boud doc'h en em dagañ 'el kustum, ema, hiriw, ar vran hag ar skoul é tañsal koroll ar Peoc'h, askell doc'h askell.

Ha setu achu an tabut.

'El-se e achuas maread an

" HOMO SAPIENS TAGNUS ";

amzer an tabutoù toull hag ar breseliou diboell. Troet eo ar bajenn war leor bras Istoer Mab Den. War ar bajenn newez zo skrivet : Maread an

" HOMO SAPIENS PEOC'HUS "

Ra vo ar peoc'h ged peb heni.

XXI - LA GRAND MESSE

Une fois de plus l'hiver s'en est allé. Qui l'eût crû ? Après tant de mauvais temps ! Après un novembre maudit, un décembre impitoyable, un janvier à geler le cuir, un février désespérant, le mardi gras, les cendres, la pénitence du carême, était revenu le temps des belles fleurs.

La clarté l'emportait sur l'obscurité, la vie triomphait de la mort, et l'espoir était plus fort que l'anxiété. Les oiseaux chantaient et sifflaient à qui mieux mieux. Dans le nid du merle il y avait déjà des petits qui s'agitaient. Le printemps était arrivé.

Aujourd'hui c'est le dimanche des rameaux et il règne au pays Pourleth une animation inhabituelle, dès l'aurore. Oui il y a une agitation curieuse dans l'air vif et froid. Un parfum de joie taquine les narines des hommes et des animaux. Le soleil se lève aussi beau qu'au premier jour, faisant jaillir sa lumière sur les larmes de la nuit, et perlant herbes et arbres. On perçoit alors la splendeur émouvante du monde s'étendant sur les campagnes pourleth, et pénétrant profond chaque cœur.

Aujourd'hui c'est le dimanche des rameaux et le vieux recteur de Persken est dans son jardin, chantant la louange de celui qui a créé un monde si beau, et son chant

s'harmonise à celui des oiseaux autour de lui, s'élevant au ciel comme le gloria des anges.

Quand il entend sonner l'heure à la cloche de l'église, il se souvient qu'il doit se préparer pour la grand'messe. Aujourd'hui sera célébré en grand le 1er pardon d'Intron Varia Kerhollwenn. Oui le grand jour est arrivé, le jour depuis longtemps promis, jour qui inaugure un nouvel avenir de paix et de bonheur.

Les jeunes sont enflammés par la force magique de la tradition, et les vieux désirent vivre encore longtemps, pour voir les nouveaux miracles du taureau de Kerhollwenn. L'avenir est aujourd'hui et peu à peu se lève le tumulte joyeux de la foule sur les campagnes pourleth chauffées au soleil du printemps. Ont accouru ici des groupes de gens de tout bord, de tout pays, de tout style, et ils quittent maintenant leurs logis et marchent, gais et sereins, sur les routes de Gernewez.

Sur le trou de la Cogema qui attristait les gens du pays, entre Persken et Bubry, a été construite une chapelle des plus belles, presque aussi belle que celle de Quelven. Oui elle a été dessinée dans le style de N.D. de Paris et payée par la Cogema. Sept ans a duré le travail, sept mois pour mettre sur pied le pardon, sept semaines pour créer les bannières nouvelles, et sept jours pour composer le chant Intron Varia An Hollwenn.

Les artisans du pays ont fait du travail de qualité. Une construction dentelée, sculptée dans la pierre dure de Bretagne, lève fièrement ses tours à la place du trou de la Cogema. Beaucoup de sculpteurs ont été employés pour mener à bien le travail. A leur tête était le maître sculpteur de Gwern : Mikael Anjelo Maentailh.

Un jour arriva sur le chantier Yann Ber Ar Gov, et lui, travaillant pour les services secrets de Kafe, Bara, Amonnenn, regardait de près chaque chose et, sans bruit, étudiait la résonance de chaque pierre. Il alla rencontrer le maître tailleur afin de le féliciter : " Du travail exceptionnel, excellent, " Kabidan "

En se grattant la tête lui vint une idée :

" Et si l'on mettait chaque enfant du pays pourleth à sculpter sa pierre ? Ils seront alors tout fiers de montrer à leurs amis la pierre ciselée par eux, si belle et à sa place dans le puzzle de la construction "

Cette idée-là fut trouvée géniale par Mikael Anjelo Maentailh et il y eut tout au long de cette année là des enfants par classe à apprendre à tailler la pierre, conduits par le maître tailleur et ses ouvriers. Chaque enfant du pays avait sculpté une pierre de la chapelle, et chaque pierre signée et numérotée. Une fois achevée la chapelle, ils eurent plaisir à voir ce qu'était devenue leur pierre. Ainsi les enfants comprirent-ils bien qu'est toujours petit le travail de chacun, mais que lorsqu'on rassemble le travail de beaucoup de gens de bonne volonté, alors on édifie des œuvres belles et émouvantes.

Aujourd'hui c'est le pardon de Kerhollwenn, et maintenant sonnent les cloches nouvelles, appelant les chrétiens à la grand'messe sur un ton enjoué et gai

" Balin, balaon, sain ou malade

Balin, balaon, marchez légers

Marchez, approchez, réchauffez, balaon
Votre cœur froid, balin, balaon "

Le vieux recteur de Persken est là devant l'autel, dirigeant la cérémonie. Il est aidé par tous les prêtres du pays Pourleth, du pays de Pontivy, l'évêque de Vannes, l'archevêque de Paris, venu de la part du pape, l'évêque Desmont tutu de l'Afrique du Sud, Don Helder Camara du Brésil... Ils remplissent le chœur. Il y a au milieu d'eux quelqu'un qui pourtant n'est pas prêtre, et tous les yeux convergent sur lui, et ça murmure de bouche à oreille :

" Regarde-moi ça ! Gwenole Ar Mur est là avec les prêtres ! "

" Hé ! qu'est-ce que cette façon ? Il y a encore là un prodige ! "

" Gwenole est là ! "

" Hé bien dam ! C'est pas croyable ! "

" Si, que je te dis, c'est Gwenole ! "

Et c'est vrai : Gwenole Ar Mut de Kroas An Tabut a été chargé du prêche. Gwenole, né muet, avait trouvé la parole après une visite au taureau de Kerhollwenn, un mauvais vieux taureau qui était tombé, voilà quelque 10 ans, dans la mare de la Cogema, à l'endroit exact où s'élève maintenant la chapelle de Kerhollwenn. Le pauvre taureau était tombé dans ce trou profond, après s'être échappé de son étable à Kerhollwenn. Finalement il avait été transporté et jeté dans le ciment de fondation de la centrale nucléaire du Carnet, auprès de Nantes.

Depuis ce temps-là Gwenole Ar Mut était devenu très célèbre par ses prédications, et une foule de gens venaient l'écouter sur la rive de la mare, auprès de Pennhoed. Et voilà que l'évêque l'a appelé pour prêcher le dimanche des rameaux.

C'est aujourd'hui le jour des fleurs, et le vieux recteur de Persken sourit, en voyant devant lui une assemblée comme il n'en avait jamais vue, sauf à Quelven pour le 15 août. Chacun porte son laurier ou son buis. L'église est pleine à craquer, et il y a encore plus de monde dehors. La chapelle ressemble à une île au milieu d'une foule de gens. Il y a là bien sûr tous les enfants du pays puisqu'il s'agit de leur chapelle. Leurs parents les accompagnent. Il y a des gens extérieurs au pays Pourleth, extérieurs à la Bretagne, et même à la France, car la publicité a été bien faite.

Sont venues là les plus grosses équipes de télé du monde : CBS d'Amérique, NHK du Japon, BBC 2 d'Angleterre, et la 1ère chaîne de Paris, amenée par PPDA (Patrick Premier en Douteuses Annonces). Ils se donnent du mal, ils sautent en tout sens, déploient leurs fils, et malmènent ceux qui se trouvent sur leur passage.

Le pardon est célébré en breton, de A à Z, et tous trouvent que c'est bien ainsi. Quand Gwenole Ar Mut commença son prêche, tous se turent alors autour de la chapelle, étonnés d'entendre des propos si enflammés, si beaux, si émouvants. On avait mis des haut-parleurs puissants à l'extérieur de la chapelle; et la voix de Gwenole va jusqu'à Pennhoed et Keryacunff. Et par les ondes de la télé, d'un satellite à l'autre, le prêche fait le tour du monde par les cieux.

Alors se produit un prodige surnaturel ; dans tout coin de la planète, dans tout pays, dans toute région, dans chaque maison belle ou laide, les hommes s'arrêtent, en entendant l'extraordinaire musique des paroles de Gwenole Ar Mut : gazouillement de joie, chant de paix, chanson d'amour et d'espérance. Les armes se taisent en Afghanistan et en Palestine. En Afrique du Sud les noirs qui devaient être pendus sont libérés. Au Brésil les riches oublient de fermer les portes de leurs banques, et leurs armoires pleines d'argent sont déchargées dans les rues. Au Liban, les otages peuvent partir. En Pologne Jaruselski est troublé par les paroles de Gwenole Ar Mut venant directement des nues. Quand on lui tend un bout de papier, il signe, sans prendre garde, l'autorisation de créer des syndicats libres. A Paris, l'empoisonneur qui est assis sur une montagne de papiers demandant grâce pour le breton lâche un pet, et tombe sur le parquet, effondré par les paroles violentes de Gwenole.

Quand on apprit tout cela le lendemain sur Radio Bro Gwened, les gens dirent : " Un miracle ! Il y a encore un miracle ! " Et la réputation de Gwenole grandit encore.

Aujourd'hui c'est les Rameaux et la grand'messe est maintenant terminée. Les cloches sonnent fort. Les gens vont boire un coup ou manger un morceau. Les commerçants du pays ont monté des étals pour alimenter les gens : viande, patates, œufs, café, pain, beurre, lait etc... Par camions entiers est venue la nourriture. Il a fallu demander aux paysans de faire du lait au-delà des quotas, car la demande dépasse l'offre. Une grosse tête de Paris a même dit qu'il était prêt à autoriser les paysans à traire les taureaux si nécessaire. Ceci avait été entendu sur la 1ère chaîne, quand avait été interrogée cette grosse tête par PPDA, et évidemment les Pourlethais riaient d'aussi Douteuses Annonces.

L'après-midi : Fest-deiz, et après fest-nos jusqu'à l'aurore. Là il y a de l'ambiance ! La fête est organisée par les jeunes du pays Pourleth et ceux de Pontivy. La fête est enregistrée directement par Radio Bro Gwened. Un accord a été conclu entre celle-ci et les autres radios du monde. Ils ont loué une place sur un satellite japonais, et ainsi la fête a-t-elle été entendue dans le monde entier.

C'est vrai qu'il s'agit d'une fête internationale puisqu'ont été invités des chanteurs et des sonneurs des 4 coins de la terre. Il y a là bien sûr les meilleurs sonneurs et chanteurs du pays : les Trouserion mod kozh et mod newez, Kanerion Ar Bleu, Merc'hed an douar skañv, Korriganed al lann, Bagad Sant Iwan, Kerlenn Pondi, Ga llik-Rouault, Kemener-Marchant, Guillou-Ebrel, Tammles, Gwerz, Diaouled ar Menez, les Bleizi Ruz, les Sonerion Du... Perdus dans la foule, beaucoup de visages bien connus au pays : Stivel, Glenmor, Servat, les Tri Yann, Youenn Gwernig, Sten Charbono, Daniel Jekel, Fañch Broudig, Mikael Bodu, Per Denez, Andréa ar Gouilh, Charlez ha Chanig ar Gall...

Il y a là aussi le must des sonneurs et chanteurs étrangers : les Chieftains d'Irlande, Las-Kan Cardiff de Galle, Tracy Chapman et Johny Kleg d'Afrique du Sud, Lamine Konte, Sekou Batourou Kouyate, Gusman Sajo, et sa femme d'Afrique Occidentale, Krishnamurti Srihar et Ravi Shankar de l'Inde, Tran Van Hai et sa femme Bak Yen du Vietnam, des chanteurs du Kurdistan, les indiens Ketchouan Lusbila Karpio de

Bolivie, Idir et les sœurs Djurdjura de Kabylie, Imuvrini de Corse...

Les Pourleths bien sûr sont tous là. Beaucoup sont chargés de la fête : Yann Ber Ar Gov des services secrets de Kafé Bara Amonenn doit s'occuper des étrangers.

Reun Gwerengann, cafetier de la Sarre, sert le cidre aux gens.

Jill Pradigo, meunier au Quilio, propose du pain en tout genre.

Yann Vari Talkoed, sculpteur, vend des sabots de bois aux danseurs.

Iwan Kervesit, à Bubry, prête attention à ceux qui se sentent faibles : l'ambulance des malades est là, prête à démarrer au cas où...

Jos ar C'hor de Brehedigan sculpte des betteraves, avec une bougie à l'intérieur, pour les fixer au bout d'un bâton afin d'effrayer le monde.

Chanig Manedouglas aidée de Soas Kerali et d'Anaig al Livouseg prépare les crêpes.

Marie an Helegi a du ragôût de choux bien goûté.

Visant Kerhollwenn et son ouvrier Jan Mari font rôtir de la viande de taureau.

Mikael Anjelo Maentailh sculpte la pierre devant les gens.

Paol Tirilli et Marijan Brehedigan n'ont pas pu venir : l'auberge des Pewar Hent ne désemplit pas.

Yann Jevoa an Aelig descendra de la tour pour démarrer le feu de joie quand ce sera l'heure.

Marijan de Kroas an Tabut a de la soupe chaude et son mari, Gweltas ar Roc'h grille du maïs avec Yann Trak de Lokmeltro.

Mari Morwenna Keralano, mère de Yann Ber ar Gov, est là aussi, enfoncée dans une chaise, regardant les danseurs avec grand plaisir. Elle est maintenant la doyenne du pays Pourleth avec ses 95 ans.

Il y a auprès d'elle Loéis Lann Brugo, passablement âgé aussi. Depuis la guerre Loéis n'était pas allé plus loin que la brèche de son champ. Pourtant c'est un homme d'une grande finesse. Mais aujourd'hui il lui a plu de venir à la fête car aujourd'hui n'est pas un jour comme les autres : aujourd'hui c'est les Rameaux, le pardon de Kerhollwenn.

Au cœurs de la fête Yann Ber Ar Gov vient discuter avec sa mère et Loéis " Vous ne savez pas qui est là à danser la Laridé entre Soas Kerali et Anaig le Livouseg ?

- Ben, non, je ne vois pas qui c'est " dit Marie Morwena

- Il s'en sort bien tout de même avec la Laridé " répond Loéis.

- Vous êtes bien assis ? " demande Yann Ber un sourire aux lèvres.

Mari et Loéis se regardent :

- " Gast ! j'espère que ce n'est pas le pape ", dit Loéis

- Non quand même ! Un pape qui danse la Laridé ! Peut-être bien que ce serait Fanch Mitt " dit Mari.

- Ah ! tu n'es pas loin : celui qui danse là, main dans la main de Skoas Kerali et d'Anaig le Livouseg, est le grand patron de la Cogema " dit Yann Ber, appuyant sur chaque mot.

- Oh mon dieu comment est-ce possible ? " s'exclame incrédule Mari qui se tourne vers Loéis.

" Voilà un miracle de plus à mettre au compte du taureau de Kerhollwenn " répond Loéis sur le ton de la farce.

Les gens de pays Pourleth avaient accumulé de la haine contre le grand fossoyeur de la Cogema. Mais aujourd'hui c'est le pardon de Kerhollwenn et donc on lui pardonne. Ce patron, renommé et puissant, se plût tellement au milieu des gens du pays Pourleth qu'il décida de renoncer à sa charge à Paris et d'habiter ici, au pays Pourleth. Il y a encore des gens agréables qui savent encore ce qu'est la vie, la terre et la fête.

C'est une super-fête qui a été organisée là : fest-deiz, fest-nos, des gens du monde entier qui se trouvent là, bras dessus bras dessous, habités par l'envie de faire vibrer la planète entière. Par les ondes de la radio cette gavotte fit le tour de la terre, et les enfants des hommes se serrant les uns contre les autres se sentaient parcourus de frissons insoupçonnés.

Au coucher du soleil, lorsqu'il regarde le ciel incendié par la lumière du soir, Yann Ber voit loin, loin, une buse et un corbeau tournoyant au vent, aile contre aile. Ces oiseaux-là sont bien connus de Yann Ber du fait qu'il travaille pour les services secrets de Kafé Bara Amonenn. Il les a baptisés : Nancy et Raïssa.

Nancy est une buse qui vole pour la CIA

Raïssa est un corbeau qui espionne pour le KGB

Yann Ber comprend alors qu'il y a quelque chose de nouveau au ciel : au lieu de s'étriper comme d'habitude, aujourd'hui le corbeau et la buse jouent la danse de la paix, aile contre aile.

Et voici fini le conflit.

Ainsi se termina l'ère de " l'HOMO SAPIENS TEIGNEUX ", temps des disputes vaines et des guerres insensées.

Cette page est tournée sur le grand livre de l'histoire de l'Homme.

Sur la nouvelle page il est écrit : Ère de " l'HOMO SAPIENS PACIFIQUE "

Que la paix soit avec chacun.

KANENN INTRON VARIA AN HOLLWENN

1

Gwerc'hes glan ha divlam
Vel an tan oc'h dinam :
Maria an Hollwenn
selaouit hor pedenn
E sevel d'an neñv
Doc'h douder ar gouiañv.
Gloria a boues penn
Maria an Hollwenn.

2

Beuzet eo hor c'halon
Ged ho karantez don,
Hag an dour a ziver
Doc'h ho lagad tener.
Stouif' raomp ged doujañs
ha pedin ged fiziañs :
Gloria a boues penn
Maria an Hollwenn.

3

Gwall boanioù ar mammoù
Peus gousañvet heb klemm,
Namaed 'vez daroù
Ec'h enkresif ho tremm.
Pare ra ar lastes
Ho sell a garantez
Gloria a boues penn
Maria an Hollwenn.

4

Tabutoù ha bresel
Etre breuder dibouell
Zo goulle é wadiñ
'Wid hor mamm é poaññ
Ra vo peoc'h da viken,
Ra deuzo an anken.
Gloria a boues penn
Maria an Hollwenn.

5

Plijet bras vo Mab Den
Pa ho kwelo laouen :
Be vo ho pugale
Neuse e grass Doue.
Ho Kalon a drido
Ged ar son a glewo :
Gloria a boues penn
Maria an Hollwenn.

6

Ho mab Doue Jesus
Hag ar sent zo eurus ;
Son an delenn en neñv
A zo laouen ha skañv
War Zouar zo kanenn
Hag ar Peoc'h da viken.
Gloria a boues penn
Maria an Hollwenn.

Ti-moulañ
" Keltia Graphic "
29540 Spezed
Peurvoulet e miz kerzu 1990

Diskleriet hervez lezenn
4^{ved} trimiziad 1990

ISBN 2-906992-10-0

Pessort liamm diwelus zo etre ar (C'h) KGB, ar CIA, ar GIGN, ur marc'had koleoù-tarw dre vinitel ba Gwern, ar Pab, Pennhoed ba Bubri, ar C'hogema (" E Kaoj Ema") ha kevredigezh Kafe Bara Amonenn ? Pessort nerzhioù kuzh a sach a d'ar Vro Pourleth kement a bennoù bras fichet braw ?

Med marsen zo bet kavet deoc'h ar ho hent, heb goùd deoc'h, Yann Ber Ar Gov a Gerbuzhugo é redeg ar Vro Pourleth adaleg Bubri betek Berne, dre Berken, Seglian, an Ignol...

Marsen peus 'n'em gavet en arbenn da Wenole Ar Mut, aessaet dehoñ dre ur mirakl, ha sorset an dud dehoñ arlerc'h dre e gaojoù...

Marsen mem oc'h bet ec'h ober perc'hinded Intron Varia Kerhollwenn e parres Bubri ?

Koñtet vez kement-se deomp dre ar skrivatour, mestr-skol ar " fisik " anehoñ, ha sorc'hiennour, dre man deus eñv gwelet rac'h an traoù-sen, ha koñtet dre 80 pajennad leun a ijin, a yec'hed, a fent.

Yann Ber Ar Gov a Gerbuzhugo, dalc'hmad bar jeu, dalc'hmad un diskloum getoñ, zo ur sin ag ar pezh 'vez endalc'het ha gortaet, heb henn gouied splann, ged ar pobloù dispriset.

Amañ - e tarzha feiz ur bobl ag ar " Ploukistan Kornog ", feiz banhi hag he dazont.

Amañ - ema hiraezh ur bobl kreñvoc'h ewid faoutadur an uraniom.

Fisik - Sors - Sorc'hienn

Ha sorc'hienn ar sorsour ho sorso a dra sur.

Quel fil secret relie le KGB, la CIA, le GIGN, un marché au taureau au minitel à Guern, le Pape, Pennhoed en Bubry, la Cogema (" E Kaoj ema " = il parle) et l'association Kafe Bara Amonenn ? Quelle force d'attraction exerce ce coin de terre baptisé Bro Pourleth pour que tout ce beau linge s'y rencontre ?

Mais peut-être avez-vous rencontré, à votre insu, Yann Ber Ar Gov de Kerbuzhugo (village des vers de terre) sillonnant le pays Pourleth depuis Bubry jusqu'à Berné, en passant par Persken, Séglie, Lignol... Peut-être vous êtes-vous trouvé face à Gwenole Ar Mut guéri par miracle de son mut-isme, et devenu séducteur de foules par son verbe...

Peut-être même êtes-vous allé en pèlerinage à Intron Varia Kerhollwenn en la paroisse de Bubry ?

L'auteur, professeur de physique et conteur, nous narre tout cela, car tout cela il 'a vu, et il le conte en 80 pages pleines d'imagination, de santé, d'humour.

Yann Ber Ar Gov, omniprésent, toujours efficace, rejoint quelque part l'inconscient collectif des laissés pour con...tes.

Ici, éclate la foi d'un pays du Ploukistan Occidental en ses propres forces.

Ici, la réalité dépasse la fission.